

Forord

"Greven av bar bakke" er en oppgave om spill på hest og et miljø knyttet til en sportsarena; en verden forbundet med mystikk og kunnskap, overtro og flaks, hard jobbing og mye slit. Jeg har fått lov til, med god hjelp fra mange, å ta en nærmere titt på hva som skjuler seg i et lite og til dels lukket miljø. Til dette har jeg trengt gode støttespillere underveis. Veien har blitt til mens jeg har gått og jeg har mange å takke:

- Til mamma, pappa, broren min Mikkel og mormor, for utrolig god støtte gjennom hele studietiden og for at dere har lært meg verdien av å jobbe ting igjennom. Dere har alltid vist en genuin interesse for alt jeg har valgt å gjøre, og hjulpet meg sånn at alle dager er lette dager. Jeg er heldig som har en engasjert familie, hvor diskusjonene alltid har gått livlig.
- Kjære mamma. Takk for alle gode måltider og samlinger av familien i timevis rundt langbordet, og en stor takk mamma og mormor for at dere er gode forbilder.
- Kjære pappa. Takk for alle timers diskusjon om hest og fag og oppgave, din ukuelige optimisme og ditt livssyn. Du er en inspirasjon!
- Kjære Mikkel. Takk for at du alltid er der og for alt du tar meg med på. Jeg er så glad for all hjelp, støtte og kjærighet.
- Til alle studievenner på hovedfag kriminologi. Hva ville studiedagene være uten dere og alle timene vi har tilbragt med faglige diskusjoner og masse tøyseprat i "pausekroken"? Tankene rundt "Kriminologisk kompetansesenter" har vært uvurderlige for min faglige utvikling og videre karrierevalg. Keep up the good work! Takk til alle dere som har lest gjennom oppgaven min underveis – mange bra tilbakemeldinger!!!
- Til Liv og Ingrid som jeg startet mitt studieliv sammen med i Trondheim i 1992. Vi har fulgt hverandre som gode venner fra det første grunnfag til siste hovedfag – takk for all moro!
- Til professor Per Ole Johansen, min veileder, som har trodd på at jeg skal få det til, men samtidig latt meg være i fred for at jeg skal få "gjøre min egen greie". Takk for mye god tilbakemelding, særlig i slutfasen.
- Til alle jeg kjenner som har vært en del av livet mitt.

- Til mine informanter som velvillig har gitt av seg selv.
- Til alle mine firbente, pelskleddede venner, hester, hund og katter – takk for gode pauser i dagliglivet og verdifull ”pelsterapi”.

Enjoy!

Sille

1	Innledning	1
1.1	Analyse og teoretisk ståsted	2
1.2	Problemstillinger	4
1.3	Gangen i oppgaven	5
2	Den store dagen!	7
3	Mikado	15
3.1	Valg av metode.....	15
3.2	Hvem er jeg og hva kan jeg om spill?	17
3.2.1	Objektiv forskning?	18
3.2.2	Tilbakemeldinger	20
3.3	Intervjuguider, forberedelser til intervjuer og gjennomføring	22
3.4	"Titta på den du talar med"	23
3.5	Utvalget mitt.....	26
3.5.1	"Åke"	27
3.5.2	"Marius"	28
3.5.3	"Jørgen"	28
3.5.4	"Annika"	28
3.5.5	"Eivind"	29
3.5.6	"Knut"	30
3.5.7	"Erik"	30
4	Hest, sport og spill.....	31
4.1	Fra trell og soldat til artist og terapeut.....	31
4.2	Travløp	34
4.3	Informasjon som verdi	35
4.4	Bjerke Travbane som arena	36
4.5	Spill	41
4.5.1	Forskjellige typer totalisatorspill i regi av Norsk Rikstoto	43
4.5.2	Kommisjonærer	45
4.5.3	Rikstoto Direkte	47
4.5.4	Krysspill både nasjonalt og internasjonalt.....	48
4.5.5	Internett-spill.....	49
5	Pignore contendo, ergo sum	50
5.1	Demografi.....	52
5.1.1	Jentejuntaen – "Tror du vi døde da, vi jentene eller"	54
5.2	Hvorfor akkurat spill på hest?	57
5.2.1	Spennning og konkurranse, kunnskap og analyse.....	58
5.3	Stemningen på banen	61

5.3.1	Følelsesutbruddene	62
5.3.2	Lykke – ”Er jeg best eller?!?”	63
5.4	Spillerne og miljøet	64
5.4.1	Karikaturtegninger	68
5.5	Sammenfatning	77
6	Kriminalitet og gråsone	82
6.1	Begrepsavklaringer	83
6.2	Kriminalitet og totalisatorspill	84
6.2.1	Kjøp og salg av vinnerbonger	85
6.2.2	Omsetting av bonger som er i spill	87
6.2.3	Falske kvitteringer	88
6.2.4	Bookmaking	89
6.3	Gråsoneaktiviteter og spill på hest	91
6.3.1	Spillelag	91
6.3.2	Kagging, støtkjøring og doping av hest	95
6.4	”Det er like ulovlig å kjøre for fort”	97
6.5	Sammenfatning	105
7	Illusorisk administrativ kontroll	107
7.1	Hvem er avhengig av spillet?	107
7.2	Er det behov for kontroll?	109
7.3	Finnes det kontroll av totalisatorspillere?	110
7.4	Fungerer kontrollen?	113
7.4.1	Ansvarsfraskrivelse – ønsker ikke kontroll	114
7.4.2	Mangel på vilje – holdninger og moral	114
7.4.3	Økonomi som pressmiddel	115
7.5	Sammenfatning	118
8	En avslutning med fremtidsvisjoner	119
8.1	Vår største fiende er tiden	121
9	Litteraturliste	124
10	Kildeoversikt	128
11	Vedlegg	131
11.1	Introduksjonsbrev	132
11.2	Intervjuguide, muntlig	134
11.3	Intervjuguide, Du som hesteeier	138
11.4	Intervjuguide, e-mail	140

11.5	Intervjuguide, Norsk Rikstoto	145
11.6	Andelslag	147
FIGUR 1 -	SPILLOMSETNING I MILL. KR. 1993 – 2000 PÅ OG UTENFOR BANE	46
FIGUR 2 –	FORDELING AV SPILLEINNTEKTER 1999	108
FIGUR 3 –	NORSK RIKSTOTO OG OPPRETTTHOLDELSE AV KUNDEMASSE.....	117

1 Innledning

- "Du har forretningsmennene. De ser du med en gang, og de er en type. Kommer i dress og slips og rett fra jobb. Så har du de som – nå kom jeg akkurat på en som vi kaller "Greven av bar bakke" – han har spilt veldig på stortromma, også har det ikke gått så bra. Han blir bare kalt "Greven av bar bakke" – han har ikke vært der på et år eller sånn og han har nok skikkelig trøbbel. Også har du de med svær ølmage og ikke så ålreite typer, litt snuskete og sånn. De er det veldig mange av. Også er det en og annen kjendis da. Også har du de som lever av det og som ser helt streite ut og som er ordentlige."

Dette sitatet fra Annika sier noe om spillere og spillermiljøet på Bjerke Travbane. Spillermiljøet og hestesporten eksisterer side om side og er gjensidig avhengig av hverandres aktiviteter. Forståelse for spillet og sporten er vesentlig for å beskrive spillermiljøet og spillernes aktiviteter.

Hestesport er stort i Norge. Nærmere en halv million mennesker deltar regelmessig i totalisatorspill og hestesport. Dette gjør hestesport til Norges nest største arenasport. Hestebestanden i landet er på ca 42.000 dyr og over 2 millioner mennesker er, eller har, vært i kontakt med hest gjennom forskjellige aktiviteter (Næringspolitikk for hest 2000).

Oppgaven har fått navnet "Greven av bar bakke". En fenomenbeskrivelse av spillere og spillermiljøet på Bjerke Travbane. Den handler om totalisatorspill, eller spill på hest. Dette er aktiviteter tilknyttet travbaner spesielt, og jeg har valgt å se nærmere på spillermiljøet på Bjerke Travbane i Oslo med sine grupperinger og typer, og med illegale aktiviteter i tilknytning til et legalt tilbud.

I utgangspunktet kjente jeg forholdsvis mye til miljøer rundt hestesport og hestespill. Før jeg startet datainnsamling, hadde jeg visse antakelser som var ønskelig å belyse nærmere. Jeg hadde en forestilling om at det fantes enkelte stereotyper av spillere og at disse stereotypene til en viss grad kunne kategoriseres for å tegne et bilde av et helhetlig spillermiljø. Jeg antok at noen spillere lever av spillet og at andre spillere går

i økonomiske bølgedaler og klarer seg så vidt. Jeg antok også at spillet til en viss grad er altoppslukende i forhold til andre interesser. Videre ønsket jeg å utforske ryktene som hvitvasking av svarte penger via spill på hest, samt andre typer kriminalitet som er sagt å ha forbindelser til spillermiljøet på Bjerke Travbane. Jeg ser også nærmere på økonomisk kriminalitet og gråsoneaktiviteter i tilknytning til totalisatorspillet og jeg ønsker å se på den administrative håndteringen av disse aktivitetene.

1.1 Analyse og teoretisk ståsted

Mange studier av gambling har et psykologisk utgangspunkt i sin analyse. Norsk kriminologi har et mer sosiologisk-teoretisk utgangspunkt og jeg velger å se nærmere på miljøet ut fra en fenomenologisk vinkling.

Jeg har tatt utgangspunkt i fenomenologi som tilnærningsmåte¹. Fenomenologien tar utgangspunkt i subjektive opplevelser og gjennom dette en forståelse av enkeltpersoners erfaringer (Thagaard 1998). På denne måten har det vært viktig å være åpen for mine informanternes erfaringer når jeg senere skal analysere empiriske funn ut fra teori. Fenomenologien kan forklares på denne måten:

"A method in philosophy that begins with the individual and his [sic.] own conscious experience and tries to avoid prior assumptions, prejudices and philosophical dogmas. Phenomenology thus examines phenomena as they are apprehended in their 'immediacy' by the social actor" (Wallace og Wolf 1995:231).

Dette kan tolkes som et forsøk på å forstå kontekstavhengige fenomener uavhengig av tidligere erfaringer og fordommer. Jeg kjente likevel til miljøet og temaet på forhånd, og det er problematisk å distansere seg fra tidligere erfaringer. For å oppnå den

---

¹ Jeg velger i denne sammenhengen ikke å gi en historisk og filosofisk fremstilling av fenomenologiens utvikling og ståsted. For en fremstilling av fenomenologien, og samtidig et fokus på spill, kan man finne i "Jakten på de store pengene" (Stubberud 1998).

nødvendige analytiske distansen, har jeg forsøkt å beskrive roller som spillerne har i miljøet, løsrevet fra roller spillerne ellers måtte fylle i samfunnet. På denne måten ønsker jeg å beskrive spillerne og spillermiljøet på Bjerke Travbane.

Denne måten å studere spill på kan sies å være en sosiologisk retning som er amerikansk påvirket gjennom å beskrive det spesielle i en sosial kontekst (Clapson 1992). Jeg ønsker, som i fenomenologien, å presentere essensen i og det vanlige med spillermiljøet på Bjerke Travbane og for å si det med Patton:

"What is the structure and essence of experience of this phenomenon for these people?" (Patton 1990:69).

Det som har vært viktig for min analyse er at spillernes stemme skulle komme tydelig fram. Det er disse som sitter med den kunnskap og erfaring om tema jeg ønsket å formidle gjennom en faglig analyse. Spillernes uttalelser og sitater står derfor sentralt.

Jeg vil videre bruke kriminologiske og sosiologiske teorier som mulige forklaringer på fenomenet, samt til å belyse spillerne og spillermiljøets oppbygning på Bjerke Travbane. Jeg vil spesielt rette fokus mot spillertyper og hvordan miljøet fungerer for de som er med i et nettverk av spillere. Jeg vil også bruke teorier om økonomisk kriminalitet for å forklare illegale handlinger og vise hvordan spillerne omdefinerer illegale aktiviteter til aksepterte handlinger, samt administrasjonens holdninger til illegale handlinger.

1.2 Problemstillinger

Ut fra antagelsene jeg i utgangspunktet hadde, kom jeg fram til følgende tre hovedproblemstillinger:

➤ Hvordan kan spillermiljøet på Bjerke Travbane karakteriseres?

I dette legger jeg en beskrivelse av miljøet, med forskjellige typer spillere. Jeg vil vise hvordan enkelte spillere har mer tilgang til illegale aktiviteter og at det å tilhøre en kjerne av spillere er avgjørende for hvor mye informasjon og kunnskap de har til sin disposisjon. Nettverk blir vesentlig for alle aktiviteter og informasjonsflyt i miljøet.

➤ I hvilken grad rettferdiggjør spillere illegale handlinger utført i tilknytning til totalisatorspill?

Dette vil innebære å vise hvordan handlingene utføres teknisk, samt hvilke muligheter som ligger i totalisatorreglementet for å bedrive illegal virksomhet. Jeg vil se nærmere på spillernes holdninger til illegale aktiviteter, samt at jeg ønsker å sette fokus på spillernes bevisste eller ubevisste metoder for å rettferdiggjøre og omdefinere sine illegale handlinger.

➤ Hvordan forholder Norsk Rikstoto seg til eventuell kriminalitet i spillermiljøet og hvilke tiltak settes i verk for å redusere eventuelle illegale handlinger?

Jeg ønsker her å vurdere hvorvidt det legale tilbudet og de illegale handlingene er avhengige av hverandre og fungerer som to sider ved miljøet.

For å skape en dypere forståelse for lesere av problemstillingene, er det helt essensielt å beskrive flere elementer ved miljøet enn bare spillet. Mine informanter er meget opptatte av alle de forskjellige elementene som spillet er avhengig av og som er et tilbud for mange. Måten de har lagt vekt på disse punktene har gjort at jeg ønsker å ta hensyn til denne type informasjon. Oppgaven har derfor også blitt en inngående beskrivelse av spenningen og vurderingene i spillet. Gjennom beskrivelsene vil jeg belyse hva det er med hesten og spillet som fascinerer mange mennesker i dagens samfunn.

1.3 Gangen i oppgaven

Kapittel 2 "Den store dagen" er skrevet ut fra informasjon informantene har gitt meg gjennom intervjuer og situasjoner vi sammen har opplevd. Noe er egne erfaringer fra miljøet og aktivitetene. Kapittelet gir en fenomenbeskrivelse av spenning tilknyttet travløp, sett fra tre forskjellige perspektiver. Jeg har valgt å belyse spenningen gjennom beskrivelsene fra spillerens, hesteeierens og kuskens side. Dette valget ble gjort fordi mine informanter har minst en av rollene som spiller, hesteeier eller kusk, og fordi de gjennom intervjuene snakker om miljøet og aktiviteten med fokus på spenningen rundt hesten og sporten. Ut fra mitt ønske om å gi en fenomenologisk fremstilling av tema, ble denne delen av oppgaven essensiell. Målet med kapittelet er å gi leseren tanker rundt temaet spill på hest og aktiviteter i denne forbindelsen og på denne måten sette seg inn i aktørenes tankesett.

Kapittel 3 "Mikado" gir en metodisk gjennomgang av fremgangsmåter for intervjuene, for oppgavens utvikling og en presentasjon av informanter jeg har vært i kontakt med i forbindelse med oppgaven. Jeg tar også opp min egen rolle i datainnsamling samt mitt eget grunnlag for å ha den nødvendige distansen til å gjøre en teoretisk analyse av materialet.

Kapittel 4 "Hest, sport og spill" viser hesten, sporten og spillets forskjellige funksjoner. Jeg har valgt å beskrive regelverk og elementer ved sporten. Dette er et kapittel som er nødvendig for å skape en bedre forståelse for hvilke beregninger spillerne må ta hensyn til for å gjøre en god jobb med spillet sitt.

Kapittel 5 "Pignore contendo, ergo sum". Jeg forsøker å beskrive "karikaturtegninger" av de menneskene jeg har møtt i forbindelse med oppgaven, de jeg har kjent i miljøet over lang tid og beskrivelser mine informanter har kommet med i intervjuene. Jeg vil skrive om hvem spillerne i hestemiljøet generelt er. Videre vil jeg beskrive miljøet og hvilke bestanddeler det kan være mulig å dele miljøet inn i gjennom beskrivelser av typer og grupperinger. Jeg vil videre drøfte hvorfor de spiller og stemningen på banen

og i miljøet. Vesentlig for kapittelet er hvordan spillerne innehar forskjellige roller i miljøet, ikke som enkeltpersoner, men altså som roller. Det beskrives også et nettverk eller en kjerne av spillere som har tilgang til og erfaringer med gråsoneaktiviteter og illegale handlinger.

Kapittel 6 "Kriminalitet og gråsone" er et kapittel som beskriver Bjerke Travbane som et i utgangspunktet legalt tilbud til den hesteinteresserte tilskuer og deltaker i spillet. Det beskriver også en annen side av Bjerke Travbane som en arena for hvitvasking av penger, trusler, vold, smugling og bookmaking. Disse illegale aktivitetene skjer i skyggen av det legale tilbud som totalisatorspillet er. Kontrollen med dette er vanskelig, for ikke å si på grensen til det umulige.

Gjennom manglende kontroll rettferdiggjør spillerne en tvetydig holdning til illegale aktiviteter. Og den manglende kontrollen fra administrativt hold, gir spillerne en trygghet til å utfolde sine illegale aktiviteter.

Kapittel 7 "Illusorisk administrativ kontroll" omhandler det administratives holdninger til illegale handlinger og hvordan behovet for omsetning og kundemasse fører til en opprettholdelse av aksept for omsetning av bonger.

2 Den store dagen!

"To be on the wire is life; the rest is waiting" (Karl Wallanda referert i Goffman 1967:149)

For at utenforstående skal forstå spillernes hverdag lettere, ønsker jeg å bruke spillernes egen forståelse og erfaring som et grunnlag for videre lesning. Dette kapittelet er derfor essensielt i min fenomenologiske fremstilling av miljøet og aktivitetene. Det er en blanding mellom egne erfaringer og informantenes formidling av tema som ligger til grunn for den dramatiserte beskrivelsen. Det bærer nå inn i en verden du muligens ikke kjenner så godt. En verden med spenning og analyse, vurderinger og avgjørelser, satsning og gevinster. Men mest av alt en evig jakt etter å lykkes i sin glødende interesse; hest. Som Erik² skrev da jeg lurte på om det var noe han ønsket å si noe mer om:

- "Det som manglet er den beskrivelsen/følelsen det er å eie hest og å se hesten i aksjon. Det bidrar til at alle "mørkesidene" ved travet blir skjøvet i bakleksa. Faktum er at trav er både berikende og utrolig sosialt. Det være seg som spiller, besøkende og/eller hesteeier."

Jeg har valgt å se denne verden fra tre synsvinkler til å begynne med – **spilleren (med uthevet font)**, hesteeieren (med vanlig font) og *kusken (med kursiv font)*. Etter hvert i oppgaven vil jeg skifte til et spillerfokus og spillerens vinkling vil komme fram.

Det som er viktig for meg i formidlingen av stoffet, er å tydeliggjøre den sitrende spenningen som hestesporten og hestespillet medfører for mange og som jeg selv kjenner på kroppen bare jeg ser hestesport på tv. Jeg ønsker på denne måten å forklare mer inngående hva mennesker som spiller på hest foretar seg.

---

² Se kapittel 3.5.7

FORBEREDELSE

Spiller: Tirsdag kveld. Jeg leser Trav og Galopp-Nytt. I morgen er det onsdag og fast Bjerkekveld og jeg har satt opp et forslag til V5-rebusen. Nå kommer alle de timene som jeg har studert alle hestene godt med. Jeg kjenner formkurven til de fleste, og jeg har fulgt med på prestasjoner gjennom årene.

KUSK: Klokka er 19:30 på tirsdag kveld. 30 hester har fått kveldsmat og lysene er slukket for kvelden. Jeg tar med meg blomsterbuketten jeg vant på Drammen Travbane i kveld.

HESTEEIER: Tirsdag kveld, klokka er 20:30. Jeg er ferdig med foring av alle hestene. I morgen er det løp på Bjerke og hingsten min har fått litt ekstra godt høy i dag. Treningsdagboka viser at han har vært bra på trening og vi har store forventninger til i morgen.

KUSK: Klokka er 06:30 og jeg er på vei til jobb. Hestene venter på mat. Jeg skal kjøre sju løp på Bjerke i kveld. Noen gode hester, noen mindre gode og to av dem er fra egen stall. Jeg har oppstallet 30 hester, hvorav 28 er eid av andre. Jeg har selv 2 egne varmbloedsåringer som er importert fra USA. Her ligger de store pengene i framtiden!

DET NÆRMERE

SPILLER: Klokka er 15:30. Jeg har sluttet litt tidligere på jobben i dag og sitter på bussen på vei til Bjerke. Trondheimsveien er lang og jeg gleder meg til å komme fram. Været har blitt bedre. Solen skinner og det har sluttet å slapse. Jeg må revurdere mange av hestene jeg hadde tenkt å spille på i dag. Det er så mange variabler i dette "gamet"; vær, føre, temperatur og banedekke er noen av de ytre påvirkninger som det er vanskelig å gjøre noe med. Når det gjelder hesten; der er det mange variabler jeg ikke kjenner. Dagsform, endringer i utstyr, når hesten ble skodd sist. Mange av variablene har jeg likevel en viss oversikt over. Jeg

møter opp tidlig på løpsdager, ser oppvarminger av hestene, tar meg en tur ned i stallene. Jeg er medeier av en hest og har tilgang til stallområdet fordi jeg har hesteeierkort.

KUSK: Klokka er 16:30 og vi kjører inn på Bjerke med hester og utstyr. Vi har gode rutiner og alle vet nøyaktig hva de skal gjøre når vi kommer fram. Med en gang jeg kommer, er det mange som skal ha tak i meg. Noen hesteeiere for å avtale oppvarming av hester jeg skal kjøre i løp senere på dagen, noen spillere for å spørre meg om tips til løp og noen for å betale penger de skylder meg.

HESTEEIER: Klokka er 17 når vi kommer fram. Vi får tildelt stallboks, vi parkerer og laster av hest og utstyr. Da starter den virkelige jobben. Utstyr skal pakkes ut, hesten skal ha en skikkelig overhaling med børster, og nummerskilt skal hentes. Vi bruker ca en time på dette før vi er klare for oppvarming. Kusken skal ta en prøvestart med ham etterpå.

KUSK: Jeg prøvestarter hingsten jeg skal kjøre i V5 4. avdeling. Det er en stor og flott sort hingst med et fabelaktig trav. Prøvestartene går som smurt, men jeg synes det mangler en liten gnist i frasparket. Hva med å la hesten gå barbeint?

HESTEEIER: Jeg får hesten tilbake fra kusken og får anbefalt en del utstyrsendringer. Disse vurderer vi nøye og vi bestemmer oss for å følge dem. Vi må ta av skoene før løpet. Nede i stallen ser hingsten min sterkere ut enn noen gang. Han strutter av energi og knegger høyt for å markere at han er "kongen på haugen" i dag. Jeg kjenner det knytter seg i mellomgulvet og jeg smiler stolt når jeg klapper ham på halsen. Skoene tas av. Nå! Nå kan han løpe fortere og bedre. Kanskje vinne? Spillerne med adgang til stallene begynner å komme nå. De vil ha tips om dagsform og utstyrsendringer.

SPILLER: Nede i stallene ser jeg mye. Der står alle hestene og alle de som jobber med hestene. Jeg får vite mange interessante opplysninger om utstyr, dagsform og sjansevurderinger ut i fra prestasjoner på trening siste tiden. Jeg treffer på en. Han har en flott hingst som jeg har holdt øye med. Denne hesten må jeg vite mer om! "Kjører for seier i dag", sier de. Kuskene treffer jeg også på. De gir meg informasjon om taktikk for løpene, hvem de har mest tro på og hvordan de ser sine sjanser for seier og i alle fall en plass på trippelen. Jeg betaler for disse tipsene, enten i form av kontanter der og da, eller i form av provisjon på eventuell gevinsten. I V5 4. avdeling får jeg tips om den hingsten jeg så i stallen. Kusken sier han var veldig bra for dagen og at jeg bør ha han med på bongen. Jeg spør om det er klink vinner og får et bekræftende svar. Han må med på bongen.

***KUSK:** Jeg har akkurat snakket med en spiller. Han mente han hadde løst dagens V5-rebus, men manglet en skikkelig høyoddsbanker. Jeg tipset han om den flotte hingsten i 4. avdeling og fikk 500 kroner for tipset.*

SPILLER: Når jeg har vært nede i hesteringen, går jeg over på spillersiden og setter meg ved mitt faste bord i restauranten. Jeg deler bord med tre kompiser. Vi spiser en bedre middag og drikker øl og ser på oppvarmingene hver onsdag og søndag når det er kjøring på Bjerke. Det er vårt fristed fra jobb og familie. I restauranten fyller jeg ut V5-bonger og prater med andre spillere. Det hender jeg spiller i spillelag hos kommisjonær, men som oftest er det bare jeg og kanskje en kompis eller to som spleiser på bonger. Jeg liker best å spille enten alene eller med få. Da er det færre å dele potten med. Dessuten har jeg fulgt med så godt og kan så mye om hestene, at det er få spillere som kan bidra til at jeg gjør det bedre i mitt spill. Når løpene er i gang har jeg levert fra meg tre V5-bonger. To alene og

en sammen med en kamerat. I tillegg leverer jeg inn en og annen trippel³. Underveis i V5-løpene får jeg tilbud om å dele en av bongene mine med noen andre. Den andre bongen jeg spilte alene, røyk ut i 2. omgang. Men den ene, den har store vannersjanser og jeg har spilt tøft mot slutten av omgangen.

VURDERINGENE ER GJORT

SPILLER: I 4. V5 løp har jeg banker⁴ på en hingst som har ganske høy odds. Den så fabelaktig ut for dagen i oppvarmingen og prøvestarten. Både treneren og kusken mente den var i kanonform og kom til å vinne i dag. Og det tipset betalte jeg 500 kroner for kontant. I tillegg sier en uskreven regel at jeg skal betale 10 % av gevinsten til den som ga meg tipset, dersom V5-bongen går inn da.

HESTEEIER: "Defilering 5. løp V5 4. avdeling om tre minutter" sies det sprakende over høytaleren. Vi setter på hodelaget på hesten og tar ham med ut. Han har hvilt seg i 30 minutter nå og har nye krefter i kroppen. Jeg skritter ham opp til oppsamlingsplassen på indre bane, han virker fin. Kusken kommer og tar over hesten. Det er intet mer jeg kan gjøre enn å håpe det beste og frykte det verste.

KLAR, EN, TO, KJØR!!!

KUSK: *Jeg setter meg opp i sulkyen, hingsten virker sprek. Defileringen er i gang og musikken strømmet ut over høytalerne. Hesten skjerper seg ekstra og jogger lett nedover langsiden. Det virker som om han viser seg fram for tilskuerne. Jeg tar en prøvestart og kjenner etter om min vurdering av utstyrendringene kjennes riktig. Dette virker bra. "Tre minutt til start" runger over høytalerne og vi samler oss alle sammen*

---

³ Se kapittel 4.5.1

⁴ Banker er når man har markert kun én hest på kupongen i ett løp.

og er klar til voltestarten. Der er vi i gang! En dårlig start, han virker litt treg. Eller er det jeg som ikke traff starten skikkelig?

HESTEEIER: Sommerfugler i magen! Han fikk en dårlig start. Og han som virket så bra?

KUSK: *Han er sterk og sikker i travet. Men vi ligger langt bak i feltet. Og det har gått over en runde. Ikke mer enn snaue 800 meter igjen. Her må det kjøres offensivt. Nei, der kom galloppen. Men vi er raskt nede i trav igjen!!!*

SPILLER: V5-4 er i gang. "Min" hest fikk en dårlig start. Angrer på at jeg ikke solgte en andel i bongen.

HESTEEIER: Men han er sterk – han kan ta dem mot slutten. Herregud så sterk han er – i "dødens" og så fort! Jeg kjenner enda flere sommerfugler og jeg står og hopper og heier, enda de er i andre enden av banen. Den galloppen tapte han ikke mye på!!!

KUSK: *Dette går veien – han er fremdeles sterk – jeg kjenner at jeg har mye å kjøre med. Siste svingen nå, hold deg i travet!*

SPILLER: Fanken!!! På siste bortre langside galopperer hesten foran og skaper mye røre i feltet!! "Min" hest kommer seg løs og fosser forbi feltet og havner i "dødens"⁵.

SPILLER: Den ligger i bra posisjon gjennom hele siste sving. Hesten i 1. spor ser frisk ut og de to drar i fra de øvrige i feltet. I utgangen av svingen har "min" hest størst fart.

---

⁵ Se kapittel 4.2

KUSK: *Vi har størst fart – dette går bra! Sitt rolig nå, ikke mas på han. La han gjøre jobben som han kan så godt. KOM IGJEN!!*

HESTEEIER: KOM IGJEN!!

SPILLER: KOM IGJEN!! Den drar litt i fra og ved målpassering, rett nedenfor mitt bord i restauranten, strekker den på nesen og dømmes først over mål etter målfoto.

VI VANT!!!

KUSK: *Ja – vi klarte det! For en hest!*

HESTEEIER: Vi vant!!!! De kommer joggende mot meg. Jeg står i utgangen ved bommen, smiler fra øre til øre og er kjempefornøyd med prestasjonene. Jeg visste at han var i god form – men så bra? ”Hva syns du? Dette gikk da bra? Er han ikke flott nå?”, spør jeg kusken.

KUSK: *”For en flott hest – dette var bra. Bare ring om du trenger kusk igjen”.*

HESTEEIER: Jeg klapper og roser ham masse – og han vet han har vært flink. Rolig nedskritting i 20 minutter og så ned i stallen til en velfortjent dusj. Hjemreisen blir enkel.

KUSK: *På’n igjen – enda to løp igjen å kjøre – jeg er i støtet!*

SPILLER: Jeg har løst en av dagens gåter! Jeg hadde banker på en lite betrodd hest i 4. avdeling og mange er misunnelig på meg. Det er igjen bare to bonger før siste avdeling i V5. Min bong er godt gardert i siste avdeling, mens den andre har kun to hester med. Det er fri flyt av informasjon i lokalet. Alle vet at jeg og en

annen sitter med mulige vinnerbonger. Jeg blir tilbudt 50.000 kroner for en andel. 50.000 kroner! Kontant! I morgen! Som det brenner i hånda etter de pengene! Men jeg kan få mer alene hvis bongen går inn! Skal jeg ta de 50.000 og få halvparten av en mulig gevinst? Skal jeg beholde bongen selv og kanskje vinne 500.000? Tenk om bongen ikke går inn – da hadde jeg mulighet til å få 50.000 kroner, som ville vært sikre penger! Jeg vurderer helt til løpets defilering er i gang og vi legger en avtale. 50.000 kroner i morgen, uavhengig av resultat. Vi er nå to som følger spesielt godt med de hestene som vi har med på bongen. Det går ikke bra for oss. Hesten som kom på en annen plass, knepent slått av favoritten, gjorde så godt den kunne. Den andre, som hadde 4 rette før siste avdeling, hadde vinnerhesten og jubler i andre enden av restauranten. Han vant 200.000 kroner. Jeg sitter der med en avtale om 50.000 kroner og er egentlig fornøyd selv om jeg ikke behersket spillet helt fullkomment i dag. Neste onsdag.... Da har jeg mye mer å spille for.

Kapittelet gir en dramatisert beskrivelse av hvilke elementer spillere, kusker og hesteeiere må ta i betraktning i forbindelse med spill på hest og hestesport.

3 Mikado

Husker du pinnespillet Mikado? Det som alle har på hytta si, som spilles på 1. juledag og påskeaften. En bunke trepinner med striper i forskjellige farger og med et metallbånd midt på og så en annen pinne med en magnet i enden? Så skal man fra samlet form slippe alle de stripete pinnene fra hånden. Slik de lander, hulter til bulter, skal de samles opp, en og en, uten å røre ved de andre. Klarer du ikke å la de andre pinnene ligge i fred, må du begynne på nytt et annet sted og du mister poeng. Sånn har oppgaven min formet seg etter hvert. En og en pinne eller et og et tema og en og en problemstilling er møysommelig plukket opp. Innimellom kom jeg borti pinner som skulle ligget i fred, alt raste sammen, jeg måtte begynne på nytt fra et annet utgangspunkt. Noen ganger måtte jeg bare resignere, la pinnene få røre på seg litt og forstyrre andre pinner. Jeg ”jukset” nærmest litt i spillet – lot som om jeg ikke rørte ved pinner, bare for å komme videre. Ingen så det.... Fint! Problemet er at noen ganger er det ikke mulig å gripe tak i ett tema, uten at det er i konflikt med og berører andre temaer. Ved organiseringen av oppgaven kan det være nødvendig å forklare et tema, for at et annet skal forstås. Og det første temaet krever mer enn en forklaring. Det skal også drøftes og problematiseres. Etter hvert blir det enklere. Temaer drøftes, påstander problematiseres, et system kommer til syne. Det er en lettelse å se en struktur på oppgaven og det er en lettelse å se at pinnene man unnlater å plukke opp, kan ligge i fred til senere.

3.1 Valg av metode

Valg av metode var enkelt. Det måtte bli kvalitativ metode! Og valget var enkelt av helt spesifikke årsaker. Det er en sterk faglig tradisjon for å gjennomføre kvalitative undersøkelser i kriminologi. Samtidig, og dette er ikke en dårlig grunn til å velge kvalitativ metode, for å belyse det temaet jeg har valgt for hovedfagsoppgaven, mener jeg det er mest interessant å se problemstillingene ut i fra kvalitativ analyse, i stedet for

å komme fram til et kvantitativt tallmateriale. Valget ble gjort fordi det innen kvalitativ forskning er det viktig å oppnå en forståelse for de sosiale fenomener som blir studert. Dette oppnås gjennom innsamling og analysering av data om personer og situasjoner (Thagaard 1998). Forsøk på å oppnå denne forståelsen har jeg valgt flere tilnæringsmåter. Observasjon, intervjuer, uformelle samtaler, litteratur om hestesport og spill samt egen erfaring, ble brukt for å danne et bilde av "spilleren" og miljøet rundt aktiviteten totalisatorspill.

Når metodevalget er gjort, står store utfordringer igjen: Hvordan finne informanter i et lite miljø omkring et forholdsvis spesielt tema som involverer mulig illegale handlinger? Hvordan gripe det hele an? Jeg kunne gått ut på Bjerke Travbane, og tatt kontakt med publikum ansikt til ansikt. Jeg tviler på om dette hadde gitt meg spesielt mange informanter og muligens heller ikke de resultatene jeg hadde håpet på. Jeg kunne levert ut et kvalitativt spørreskjema i inngangsporten og håpet at spillere ville bruke tid på det, mens de var på Bjerke, eller de kunne brukt av fritiden sin og returnert det postalt. Jeg tviler på om dette hadde vært en framgangsmåte som hadde gitt mange tilbakemeldinger og dermed gitt et heller lite utvalg.

En annen innfallsvinkel måtte velges. Gjennom et 15-årig engasjement i et heste- og travmiljø, har jeg blitt kjent med mange mennesker med stor interesser i hest og som også er interessert i spill på hest. Disse kontaktpersonene og innsikten både de og jeg sitter inne med valgte jeg å ta i bruk for å skaffe informanter og se nærmere på et tema som jeg fant interessant.

3.2 Hvem er jeg og hva kan jeg om spill?

"Denne felleskunnskapen trekker vi på når vi gjør feltarbeid i egen kultur. Med andre ord er det ikke faglig innsikt som i første rekke gjør feltarbeideren i egen kultur i stand til å forstå hva han observerer, men den gjensidige felleskunnskapen som han deler med dem han studerer" (Wadel 1991:19).

Felleskunnskapen Wadel her snakker om er den kunnskapen et miljø, i dette tilfellet spillermiljøet, er i besittelse av. Jeg kunne i utgangspunktet mye om temaet oppgaven omhandler. Det har vært en utfordring "å hente fram" denne kunnskapen og bruke den i vitenskapelig sammenheng. Som Ericsson skriver om Goulds poeng for å tolke kjente "bilder", så er det vesentlig å bevisstgjøre seg sine egne forutsetninger for å bryte tankemessige barrierer slik at en som forsker kan se ting som tidligere har vært usynlige eller utydelige (Ericsson 1991).

Noe av informasjonen som kommer fram gjennom oppgaven, er bygget på egne erfaringer. Kapittel 2 "Den store dagen" er basert på informasjon jeg selv har ervervet, med erfaringer og observasjoner gjennom år med tilhørighet til miljøer som grenser opp mot det jeg har gått nærmere inn på i oppgaven. Mine informanter har likevel bidratt med mest informasjon til dette kapittelet.

Det har vært viktig for meg å holde en så nøytral profil som mulig gjennom intervjuene. Bakgrunnskunnskapen har hjulpet meg til å stille det jeg anser som "riktigere" spørsmål, framfor å stille unødige og overflødige spørsmål og lure på om jeg snakker "riktig språk". Hemmeligheten kan ligge i å bruke "yrkessjargong" på en så nyansert og korrekt måte som mulig slik at informantene får inntrykk av at jeg vet hva jeg snakker om (Trost 1993). For en utenforstående vil det være vanskelig å stille "riktig spørsmål" i muligens feil språkdrakt. Med riktige spørsmål tenker jeg på spørsmål som er relevante for problemstillingen uten å være selvsagte for informantene. Samtidig, og dette kan være en ulempe, kan det være at det er masse informasjon jeg tar som en selvfølge, nettopp fordi jeg kjenner temaet godt. Som eksempel på hva slags språk som kan være riktig vil jeg nevne enkelte uttrykk: klink

vinner, dødens eller støtkjøring⁶. Det har vært vesentlig at jeg har brukt riktig språk, for kommunikasjonen mellom meg og mine informanter.

Det er uansett viktig for leserne av denne oppgaven å vite "hvor jeg kommer fra" når jeg videre skal analysere mitt empiriske materiale. Hva jeg "ser" er i stor grad avhengig av min erfaring og mitt ståsted, hva andre "ser" er i like stor grad avhengig av deres erfaringsbakgrunn (Patton 1990). Min posisjon og kjennskap til miljøet påvirker min tolkning av data og det er opptil leserne å vurdere i hvilken grad dette har skjedd (Thagaard 1998). Jeg har allikevel forsøkt å opprettholde en nøytral posisjon, ved å være så bevisst som mulig på mine tidligere erfaringer og mitt kjennskap til tema og informanter. Temaet er likevel ikke mer spesielt enn at hvem som helst kunne skrevet om det. Hvem som helst kunne lært seg faguttrykkene og sjargongen. Det har likevel at det har vært en fordel å kunne mye fra før av, slik at jeg har unngått å bruke tid på dette. Denne fordelene ser jeg klart når jeg har lest og brukt Roger Stubberud sin avhandling "Jakten på de store pengene" der han skriver:

"For å få en opplevelse av dette måtte jeg ikke bare være tilstede, men selv delta. Disse erfaringene er nødvendige for å oppleve spillet, spenningen og sporten" (Stubberud 1998:33).

Jeg er ikke i tvil om at Stubberud har opplevd nettopp denne spenningen i spillet og ved sporten. Dette er likevel kunnskap som erverves over tid og denne kunnskapen er vesentlig for å kunne kommunisere med spillere på deres kunnskapsnivå.

3.2.1 Objektiv forskning?

Objektiv forskning? Til en viss grad. Det er vanskelig å være objektiv. Men hvis jeg kan definere objektivitet som å tenke gjennom sin egen subjektivitet; da vil jeg si at

---

⁶ Se kapittel 6.3.2

jeg har vært objektiv i datainnsamling og analyse av empirisk materiale. Når det gjelder min kunnskap om temaet i forhold til forskning, har det vært helt essensielt at jeg har hatt god kunnskap om tema på forhånd, for at jeg kunne beskrive fenomenene jeg har valgt å studere. Det har vært viktig at jeg har blitt akseptert som "en med kunnskap" (Thaagard 1998). Til tross for å ha kunnskap om tema, har jeg gjennom å være bevisst min egen subjektivitet fått den nødvendige avstanden og distansen for å kunne gjøre analyser av mitt empiriske materiale. Og det er nettopp dette som er en av kjennetegnene ved fenomenologisk fremgangsmåte. "Stikk hodet inn, og ta hodet ut igjen". Altså, undersøke et fenomen fra innsiden, og få så den nødvendige avstand til funn ved nærmere analyse.

Jeg har intervjuet venner, bekjente og personer jeg har kommet i kontakt med underveis. Jeg har fått svært personlige intervjuer, mine informanter har vært åpne om sitt spill, illegale aktiviteter og gråsoneaktiviteter, sine følelser og erfaringer. Spørsmålet som er aktuelt for meg å stille meg selv: Har jeg fått mer åpne svar fordi jeg blir opplevd som "en av dem"?

Det er en selvfølge at etiske regler i intervjusammenheng, skal følges. Jeg har forsøkt å være dette ekstra bevisst fordi jeg i etterkant har hatt forholdsvis mye kontakt med enkelte av mine informanter. Det har vært viktig for meg å balansere og analysere mitt empiriske materiale, slik at jeg kan stå inne for den tolkningen jeg har valgt å gjøre. Jeg har brukt informasjon ervervet i intervjuene på en kritisk måte. Ingen sitater er kuttet ut av sammenhengen de stod i, bare for å få dem til "å passe" med mine påstander.

Når kvalitative undersøkelser gjennomføres, er dette for å få innsikt i andres liv, interesser, holdninger og aktiviteter. Informantene er ekspertene på eget liv, jeg er der for å få innsikt i et miljø. Som Prieur og Taksdal sier: "*Intervjuene er lite verdt om de intervjuede ikke snakket sant*" (Prieur og Taksdal 1989:17). Intervjuene er meget

viktige i oppgaven. Empirien har bidratt til oppbygning av oppgaven og jeg har valgt å ta opp det mine informanter rapporterer.

Jeg har gitt informantene fiktive navn som jeg bruker for å henvise til blant annet sitater gjennom oppgaven. De hestene som kan spores til personer som blir omtalt, har også fått fiktive navn. På denne måten har jeg anonymisert informantene mine.

3.2.2 Tilbakemeldinger

Til tross for at jeg har vært oppmerksom i min bruk av empiriske materiale, opplever jeg at mine informanter ikke er så opptatt av det jeg ser som en tvetydige rolle som "forsker og venn". Jeg fikk en hilsen en sen kveld på Biri Travbane fra en av mine informanter via en felles bekjent av oss begge. Vår felles bekjent hadde hørt fra min informant at jeg skrev en oppgave om "spillegalskap og kriminalitet" og at jeg hadde intervjuet kompisen hans om hans "spillegalskap". Han ga uttrykk for at dette var interessant og at jeg så absolutt hadde snakket med rett person. At jeg intervjuet om spillegalskap stemmer definitivt ikke. Men det viser hvordan min informanten har fortalt om intervju i forbindelse med min oppgave.

Erik:

- "Jeg er meget engasjert i travsporten og syntes det er helt ok å bli intervjuet."

Blant mine informanter har reaksjonen på intervjuforespørsel og tema vært meget positiv. Jeg har spurt flere av dem i etterkant av intervjuet om deres inntrykk og alle har svart som Erik har gjort ovenfor. Ingen jeg har spurt, har takket nei til å delta og alle har bidratt velvillig i flere omganger.

Det samme gjelder også reaksjoner fra mennesker i fagmiljøet og bekjente ellers. Alle synes temaet er spennende og interessant, og mange har også en historie å fortelle.

Samtidig uttrykker enkelte undring over valg av tema, at jeg er "hesteinteressert jente" på snart 30 år. Det glemmes lett at man som individ innehar flere roller.

Slik jeg ser det er jeg heldig og privilegert som kan ta med meg en hobby og glødende interesse for hest fra barndommen av og inn i "den voksne verden". Jeg har tidligere, også gjennom årene jeg har arbeidet med hovedfagsoppgaven, tilbrakt mye tid på Bjerke Travbane og andre travbaner rundt om i Norge. Min familie arbeider med travhester i stor skala og vi farter derfor mye rundt i landet med hest. Det er ikke få timer jeg har tilbrakt enten med egen starthest for dagen eller kun som ivrig tilskuer og beskjeden spiller. Hobbyen kan være altoppslukende og er i aller høyeste grad universell. Hvor jeg enn har befunnet meg i verden, enten som utenlandsstudent, turist over lengre tid eller som korttidsbesøkende, har jeg funnet en felles plattform med mange i nettopp interessen for hest. Denne interessen for dyret, sporten og spillet går på tvers av alder, kjønn, kultur, språk, religion og erfaringer. Ut fra egne erfaringer gjennom år med hesteinteresse velger jeg derfor ikke å karakterisere mine informanter eller andre i miljøet ut i fra denne ene rollen som "totalisatorspiller" alene. Dette betyr likevel ikke at jeg ikke ønsker å typifisere spillere, men en "taper" i samfunnet, kan være en "vinner" i en annen sammenheng. Slik jeg ser det er det interessant å beskrive personer ved hjelp av en slags "karikaturtegning" og ved å overdrive enkelte egenskaper slik at andre kan gjenkjenne typer⁷, trekke slutninger og konklusjoner, lage karakteristika av figurer i et miljø, og til en viss grad ta disse beskrivelsene ut i fra den sammenhengen de er observert i. Ut i fra dette kan ikke kvalitativ metode og undersøkelser påberope seg på å være en sannhetsbeskrivelse, men heller et av flere mulig bilder av et fenomen.

---

⁷ Se kapittel 5

3.3 Intervjuguider, forberedelser til intervjuer og gjennomføring

Jeg startet prosjektet da jeg søkte på hovedfag kriminologi med en prosjektbeskrivelse som inneholdt presentasjon av tema, problemstillinger samt planlagt fremgangsmåte og tidsplan. Dette har endret seg underveis, men prosjektbeskrivelsen var i høyeste grad til stor hjelp.

Jeg fortsatte med å lage en intervjuguide⁸ med ønske om å åpne for stor fleksibilitet i utformingen av intervjuene undervis i intervjusituasjonen. Ved å ha frihet til å stille oppfølgingsspørsmål og la samtalen gå sin gang, ønsket jeg å få dekket en helhet i form av temaer.

"Det er først og fremst oppfølgingsspørsmålene (hvilket spørsmål man stiller i tillegg til de som står i en intervjuguide) som skiller et "muntlig spørreskjema" fra et kvalitativt intervju" (Finstad 1997:59).

Samtlige informanter er kontaktet pr brev, telefon eller e-post. Informanter har mottatt introduksjonsbrev⁹ før intervjusituasjon. Her ble de spurt om de kunne tenke seg å delta. De fikk en beskrivelse av oppgavens omfang og problemstillinger og hva den eventuelt kunne brukes til i etterkant.

Ut i fra intervjuguiden gjorde jeg samtlige muntlige intervjuer. De samme temaene ble dekket ved hvert intervju, selvfølgelig med enkelte tilpasninger og utdypninger der den enkelte informant hadde noe spesielt å bidra med. Ut i fra dette vil jeg si at intervjuene kan brukes i sammenligninger mellom informantene (Trost 1993). Intervjuguiden var også utgangspunkt for en mer detaljert intervjuguide som jeg ved to anledninger gjennomførte med hjelp av e-post. E-postintervjuet ble forberedt med en meget grundig intervjuguide¹⁰ med spørsmål som var utfyllende.

---

⁸ Se vedlegg 11.2

⁹ Se vedlegg 11.1

¹⁰ Se vedlegg 11.4

I etterkant av intervjuene ble enkelte av informantene tilbudt å lese intervjuet. Dette var jeg usikker på om jeg burde gjøre. Metodebøker er tvetydige på dette temaet (Trost 1993). Jeg valgte å la de fire første få tilbudet, hvorav én ikke benyttet seg av dette. De tre siste fikk ikke tilbud om dette. Jeg fikk positiv tilbakemelding fra de som leste intervjuene og ingen av dem mente jeg hadde tolket dem feil eller misforstått noe. Grunnen til at jeg valgte å la de første få lese, hadde utspring i min egen usikkerhet. "Er det bra nok, har jeg stilt riktige spørsmål"? Etter hvert som jeg fikk positiv tilbakemelding, så jeg ikke det samme behovet for å tilby informantene å lese intervjuet.

Jeg har brukt lang tid på datainnsamlingen min, drøye 2 år. Jeg satt i utgangspunktet inne med mye kunnskap om det jeg skulle skrive om, og dette var like mye et hinder som et fortrinn underveis. Jeg stanget mye i egne forestillinger, trengte tid for å jobbe meg gjennom dem. Derfor ble tiden det tok å samle inn informasjon nyttig. Mye egenkunnskap ble jeg påminnet og fikk supplert, modifisert, avkreftet, men mest bekreftet under intervjuene. Bearbeidingen av hvert intervju medførte mye analyse, tankearbeid og nye ideer til innholdet i oppgaven. Oppgavens problemstillinger endret seg noe i form av underspørsmål som kom i tillegg. Utviklingen kom i takt med innsamling av empiri, og denne dynamiske prosessen har for meg vært en god måte å arbeide på.

3.4 "Titta på den du talar med"¹¹

"Jeg lever i tiden, og forventer effektivitet". Et tåpelig reklameslagord? Dette var likevel det første som slo meg når jeg kom på ideen om å gjennomføre e-post intervju. For det første tenkte jeg på denne formen for intervju fordi en av mine informanter befinner seg i utlandet og det praktisk sett er enklere enn å ringe, fakse eller poste

---

¹¹ Trost 1993:47

intervjuet. For det andre benytter jeg meg av e-post og Internett til daglig, til alt fra bestilling av dagligvarer til sending av brev, dokumenter og e-post. Jeg så ingen umiddelbare grunner til ikke å bruke denne kommunikasjonsformen i faglig sammenheng. Jeg synes dette er en interessant kommunikasjonsform som krever mer presise spørsmål og svar. Samtidig åpner det for andre metodiske problemstillinger.

Det er viktig å føre et presist språk ved skriftlig kommunikasjon. Verken jeg eller informant kunne se kroppsspråk og mimikk, og ingen av partene kan utdype og spørre nærmere underveis. Under utformingen av intervju spørsmålene¹² oppdaget jeg at jeg stilte mer formelle spørsmål enn i forberedelsen og gjennomføringen av muntlige intervjuer. Svarene jeg fikk var også mer presise enn ved de muntlige intervjuene.

Det var meget interessant å bruke e-post som kommunikasjonsform for intervjuet. Dette av flere grunner, deriblant var tid et viktig argument. Når først spørsmålene ble formulert, noe som tok lang tid med tanke på at de måtte være presise og utfyllende, var distribusjonen av intervjuene meget enkel. Intervjuobjektene ble forespurt, svarte ja til deltakelse, ble tilsendt intervju spørsmål og introduksjonsbrev. Innen en uke hadde jeg svarene tilbake på e-post, ferdig skrevet. Jeg slapp dermed å finne en avtalt tid som skulle passe for begge, et sted som var nære informanten og som skulle være nøytralt. Jeg slapp å klarere bruk av båndopptaker med informanten og jeg slapp å transkribere båndet i etterkant.

Kapitteloverskriften "*Titta på den du talar med*" er en overskrift hentet fra en svensk metodebok og sitatet nedenfor er hentet fra samme sted:

"I vår kultur hör det till att man tittar på den man talar med. Om man inte gör det kan det mycket lätt uppfattas som att man är generad; det skall en intervjuare aldrig vara, då störs kontakten. Det kan också uppfattas som en brist på innteresse; det intrycket får man som intervjuare aldrig ge. (...)"

---

¹² Se vedlegg 11.4

Intervjuaren skall bete sig naturlig enligt sitt eget beteendemönster, men med vissa avslipningar" (Trost 1993:47).

Dette sitatet er i forhold til muntlig intervjuform. Jeg velger å assosiere det i like stor grad til en skriftlig intervjuform i form av e-post intervju. Årsaken til dette er at e-post kommunikasjon betegnes som et "uformelt" medium der vi ofte formulerer oss mer uhøytidelig enn ved ansikt-til-ansikt kommunikasjon (Sproull og Kiessler 1991). Som eksempel på uhøytidlig kommunikasjon kan bruk av "emoticons" være kommuniserende. "Emoticons" er tegn som formidler følelse, reaksjoner og kommentarer til handling, uttrykk og generell formidling av skriftlig tale¹³.

Etter intervjuene med e-post som kommunikasjonsform spurte jeg hvordan de så på denne formen for kommunikasjon. Erik skriver dette:

- "Når du uttaler deg skriftlig må du gjennom en mer nyansert tankevirkksomhet. Det blir derfor "riktigere" det du formidler skriftlig. Svarene ble redigert fra hode til skrift og de ble redigert underveis."

Jeg opplevde at de to jeg intervjuet pr e-post fikk inntrykk av at jeg ikke kunne noe om temaet på forhånd. De skrev meget utfyllende og forklarende om temaer som jeg viste mye om fra før av. Flere ganger stoppet strømmen av ord etter disse forklaringene, og spørsmålet ble ikke svart så godt på som jeg hadde ønsket. Mangel på respons i form av kroppsspråk og små kommentarer gjorde sitt til at informantene ikke visste hva jeg kunne om temaet, og som jeg nevnte tidligere, ble enkelte "faguttrykk" vanskeligere å bruke i skriftlig kommunikasjon. Ved at jeg stilte oppfølgingsspørsmål i etterkant ble enkelte misforståelser oppklart eller ufullstendige svar utdypet.

Positivt eller negativt? Det kan være begge deler. Jeg legger nok mindre føring på informantenes svar når jeg ikke har kontakt med dem personlig. Samtidig blir ikke

---

¹³ Eksempler på "emoticons" kan være smil :-), sur :-(, nøytral :-|, ironi ;-)

intervjuene så utfyllende som ved muntlig intervju. Mitt inntrykk av "de elektroniske informantene" svar var at de svarte mer gjennomtenkt og planlagt enn det de andre informantene gjorde. Hva dette har betydd for informasjonen jeg har fått, er vanskelig å si, siden jeg ikke har kunnet kontrollere svarene opp mot den muntlige intervjumetoden. Jeg har fulgt intervjuguide ved de første intervjuene og de samme temaene er omtalt i e-post intervjuene. Jeg velger derfor å bruke informasjonen i sammenligninger.

3.5 Utvalget mitt

I utgangspunktet ønsket jeg å gjennomføre et visst antall intervjuer med spillere som hadde tilknytning til Bjerkemiljøet. Etter hvert som oppgaven skred frem, ble det nødvendig å utvide informantene til å omfatte personer med kjennskap til miljøet sett fra et annet ståsted enn som "spiller". Dette ga oppgaven mitt et noe mer nyansert empirisk materiale. Dette gjelder særlig i forhold til kontroll av illegale handlinger fra administrativt hold. På denne måten ble problemstillinger om dette temaet mer utfyllende belyst.

En sentral person i travsporten, som jeg siden vil omtale som Marius, har skaffet meg noen informanter og lagt inn et godt ord for meg i mange sammenhenger. Min metode å skaffe informanter på kan betegnes som "snøballmetoden" (Thagaard 1998). Det vil si at enkelte personer som er sentrale i et miljø har skaffet meg informanter, og det har derfor ikke vært spesielt vanskelig å få de jeg har kontaktet i tale. Andre informanter har jeg fått via andre kontaktpersoner, både som har hatt tilknytning til travmiljøet og som har vært utenforstående og kun kjent til personer som igjen har vært i miljøet. Det jeg har oppdaget er at ALLE kjenner noen som har et forhold til hest, enten i form av spill eller opplevelser knyttet til hest eller spill.

Mitt utvalg består av fem spillere, en portåpner og en ansatt i administrasjonen i Norsk Rikstoto, det vil si til sammen sju informanter¹⁴. Med portåpner menes en person som står sentralt i et miljø og som gjennom sine bekjenskaper kan virke som en kontaktformidler (Thagaard 1998). Sju informanter er ikke mange, men jeg bruker hvert intervju mye. Lite informasjon er blitt overflødig. Kvaliteten på det empiriske materialet avhenger i stor grad av meg som intervjuer, de spørsmålene jeg stiller og min analyse av dem (Patton 1990). Svarene er selvsagt også viktige og utgjør mitt empiriske materiale. Sju informanter virker for meg tilstrekkelig for at jeg kunne skrive en fullverdig og interessant hovedoppgave med informasjon som er samsvarende og nøyaktig på tvers av informantenes opplysninger. Samtidig har jeg holdt oversikten over empiriske funn og analyse av materiale.

3.5.1 "Åke"

Åke ble intervjuet på Bjerke Travbane, i kafeteriaen. Jeg noterte underveis i intervjuet. Båndopptaker var ikke aktuelt å benytte, grunnet valg av sted. I ettertid skulle jeg gjerne ha valgt et annet sted for intervjuet, men det passet godt for Åke i og med at han skulle dit og spille den kvelden. Umiddelbart etter intervjuet snakket jeg inn egne notater på bånd. Direkte sitater som fremkommer i oppgaven er noter under og etter intervjuet. Informant har fått tilbud om å lese intervju for godkjenning. Han mente selv at det ikke var nødvendig. Intervjuguide inneholdt følgende temaer¹⁵: Inntrykk av miljøet på Bjerke, inntrykk av seg selv som spiller, kunnskapservervelse, kriminalitet i forbindelse med spillermiljøet. Vi har jevnlig kontakt fremdeles og jeg har vært med ham ved flere anledninger på travbaner rundt om i Norge for observasjoner og samtaler i mindre formell form enn intervjusituasjonen.

---

¹⁴ Navn på informanter er fiktive og står i kapitteloverskriftene i anførselstegn. Senere vil de stå uten anførselstegn.

¹⁵ Se vedlegg 11.2

3.5.2 "*Marius*"

Marius ble intervjuet hjemme hos seg selv. Jeg brukte båndopptaker og jeg skrev ut intervjuet umiddelbart. Marius har lest intervjuet i etterkant og han har akseptert innholdet. Han har fungert som min portåpner og har på mange måter vært den mest sentrale personen og informanten i oppgaven. Han har introdusert meg for flere av de informantene jeg har vært i kontakt med, både spillere og ansatt i Norsk Rikstoto. Han er en sentral person i travsporten, ikke spillet. Han sitter inne med mye informasjon, vi jobber tett og han bidrar jevnlig til diskusjoner, interessante problemstillinger, "sladder" fra miljøet og han introdusere meg for stadig nye karakterer blant spillere. Temaguiden inneholdt følgende temaer: Du som hesteeier, spillermiljøet på Bjerke Travbane, inntrykk av spillere generelt¹⁶.

3.5.3 "*Jørgen*"

Jørgen er ansatt administrativt i Norsk Rikstoto. Han ble intervjuet med båndspiller på sitt kontor. Intervjuet er gjennomlest av informant for godkjennelse med enkelte kommentarer til utskriften. Temaguide inneholdt følgende temaer: Fremtiden for spillet, innføring av spillekort – kundekort, inntrykk av spillere og miljøet på banene¹⁷.

3.5.4 "*Annika*"

Etter mye om og men, lang tid og mange løse avtaler, ble et møte avtalt på et kjøpesenter. Vi møttes på restaurant og pratet litt om løst og fast, før vi kjørte hjem til hennes leilighet og gjorde intervjuet der. Det varte i ca 1,5 time. Noe av intervjuet er samtale om emner litt utenfor oppgavens ordlyd og problemstillinger, men som

---

¹⁶ Se vedlegg 11.3

¹⁷ Se vedlegg 11.5

samtidig kaster et helhetlig bilde av Annikas posisjon i miljøet. Jeg anser henne som å ha en ekstremt spesiell posisjon i et meget mannsdominert miljø, som kvinne, hesteinteressert, attraktiv og blid, spillorientert, tipsorientert, i 30-årene og ved intervjuets gjennomføring fremdeles singel. Intervjuguiden inneholdt følgende temaer¹⁸: hennes syn på seg selv som spiller, hennes betraktninger om miljøet på Bjerke Travbane og hennes syn på kriminalitet tilknyttet spillet og spillermiljøet. Jeg kjenner Annika fra før. Vi er hesteeiere begge to og møttes mange ganger i hestesammenhenger. Hun spiller forholdsvis mye og er fast inventar på Bjerke Travbane.

3.5.5 "Eivind"

Eivind er i slutten av 20-årene og student. Han er bosatt på Østlandet og frekventerer Bjerke Travbane og kommisjonærer i Oslo-området daglig. Jeg har kommet i kontakt med informanten via en medstudent som opprinnelig ikke har noe forhold til spill på hest.

Intervjuet ble foretatt i et av kollokvierommene på Universitetet i Oslo. Jeg benyttet meg av båndopptaker under intervjuet. Intervjuguiden inneholdt temaer som hans syn på seg selv som spiller, hans betraktninger om miljøet på Bjerke Travbane og hans syn på kriminalitet tilknyttet spillet og spillermiljøet¹⁹.

---

¹⁸ Se vedlegg 11.2

¹⁹ Se vedlegg 11.2

3.5.6 "Knut"

Knut er bosatt i utlandet og ble derfor intervjuet pr e-post²⁰. Temaer som ble berørt var hans inntrykk av eget spill, spillermiljøet på Bjerke Travbane, karakteristikk av spillere, fremtiden for spillet og kriminalitet og gråsoneaktiviteter i tilknytning til spill på hest. Han har tidligere frekventert Bjerkemiljøet hyppig og har også vært ansatt i DNT – Det Norske Travelskap. Han er i slutten av 20-årene og studerer økonomi og markedsføring. Intervjuguiden ble utformet med fyldige spørsmål som det ikke skulle være enkelt å svare kort på. Jeg ønsket utfyllende svar og fikk det som jeg ønsket. Intervjuet ble fulgt opp med videre spørsmål om uklare momenter samt et kort intervju vedrørende hans oppfatning av intervju i skriftlig og elektronisk form. I oktober 2000 intervjuet jeg ham skriftlig om hans inntrykk av å delta som informant til oppgaven, samt det å uttrykke seg skriftlig i intervjusituasjon.

3.5.7 "Erik"

Erik jobber med skriftlige medier. Han ble intervjuet pr e-post²¹ om tilsvarende temaer som Knut. Han rapporterer selv å spille forholdsvis mye og stort, det vil si at han spiller 2-4 ganger i uken og for ca 60.000 kroner pr år. Han er tilknyttet et hestemiljø med både hesteeiere og spillere, er deleier i hest gjennom 15 år. Han ble stilt spørsmål om hvordan han så på det å bli intervjuet om temaet, og ikke minst hvordan han synes et skriftlig intervju var i forhold til å skulle uttale seg muntlig.

---

²⁰ Se vedlegg 11.4

²¹ Se vedlegg 11.4

4 Hest, sport og spill

"Hesten har gjennom århundrer satt preg på det norske samfunn – til nytte og til glede. Få individer har som hesten fått være med på å fargelegge hverdag og fest. Via sagn, litteratur og billedkunst er hesten også blir menneskets beste kulturelle venn" (Aftenposten 2000:1).

I dette kapittelet ønsker jeg gjennom informantenes faktainformasjon å gi en beskrivelse av hesten og dens posisjon og utvikling i samfunnet. Jeg vil videre beskrive Bjerke Travbane som arena for underholdning og spill og vise hvordan spillet kontrolleres, samt hva pengene fra spillet bidrar til. Jeg vil også forklare hvordan spill på hest fungerer i praksis for de som spiller totalisatorspill. Kapittelet er en teknisk beskrivelse med mye fokus på spillets gang, hestens prestasjoner, kuskens valg og spillernes variabler. Denne tekniske beskrivelsen vil være med på å forklare "spill på hest", og jeg anser dette som vesentlig for å forstå andre aspekter ved oppgaven.

4.1 Fra trell og soldat til artist og terapeut²²

Hestens historie er lang og interessant. Den har vært et viktig element i menneskets historie og har vært vår assistent og hjelper i krig og fred. Det som gjør hesten interessant historisk sett, er at mange samfunn verden over har hatt bruk av hest som felles faktor. Den har vært objekt for underholdning, behandling og fritidsaktiviteter, samt en viktig del av menneskets arbeidssituasjon gjennom årtusener.

I den arabiske del av verden er veddeløp med hest kjent tilbake til ca år 3200 f.Kr. (Wykes 1972). Araberhesten regnes i dag for å være en av noen få opprinnelige renrasede hesteraser i verden. Den er et av utspringene for genetisk blandede hesteraser som brukes både i trav- og galoppsporten i dag og som betegnes som

---

²² Overskrift fra Næringspolitikk for hest (2000)

typiske norske. I ca 2500 f.Kr. fikk grekerne kjennskap til hesten, og de brukte hesten i sport. Circus Maximus ble bygget i Rom og opptil 380.000 mennesker så hesteveddeløp hver dag (Jarman 1989).

I de nordlige deler av Europa ble hester alet opp som arbeids- og stridshester. Engelskmenn har drevet hesteveddeløp siden romernes tid, og galloppløp og revejakt med hest er fremdeles en stor kulturell begivenhet.

Interessen for hesteveddeløp i Skandinavia ble ikke vekket før i begynnelsen av 19. århundre og da kun hos adelsfamilier. I Norge har hesten mest hatt en praktisk posisjon som arbeidskraft²³. Samtidig som hesten var til stor hjelp, vokste det fram en holdning til et annet hestehold som eksisterte parallelt med arbeidshestens status. ”Rytterfolket”, mennesker som brukte hesten som ridedyr, ble et overklassesymbol, og den adelige klasse red rundt på sine edle hester og så i bokstavlig forstand ned på bondeklassen som arbeidet med sine kraftigere arbeidshester (Jarman 1989).

Daværende direktør ved Bjerke Travbane, Odd Johansen, sa i et intervju i Aftenposten:

”Vi trenger ingen skipsredere eller sigarrøykere her. Vi har idealistene, sliterne, familiefolket, de som har viet sine liv til denne sporten (...) Det finnes beundringsverdig engasjement og lidenskap på toppen av galoppsporten også, men hos oss finner du ingen som kjøper seg kort lykke og hurtige gevinster (...) Vi kunne ha etterapet Øvrevoll, og kanskje til og med fått suksess med det. Men det blir så feil for oss. Denne sporten er bygget opp og tuftet på folkets verdier. Da vil vi også ha tilskuere og spillere av det samme slaget” (Oksnes og Myhre 2000:42).

---

²³ Den norske kaldblodstraveren, med hingsten Veikle Balder som regnes som kaldblodshesten stamfar ble avlet fram med tanke på å få fram en rask skysshest. Fram til motoriseringen av landbruket og bruk av bil som fremkomstmiddel, var hesten et uvurderlig hjelpe- og fremkomstmiddel for alle (Buer 2000).

Annika forteller:

- "Det er det som er så utrolig. På Øvrevoll så er det kanskje mer sånn – jeg holdt på å si bare den Bærumspiffen som går, mens på Bjerke så går både de og folk fra alle samfunnslag egentlig. Så det er mye mer sammensatt der enn på en galoppbane."

Mine informanter snakker om forskjellen mellom ridning og kjøring. Det refereres nærmest til et klasseskille, hvor de som spiller på galopphester sees på som snobbete, mens de som spiller på travhest er ikke-snobber, eller "vanlige folk". Samtidig snakkes det om at "alle" spiller på trav. Hva er det som gjør at det tilsynelatende ikke fokuseres på forskjeller i samfunnet i travmiljøet?

Den eventuelle årsaken kan være at travet fungerer som en samlende faktor, på tvers av inndelinger i samfunnet ellers. "Bjerke er det siste klasseløse samfunn" sier forfatteren Dag Solstad i et intervju i Trav og Galopp-Nytt. Han mener aldri å ha sett noen som dyrker sin status i dette miljøet og at kombinasjonen mellom vitenskap og lidenskap, spill og hest, gjør at den mest hardkokte gambler nyter sporten (Valaker 1999). Travet blir den samlende faktoren mot "resten". Av utenforstående som ikke spiller på travhest, kan spillere på Bjerke Travbane ses på som "tapere" med en spesiell trang til å spille bort pengene sine.

Marius:

"Det er nok ikke så stuerent i mange miljøer å frekventere Bjerke jevnlig, og det tror jeg henger igjen fra gammalt av. Det var forbundet med drikk og svir. Jeg tror kanskje at det er mer stuerent å gå på Øvrevoll å spille."

Stuerent eller ikke, hesteveddeløp arrangeres i store deler av verden. Det er tre forskjellige former for hesteveddeløp. Den ene er galloppløp, det andre er hinderløp og den tredje er travløp (Wykes 1972). Jeg vil kun utdype travløpet videre i oppgaven.

4.2 Travløp

I totalisatorløpene deltar det fra 5 til 15 hester. Det blir arrangert løp for både varmbloods- og kaldbloodshester, som er to forskjellige raser. Løpene varierer i distanser fra 1.600 til 3.100 meter. Norsk Rikstoto har et inndelingssystem som skiller hestene basert på rase, alder, innkjørte kroner, kjønn eller kombinasjoner av de forskjellige variablene. Dette gjøres for å skape et så rettferdig utgangspunkt for hestene som mulig før løpene og selvfølgelig for å gjøre spillets resultat mindre opplagt.

Løpene kan startes på to forskjellige måter, voltestart eller autostart:

- Ved autostart samles starthestene bak en bil med brede vinger. Når bilen settes i bevegelse samles hestene bak vingene, fordelt korrekt etter startnummer. Bilens fart økes jevnt. Når bilen passerer startstedet speeder den opp, kjører fra hestene og løpet er i gang.
- Ved voltestart starter hestene gjerne fra forskjellige tillegg. Tilleggene er med 20 meters mellomrom, avhengig av hvordan løpet settes opp ut i fra hestenes innkjørte kroner eller fartsrekord. Hestene beveger seg innledningsvis i store sirkler etter fastlagte mønstre, og er på linje i startøyeblikket.

Uansett startmetode gjennomføres distansen med hester i forskjellige posisjoner og spor under løpet. Det vil si at hestene ligger plassert innenfor og utenfor hverandre, omtrent som biler i et billøp. Kuskene posisjonerer hestene, i eksempelvis "dødens", "vinnerhullet" eller "tet".

- "Tet-hesten" er hesten som ligger som førstehest i innersporet.
- "Dødens" posisjon er posisjonen utenfor tet-hesten. Årsaken til at denne posisjonen kalles "dødens" er fordi hesten i 2. spor må løpe raskere enn hesten i 1. spor, for å holde følge gjennom svingene. På Bjerke Travbane, med sine totale 1.000 meter og to svinger, vil dette si at hesten i 2. spor må løpe ca 30 meter lenger på en runde enn hesten i 1. spor. På Bjerke Travbane utgjør dette ca 2.7 sekunder når hestene løper i 1.30 fart. Normalt gode kaldbloodshester løper ca 1.30 fart, mens varmbloodshester er betraktelig raskere og løper på ca. 1.17 fart når de holder en ok

standard. Disse ekstra meterne og sekunder pr runde kan koste en hest mye krefter og det gjør at den kan bruke opp kreftene sine i denne posisjonen. Hvis den derimot er sterkere enn hesten i 1. spor og klarer å holde følge til tross for lengre distanse, vil hesten som har ligget i "dødens" ha høyere fart ut av svingen og benytte seg av dette for eksempel i inngangen på oppløpet.

- "Vinnerhullet" er posisjonen i rygg på tet-hesten. I denne posisjonen blir hesten med i "dragsuget" av hesten foran, omtrent som en sykkelrytter som ligger "på hjul". Hesten sparer seg dermed for krefter til en mulig seiersgivende finish. Ulempen ved vinnerhullet kan være at hesten aldri kommer fri til angrep i den innelukkende posisjonen bak "tet-hesten".

4.3 Informasjon som verdi

Informasjon om hvilke hester som er med i de enkelte løp, kan spillerne få gjennom tipsblader og aviser eller gjennom dagens løpsprogrammer som distribueres fra de forskjellige banene.

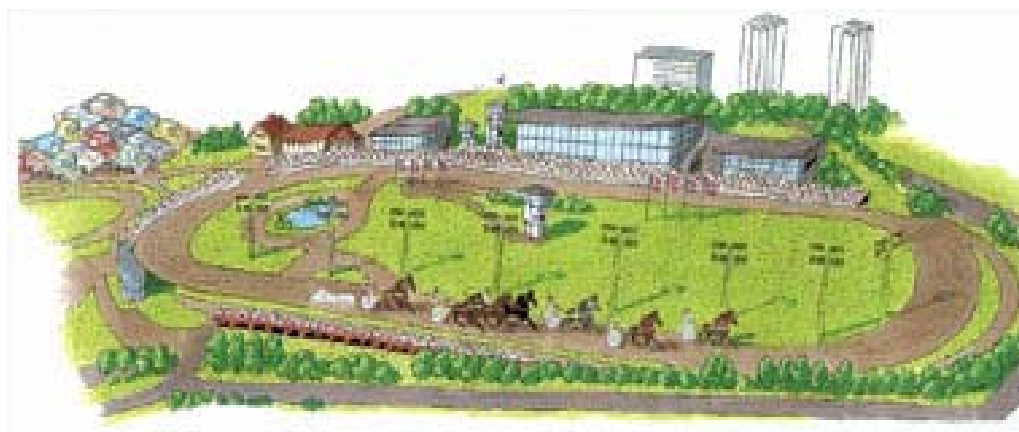
Når spillere får informasjon gjennom slike kanaler, kan dette kalles objektiv informasjon (Gulbrandsen 1994). Det finnes også mange teletorgtjenester og internettsider som gir informasjon og analyser, noen gode og mange mindre gode. Tipsstedene kan erstatte manglende egenkunnskap. For at en spiller skal ha mulighet til å analysere og muligens forutse resultat i løp, må mange ulike variabler tas med når løpsoppsettet i programmet skal analyseres og en skal avgjøre hvilke hester som skal tas med i spillet. Denne kunnskapen erverves gjennom lang tids interesse og engasjement, og det fordrer en viss analytisk evne når det gjelder trav og hest. Egen kunnskap er avhengig at man bruker mye tid og energi på å samle inn variabler, og denne kunnskapen kan kalles subjektiv informasjon (Gulbrandsen 1994).

Det er viktig å koble sammen objektiv og subjektiv informasjon. Slik kjenner spillerne hestens form og prestasjoner over tid, hva slags fortrinn eller ulemper de enkelte

hestene har i forhold til de resterende deltakerne og hvilke egenskaper som er avgjørende for å mestre dagens forhold med hensyn til vær, føre og baneforhold. Det er mulig for de med god innsikt og mye erfaring og kunnskap å analysere løpets gang på forhånd. Det er på langt nær 100 % sikkert at forhåndsanalysen slår til, men variabler som hvilke fortrinn og ulemper de enkelte hestene har, hva slags startnummer de har, om de mestrer "dødens" eller "vinnerhullet" godt, er alle med på å avgjøre valgene for spillerne.

4.4 Bjerke Travbane som arena

På tegningen ser det ut som om Bjerke Travbane er en grønn oase i en grå by. Dette stemmer ikke. Ut i fra egne observasjoner og estetisk sans vil jeg si at Bjerke Travbane, rent utseendemessig, er et grått og trist sted, fullstendig blottet for naturlige grønne oaser. Stedet domineres av asfalt, grus, stål og glass og ligger slik til i terrenget at vinden blåser konstant inn fra Oslo-fjorden. Det innbyr lite til hygge for de eventuelle tilskuere uten en brennende interesse for hest.

Jørgen:

- "Det ligger en kjempeutfordring for banene, i å lage koselige miljøer på banene. Så det er hyggelig å komme dit og man har lyst til å komme dit. Selv baneledere sier i dag at de synes arrangementene er kjedelige. Det er et

sunnhetstegn synes jeg, at de reagerer og sier at dette er noe vi må gjøre noe med. For det har vel vært sånn siden de kjørte det første løpet."

Til tross for dette er publikumstallene på banene forholdsvis jevne året igjennom med ca 1.200 til 1.500 besøkende på vanlige løpsdager på Bjerke (tall fra intervju med Jørgen). Med tiden foreligger det planer om utbedring av området. Arbeidet startet vinteren 2001 og ønsket er å øke publikumstallet på banen.

Første kjente organiserte travkjøring i Norge ble holdt på sjøisen i Bjørvika i 1832. Senere ble isen i Frogner-kilen og på Slependsen brukt. I 1860 arrangerte "Selskabet til den norske Hesteraces forædling" premiekjøring ved Bjørvika. Bjørnstjerne Bjørnson var stevnets referent for Aftenbladet (Buer 2000):

"Et almindelig ord gikk derom, at Iver Toftes hest fortjente at vinne, ti de beste travere var i lange tider kommet fra Tofte i Dovre, og få menn hadde her i landet gjort for hesterasesens foredling, hva Iver Tofte har gjort." (Bjørnstjerne Bjørnson referert i Buer 2000:13)²⁴

Bjerke Travbane ble anlagt i slutten av 1920-åra og 28. juni 1928 ble første totalisatorspill i organiserte former gjennomført. Travløp har gitt mange år med god underholdning på Bjerke, særlig under 2. verdenskrig da folk var underernærte på underholdning. Det sies at "*Folk vandret i flokker ut fra sentrum med Bjerke som mål. Trondheimsveien var svart av folk*" (Løtveit 1988:15). Okkupasjonsmakten var skeptisk til å samle mange mennesker på ett sted, men lot Det Norske Travelskap gjennomføre arrangementene da det var "brød og sirkus" som måtte til for å tilfredsstille befolkningen (Buer 2000). Med årene har Bjerke holdt sin status som Norges hovedbane for trav. Det er mange publikumsfasiliteter på anlegget med innendørs plass til ca 3.000 personer og utendørs plass til ca 20.000 personer.

---

²⁴ En bekjent som leste korrektur på oppgaven underveis, fant beskrivelser av sin bestefars gamle arbeidssted og oppgaver på gården Tofte.

Restaurant Pegasus

Annika:

- *"Når du kommer opp i restauranten der så er det stort sett menn. Forretningsmenn og kjendiser og de som jobber, de som ikke jobber, de som lever av det. Det er en ganske merkelig sammensetning av folk."*

Pegasus, restauranten på Bjerke, er Norges største restaurant med sine 450 bord og sitteplass til 2.500 mennesker. Her serveres en á la carte meny, og man har mulighet til å spille i utplasserte spilleluker. Restauranten er bygget i høyden, og det er god utsikt til banen, særlig til oppløpet. Restauranten forsøker å legge an en eksklusiv stil, med stoffduker, stoffservietter og blomster på bordene. Det er mulig å ha faste bord, eller man kan reservere bord til enkelte løpsdager. Det er spiseplikt og restauranten har alle rettigheter. Det er garderobeplikt og egen inngang fra 1. etasje. Hovmester tildeler ledige bord. Monitorer med odds og løp direkte og i reprise finnes på bordene, og man har meget god sikt til storskjermen som er plassert på indre bane.

Til tross for påstander om at "Bjerke er det siste klasseløse samfunn" (Valaker 1999) gir det muligens en viss status i miljøet å holde til i restauranten. Annika sier dette:

- *"Sitter du i restauranten, eller sitter du i kafeen?", spør jeg.*

- *"I restauranten."*

- *"Hvorfor sitter du der?"*

- *"Fordi jeg syns det er mye hyggeligere der, det er ikke..... Der er det mer de seriøse spillerne, de store spillerne som lever av det. Og så er det en sånn krets som alltid sitter der, de er alltid der. Alltid de samme ansiktene. Også har jeg inntrykk av at det er mer fyll og sånn i kafeen egentlig, mer sånn "rett fra gata" der – så jeg syns det er mye koseligere i restauranten. Også er det litt annerledes mat der også – også penere – litt mer stil."*

Kafé Scott'n

Kafé Scott'n er oppkalt etter traveren Scott Protektor som gjordet det stort på 1970- og 80-tallet og som ligger begravet på Bjerke Travbane. Kafeen ligger vegg-i-vegg med Pegasus, og den har lagt an en mindre formell stil. Her sitter det mange faste spillere,

og mange har faste bord. Det er spilleluker på toppen av kafeen. Menyen er enklere enn på Pegasus. Utsikten til banen er god, men kafeen ligger noe lengre unna målplassering enn restauranten. Man kan likevel følge godt med på storskjerm og monitorer.

Åke, som har fast bord på kafeen, sier:

- *"Er det noen forskjell på kafeen og restauranten?", spør jeg.*
- *"Jeg vil si at i restauranten sitter nok 1.000-lappene løsere. De vinner stort og de satser stort, spiller stort. Det er den som satser som vinner og de har mer å satse med der. Du ser bunker med 1.000-lapper."*

Spillehallene

Knut:

- *"De som er i spillehallen er annerledes (eldre) og de bruker mindre penger på spill."*

Spillehallen ligger i 1. etasje, under restauranten og kafeen. Serveringen er meget enkel og spartansk. Øl fra flaske eller plastglass, lapskaus og diverse varianter av pølser med tilbehør serveres i papp. Spillelukene er strategisk plassert gjennom hele hallen. Monitorer finnes overalt og løpene vises både direkte og i reprise. I tillegg vises oddsen til en hver tid. Det er ikke sjelden å se godt berusede mennesker stavre rundt. Det er tydelig fokus på spillet som preger spillehallene. Et pre ved spillehallene er at utgangsdørene fører rett ut til uteområdene ved banelegemet. Man kan derfor komme nære hestene og kuskene ved å holde til rundt spillehallene.

Kafeteriaen i tribunebygget

Åke sier dette:

- *"Hva med cafeteriaen lengst til venstre, den med tribunene?", spør jeg.*
- *"Der går jeg aldri."*
- *"Hvorfor ikke?"*

- *"Det er ikke så mye penger i spillet der, tror jeg. Det er mye rart der."*
- *"Hva mener du med rart?"*
- *"Mye spritsmugling, narkotika, både kjøp og salg og bruk. Jeg veit det er sånn der og har ikke lyst til å være der."*

Kafeteriaen er ikke geografisk sentralt plassert som de andre spise-, drikke- og spillestedene. Den er plassert mot svingen etter målplassering. Det er mulig å spille innefra kafeteriaen, og det er også mulig å kjøpe mat og drikke. Det serveres gjerne i papp og plast og menyen er enkel, som for eksempel lapskaus. Det er ingen utsikt til banen, men monitorer med løpene og oddsen holder spillerne oppdatert. Over kafeteriaen er det tribuner med benker. Her har man dårlig utsikt til banen. Knut sier dette:

- *"Fattigmannen" under ståtribunen består av mer alkoholisererte mennesker. Trives ikke der, kanskje mest fordi jeg aldri har vunnet en krone de gangene jeg har vært der."*

Uteplassen

Uteplassen er hele det asfalterte området på forsiden av restauranten, kafeen, dommertårnet og kafeteriaen. Her er det god utsikt mot oppløpet, men siden plassen er i samme høyde som eller litt ovenfor banen, er det ikke alltid like lett å se alt som skjer rundt banen i løpet. Utsikten til storskjermen på indre bane er imidlertid meget bra. Man kan gå inn i spillehallen eller tribunebygget for å spille. Antall mennesker på uteplassen varierer med årstiden og vær. Her finner du også mange som er på Bjerke med småbarn og bruker tilbudet som en familieutflykt. Tribunene på uteplassen ligger helt nede ved banelegemet. Det er mulig å komme så nær hestene og kuskene som 1 meter, og man kan snakke med kuskene under oppvarming, prøvestarter og ved defilering før løp. Om en spiller er engasjert kan han løpe langs gjerdet og det er ikke sjelden man ser gledesutbrudd eller frustrasjoner over hester og kuskers prestasjoner.

4.5 Spill

Nesten hver eneste dag i året spilles totalisatorspillet nasjonalt. Bjerke Travbane er hovedbane og har flest besøkende og spillere. Totalisatorspill var i 1996 det nest største pengespillet i landet (Spillet om pengene. Om opprettelse av et lotteritilsyn). I 1998 hadde Bjerke Travbane en omsetning på 440 millioner kroner, med økning på 6 % i 1999. År 2000 er budsjettet med en omsetningsøkning på 33,8% (Håkonsen 2000). Oslo Grand Prix er det største travløp i året på Bjerke hvor førstepremien i løpet er 1 millioner kroner til vinnende hest. Det samles mye mennesker på Bjerke, storløp eller ikke. To ganger i uken er det vanlige totalisatorspill, og det spilles for mange millioner pr løpsdag. En vanlig onsdag kan ha en omsetning på V5-spill alene på over 6 millioner kroner.

Spill velger jeg å definere som lykke- eller ferdighetsspill hvor deltakerne risikerer noe ved at de kan tape eller tjene på, avhengig av deres suksess eller mangel på sådan, i spillet. Innsatsen er gjerne forbundet med penger og veddemålene inngås under regler for odds og tilbakebetalingsprosjenter av spilte kroner.

Totalisatorspill eller spill på hest er en av mange former for spill. Det kan kun spilles legalt, selv om det verserer rykter om illegal bookmaking i restaurant Pegasus²⁵. Spillet gang gjør at oddsen forandrer seg kontinuerlig. Det er et utpreget ferdighetsspill. Dess mer kunnskap man sitter inne med, dess flere variabler kan man velge "riktige" hester ut i fra.

Lykkespill er spill hvor man ikke kan gjøre valg av variabler ut i fra kunnskap, men hvor resultatet er priggitt tilfeldigheter. Et godt eksempel på lykkespill er Lotto hvor sju tall plukkes vilkårlig mellom 1 og 34.

---

²⁵ Se kapittel 6.2.4

Det finnes også spill som er både ferdighetsavhengig og avhengig av tilfeldigheter. Et eksempel på dette kan være Black Jack (21) hvor spilleren kan ha en viss oversikt over kortene i de seks stokkene, mens det råder en viss usikkerhet om hvilke kort som trekkes. I Black Jack er tilbakebetalingsprosenten meget høy, oppunder 90%. Ved å huske hvilke kort som har gått og forstå spillet noe utover de vanlige reglene om "å stå på 17", kan gevinsten nærmere seg 98% av satsede kroner. Kunsten er å gi seg på topp.

Totalisatorspillet har fått elementer av lykkespill. I lyntoto velger spilleren beløp, bane og spilleform, og datasystemet plukker hester til spillet ut i fra utvelgelsessystemer som er lagt inn i datasystemet. Spillere er dermed avhengig av satte variabler for utvalg av hester på din bong. Om du ønsker kan du velge enkelte hester som skal med på bongen. Dermed virker lyntoto som både ferdighetsspill og lykkespill.

En som spiller og inngår veddemål innen lykke- eller ferdighetsspill, er en spiller. En profesjonell spiller har gambling som eneste eller største del av inntekt (Wykes 1972). Det er mest sannsynlig svært få i Norge som er gamblere på heltid, dertil er tilbakebetalingsprosenten i spillet for lav. Har spilleren ikke gambling som eneste levevei er han amatør, uansett dyktighet, hyppighet og innsats (Wykes 1972). Det finnes likevel en liten gruppe i spillermiljøet som velger å definere seg som profesjonelle spillere. I hvilken grad de kun lever av inntekter av eget spill er vanskelig å si. Flere av dem driver egne tipstelefoner (820-nummer) hvor du kan ringe inn og få opplest tips for dagens spill. De har uansett høy status i miljøet og brukes som konsulenter for å få informasjon. De setter ofte navn på seg selv og tipstelefonen, for eksempel Trav-kongen, Banker'n Inn og Tips-spesialisten²⁶.

---

²⁶ Se kapittel 5.4.1

4.5.1 Forskjellige typer totalisatorspill i regi av Norsk Rikstoto

Det finnes forskjellige typer totalisatorspill. Valget av spilltype gjøres etter hvor mye kunnskap man sitter inne med, om man har oversikt over hester i mange løp eller om man kun vil konsentrere seg om enkeltstående løp. Det er forskjellige tilbakebetalingsprosent i de forskjellige spillene og i dette ligger det at spillerne får tilbake en viss prosentvis sum av spilte kroner som premier i spillet.

Vinner og plass

Dette er to spilltyper som er enkle og morsomme, og passer godt for nybegynnere. I vinner skal du satse på den hesten som du tror vinner et løp. Spiller du plass, må hesten du har satset på komme på en av de tre første plassene. Man får

sjelden de store utbetalingene i vinner og plass til tross for en tilbakebetalingsprosent på 80. Samtidig taper man sjelden de store summene. Vinner og plass betegnes som rekrutterende spilleformer nettopp fordi det er enkelt å vinne og de er rullerende gjennom hele spilledagen. Vinnerospillet har økt med 29,9 % og plass-spillet har pr 31/10-2000 økt med 30,4 % i sammenligning med totaltall for 1999 (Stallskriket 2000-2:2).

Dagens Dobbel

I dette spillet skal du tippe vinnerhestene i to forhåndsbestemte løp. Dette blir som en mini-V5, bare enklere å spille, i og med at man har færre løp å plukke eventuelle vinnere fra. Tilbakebetalingsprosenten er 70. Pr 31/10-2000 har Dagens Dobbel hatt en omsetningsøkning på 8,6 % (Stallskriket 2000-2:2).

Trippel

Trippel

Basen: B Ø Ø J K S T F

Beløp pr rekke: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Ukedag: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Løpnummer: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Plassering: 1.Hest: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
2.Hest: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
3.Hest: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Basen legger gjelder ikke som utføring.
Utføring i kjøps og egen løp som må tas vare på.

Se tabellen for mer informasjon.

Her skal du tippe, i riktig rekkefølge, de tre første hestene i mål i enkeltløp. Dette krever mer innsikt, og passer for de litt mer erfarne. Tilbakebetalingsprosenten er på 70. Trippel brukes ofte som et ekstraspill i tillegg til annen og mer avansert totalisatorspill og da gjerne for å ”jage tapene”²⁷. Oddsen har vært oppe i historiske 61.396,50 og det innebar at en spiller kunne innkassere 122.793 kroner for riktig trippelkombinasjon (Ullersmo 2000-1). Trippelspillet har økt med 21,6 % pr 31/10-2000 sammenlignet med 1999 (Stallskriket 2000-2:2).

V5

V5

V5 avd 1 V5 avd 2 V5 avd 3 Beløp pr rekke: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Ukedag: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Basen: B Ø Ø J K S T F

V5 avd 4 V5 avd 5

1 2 3 4 1 2 3 4

5 6 7 8 5 6 7 8

9 10 11 12 9 10 11 12

13 14 15 16 13 14 15 16

Basen legger gjelder ikke som utføring.
Utføring i kjøps og egen løp som må tas vare på.

Se tabellen for mer informasjon.

V5 er spillet hvor det gjelder å tippe riktig vinner i fem løp. Utbetalingsprosenten er forholdsvis lav (65 %), og dette er et spill som krever kunnskap om forskjellige typer hester, distanser, kusker, tider og tidligere resultater m.m. Lyntoto er et alternativ til egen kunnskap. V5 blir betraktet av spillere som ”ekspertspillet” og utbetalingsrekorden fra Bjerkebanen er 2.3 millioner kroner. V5 spillet har økt med 6,8 % siste år (Stallskriket 2000-2:2).

V75

V75

V75 avd 1 V75 avd 2 V75 avd 3 Beløp pr rekke: 0,5 1 2,5 5 10 25 50

Ukedag: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Basen: B Ø Ø J K S T F

V75 avd 4 V75 avd 5 V75 avd 6 V75 avd 7

1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4

5 6 7 8 5 6 7 8 5 6 7 8 5 6 7 8

9 10 11 12 9 10 11 12 9 10 11 12 9 10 11 12

13 14 15 16 13 14 15 16 13 14 15 16 13 14 15 16

Basen legger gjelder ikke som utføring.
Utføring i kjøps og egen løp som må tas vare på.

Se tabellen for mer informasjon.

Tipp riktig vinner i 7 bestemte løp. Utbetaling på 7, 6 og 5 rette. Løpene kjøres hver lørdag. Det er en fordel med tilsvarende kunnskap som ved V5, men også her kan man spille lyntoto. Norsk Rikstoto refererer til V75 som

flaggskipet, og dette har med deres satsningsområder å gjøre. V75 vises på tv, sammen med annen sport, og resultater refereres til på lik linje som tipping og lotto i nyhetene. Det markedsføres som spillet alle kan spille, og det er lett å vinne.

²⁷ Jag av tap betyr at man forøker å vinne så mye én gang, at det retter opp økonomisk for alle de tapene man har gått på og som har bidratt til et mulig økonomisk uføre.

Tilbakebetalingsprosenten er 60 som er den laveste av totalisatorspillene. V75 økte med magre 3,8 % på omsetningen pr 31/10-2000 sammenlignet med 1999 (Stallskriket 2000-2:2). Omsetningsrekord på V75-spillet fikk vi i februar 2001 når omsetningen gikk opp i historiske 30.6 millioner kroner (Trav og Galopp-Nytt 2001).

Fra intervju med Jørgen:

- "Rekrutteringsspiellet ellers er V75 fordi det er slik at de fleste i Norge og i svært mange andre land også, ønsker å være med på enkle spilleformer med høye premieutbetalinger, der de får noen trøstepremier i ny og ne. Og av de spillene vi har i hestesporten, er det bare V75 som tilfredsstiller de kriteriene."

I intervjuer av spillere velger jeg først og fremst å konsentrere meg om spill på V5. Dette er det spillet mine informanter spiller mest. V75 har større omsetning og blir av Norsk Rikstoto betraktet som flaggskipet innen de forskjellige spillene. Men V5 blir av spillere omtalt som "Spillet med stor S". Fra intervju med Annika:

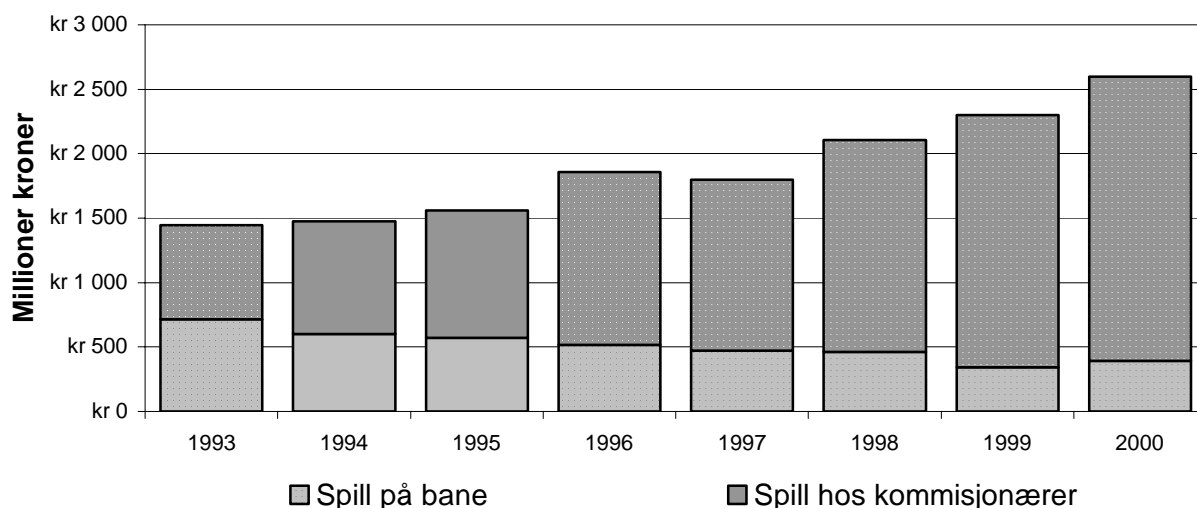
*- "Hvorfor spiller du V5?", spør jeg.
- "Jeg syns det er morsomt."
- "Spiller du ikke V75?"
- "Jo, det og. Men jeg syns ikke det er så gøy som å spille V5. V5'en er bare kjempegøy. Men jeg spiller V75 også. Da prøver jeg å plukke 3 bankere og så dekke opp i de andre."
- "Jeg snakket med Norsk Rikstoto og de sa at V75 var flaggskipet. Det tror jeg er fordi V75 har mange tilfeldige spillere med Lyntoto."
- "Det er nok det altså. Og mye av det går på at det er lørdag og man kan følge med og det blir mer folkekjært enn V5. For da må du sitte oppe til sent på kvelden for å se det fra Bjerke – hvis ikke får du ikke sett noen av løpa. Jeg er veldig glad i V5'en."*

4.5.2 Kommisjonærer

I alt finnes det 1300 kommisjonærer hvor en kan spille på hest uten å være fysisk til stede på travbanen. Totomater, i likhet med maskinene for online-spillene til Norsk Tipping, er kommisjonærenes tilbud til kundene. Tilbudene utvides stadig, med lyd-

og bildeoverføringer og tilbud om spillelag og andelslag. Man får utbetalt premiene sine direkte, om de ikke overskrider 10.000 kroner.

Figur 1 - Spillomsetning i mill. kr. 1993 – 2000 på og utenfor bane²⁸

Ulemper ved spill hos kommisjonærer er at man fjerner spillerne fra banene og hestesport blir ikke en arenasport lengre. Tallene i figuren ovenfor viser hvordan spillere svikter banespillet og velger å spille via kommisjonær.

Norsk Rikstoto ønsker å kontrollere spillet bedre, og jeg tenker da særlig på eventuelt kjøp og salg av enten bonger som er i spill eller vinnerbonger²⁹. Jeg vil anta at mer spill utenfor banen vil gi mindre muligheter for kontroll av spillere, kvitteringer og lignende. Åke sier i intervju:

- "Vet du om noen sånne steder (kommisjonærsteder/kiosker i Oslo-området)?", spør jeg.

---

²⁸ Næringspolitikk for hest 2000 samt informasjon fra kundeservice hos Norsk Rikstoto

²⁹ Se kapittel 7

- *"Det er de stedene med høy omsetning. Det kan du se i Norsk Rikstotos statistikker. Det er veldig lett synlig. De stedene som har høy omsetning og utbetaling er steder hvor mange bra spillere holder til."*
- *"Har krysspillet ført til mindre folk på banene?"*
- *"Det er mange ting som har ført til det. Blant annet tv-overføring førte til at det ble mindre mennesker på banene. Det er veldig trist. Det var mer sosialt før."*
- *"Hvordan det?"*
- *"Vi hadde familieutflukter når jeg var liten, med fluktstol, pølser og kaffe. Det var et sunnere miljø på banene før, mye tryggere, mer sosialt. Det var en begivenhet å reise på Bjerke med familien."*

Denne utviklingen er betenkelig, sett ut i fra spillermiljøets ståsted. Samtidig ønsker Norsk Rikstoto å utvikle seg i takt med samfunnet ellers; et samfunn som kan sies å være preget av effektivitet og med lett tilgang til underholdning for kundemassen. Kommisjonærene er et ledd i denne utviklingen og det samme er Rikstoto Direkte.

4.5.3 Rikstoto Direkte

310 kommisjonærer kjørt i februar 2001 direkte tv-sending i kiosken/butikken fra trav- og galloppløp på egen tv-konsesjon. Det er et ledd i Norsk Rikstotos ønske om fornying av underholdningsaspektet ved hestesporten. Odd Johansen, direktør ved Bjerke Travbane, uttaler følgende i intervju med Dagens Næringsliv 22. mai 2000:

"Vi arbeider i underholdningsbransjen og må opptre deretter. Vi må fornye oss, og salg av tv-overførte løp og samarbeid med andre hestespillselskap i utlandet blir et nødvendig trekk fremover" (Evensen 2000).

Konseptet var i første omgang tenkt som en spilldrivende satsning, særlig på de rullerende spillene som trippel, vinner og plass. Disse er hurtigrepeterende og etter det Norsk Rikstoto sier, lettest påvirkelige. Rikstoto Direkte-kommisjonærene opplevde umiddelbart en sterk omsetningsøkning. Norsk Rikstoto meldte etter premieresendingen av Rikstoto Direkte om en omsetningsøkning på 400 millioner

kroner (Engebretsen 2001). Fra februar 2001 er det mulig for privatpersoner å få Rikstoto Direkte på sin egen tv, forutsatt at man har digital parabol.

4.5.4 Krysspill både nasjonalt og internasjonalt

Teknologien gjør det mulig å sitte på en av travbanene rundt omkring i landet og spille direkte til den travbanen som har travløp den aktuelle dagen. Løpene blir overført over monitører og spillet går inn i omsetningen og oddsberegningen på den arrangerende banen. Det samme gjelder spill til andre land. Denne muligheten for å spille internasjonalt har blitt aktuell først de siste årene. Første sjanse for nordmenn å spille mot Solvalla var i slutten av mai 2000. Solvalla er Sveriges største travbane. Da Eliteloppet på Solvalla gikk, var omsetningen på det norske spillet 6,6 millioner kroner. Dette var langt over det Norsk Rikstoto hadde forventet (Engebretsen 2000-1).

Det foregår også spill fra utland mot Norge. Oslo Grand Prix dagen på Bjerke søndag 14. mai 2000 var første mulighet for franskmenn å spille på et løp i Norge. Svenskene kunne spille på hele V5-omgangen samt Vinner og Plass i hvert løp. De spilte for 2,2 millioner kroner. Franskmennene som kun spilte på et løp, spilte for det dobbelte (Engebretsen 2000-2).

Jeg er pr i dag usikker på omsetning og etterspørsel etter denne type tilbud, både nasjonalt og internasjonalt. Dette må ses i sammenheng med tilbakebetalingsprosjenter i de forskjellige land, hva slags informasjon som er tilgjengelig og rutiner for spill og eventuell utbetaling av gevinster. Spillere ønsker et forholdsvis raskt omløp av penger, samt at de vil foretrekke å spille på de hestene de kjenner til fra før av. Eivind sier følgende på spørsmål om han spiller til utland:

- "Nå var jeg på Solvalla.... Men jeg ville helt sikkert spilt da, hvis jeg var hjemme. Men hvis det hadde vært sånt daglig spill til Sverige, så ville jeg nok konsentrert meg om de hestene jeg kjente. Med mindre jeg hadde fått gode tips,

da kunne jeg nok ha spilt. De fleste spiller nok der de har størst sjanse for å vinne, tror de har størst sjanse til å vinne."

4.5.5 Internett-spill

Høsten 2000 skrev Software Innovation ASA under på en intensjonsavtale med Norsk Rikstoto som ga dem rettighetene til å utvikle og levere totalisatorspill via Internett. Avtalen har en verdi på 25 millioner kroner og ventes å være slutført innen utløpet av første kvartal 2001. Gjennom dette kan Rikstotokundene spille helt opp mot starttidspunktet i hvert løp, betale gjennom direktebelastning fra spillerens bankkonto, samt motta premien direkte inn på konto for umiddelbart å kunne bruke disse kronene til videre spill (Byberg 2000). Spilleportalen vil også inneholde en nyhetskanal hvor brukerne har tilgang til relevant informasjon om hester, baneforhold, tidligere resultater og andre faktorer (Pedersen 2000). Dermed vil variablene bli mer tilgjengelig og lettere å benytte seg av, når hver enkelt spiller kan be om akkurat den type informasjon han ønsker fra sider på Internett, og direkte bruke dette i spillet.

5 Pignore contendo, ergo sum³⁰

Stubberud skriver i sin avhandling *"Jakten på de store pengene"* om sosiale avvik og at gambleren kan ha et identitetsproblem. Gambleren er ikke sikker på hva hans egentlige jeg er. Outsideren i forhold til samfunnet for øvrig befinner seg i "fengsel" som han ønsker å unnslippe (Wilson referert i Stubberud 1998:6). Stubberud betegner spillekulturen som han møtte gjennom én informant, Viktor, som noe som faller utenfor det "normale".

"Det er i dette miljøet man finner dem som i Norge blir kalt "spillegale", dog vil svært få av dem det gjelder være enige i denne betegnelsen" (Stubberud 1998:7).

Dette er ett bilde av miljøet. Ett av flere mulige bilder. Jeg oppfatter det i likhet med Stubberud at de færreste i miljøet oppfatter seg selv som avvikere. Mine informanter identifiserer seg selv som vanlige mennesker med sunne interesser og med sans for sport og spill i kombinasjon. Interessen er til dels altoppslukende, og i spillermiljøet får de dekket sine sosiale behov for vennskap og tilhørighet. Spillerne jeg har vært i kontakt med, definerer ikke seg selv som unormale i sitt spill. På mange måter kan dette være en riktig selvoppfattelse. På den annen side er det for mine informanter, i likehet som for andre, vanskelig å ha fullkommen selvvinnsikt.

"Vad är et problem?"

Den klassiska definitionen av ett "socialt problem" är ett tillstånd som av ett betydande antal människor bestäms vara en avvikelse från någon högvärderad social norm. Redan härav framgår att tolkningen av problemet så som hotfullt är beroende av subjektiva faktorer. Andra människor kan hävda andra ståndpunkter, men aktivisterna når inga framgångar om de inte är uppbackade av förändrade sociala attityder. Sociala problem måste som alla andra nyheter ha en marknad" (Rönnberg 1998:123).

---

³⁰ "Jeg konkurrerer med innsats, altså er jeg"

Med utgangspunkt i sitatet over, som peker på subjektive faktorer i vurdering av sosiale problemer, velger jeg ikke å definere spill som et problem. Når jeg senere skal beskrive spillerne i miljøet, velger jeg å fokusere på spillernes oppfatninger av sitt eget spill. Når man ikke ser på seg selv som en outsider, er man da en taper og sliter man da med identitetsproblemer?

Kapitteloverskriften "Pignore contendo, ergo sum" betyr "Jeg konkurrerer med innsats, altså er jeg". I utgangspunktet kalte jeg kapittelet "Ludo, ergo sum"³¹. Etter å ha undersøkt saken nærmere, fant jeg at "Pignore contendo, ergo sum" var riktigere å bruke i denne sammenhengen³². Denne presiseringen er vesentlig. Mine informanter ser på sitt spill som en konkurranse med innsats i form av kunnskap og penger. Utfordringen ligger hele tiden i å være på høyden med analyse, informasjon og tips som er avgjørende for å kunne beherske spill på hest. Kapittel 2 "Den store dagen" viser spillerens hverdag i spillermiljøet, hvordan spilleren til en hver tid er på jakt etter mer kunnskap. Denne kunnskapen brukes til å avgjøre hvilke valg som skal tas i spillet.

Innledningsvis framsatte jeg følgende problemstilling: hvordan kan spillermiljøet karakteriseres? Etter innsamlingen av empiri var det flere temaer som ble tydeliggjort.

- Hvem er en del av miljøet og finnes det flere små miljøer?
- Hvem er spillerne, kan de kategoriseres og eventuelt på hvilken måte?
- Hvorfor spiller de akkurat på hest?
- Hvordan tilegner spillerne seg kunnskap og hvordan får de tilgang til mer kunnskap gjennom interaksjon med andre spillere?
- Hvilke spillere har tilgang til et illegalt marked i tilknytning til spillermiljøet.

---

³¹ "Jeg spiller" altså er jeg"

³² En takk til hovedfagsstudent i latin Bjørn Grønntun for utdypning av dette.

Mine informanter fremhever at spill på hest er lett tilgjengelig, det er god underholdning, hest er en del av vår kulturhistorie, og det å ta sjanser er en del av det å være menneske. Det kan være en flukt fra den virkelige verden og inn i en fantasiverden hvor man mestrer og behersker, tar sjanser og vinner. Jeg antar likevel at mange ikke flykter fra "den virkelige verden" nettopp fordi spillermiljøet er den virkelige verden for spillerne i miljøet. Spillet kan på mange måter gjenspeile livet, med konflikter, spenninger og usikkerhet. Samtidig kan spillet være pur underholdning og glede, et tidsfordriv og en hobby, en altoppslukende interesse og et yrke og levebrød.

Jeg vil senere utdype de illegale aspektene ved totalisatorspill³³. I sammenheng med beskrivelse av spillerne i miljøet på Bjerke Travbane, ønsker jeg å sette fokus på hva spillere gjør på banen og i forbindelse med spillet. Uønskede elementer finnes der penger er involvert. Enkelte vil alltid forsøke å utnytte systemet for å tjene ekstra penger ved omgåelse av lover og regler. Jeg vil omtale illegale handlinger som f.eks. kjøp og salg av bonger og omtale.

5.1 Demografi

Det finnes så vidt jeg kjenner til ingen kundeforhistorikk over besøkende og spillere på Bjerke Travbane. Jørgen sier under intervjuet at det er mellom 1.200 og 1.500 besøkende på vanlige løpsdager. Ut i fra observasjon kan jeg si at alle aldersgrupper tilsynelatende er representert, men at det i størst grad er menn på banene. Som Annika beskriver det selv:

- "Det er egentlig alle aldersgrupper, helt fra 20/25 til 70/80. Men hovedtyngden er nok menn i gruppa 30/35-50. Der er det mest."

---

³³ Se kapittel 6

Noen få kvinner er i spillermiljøet. Annika, min ene kvinnelige informant, mener det er snakk om kun 10-15 kvinner i miljøet.

Jørgen, som er ansatt i Norsk Rikstoto, beskriver den generelle kundemassen på landsbasis:

- "Du kan si at her (Segment A) har vi ca 60.000 kunder, som har dette som hobby og bruker mye penger på spill på hest. De er kunnskapsspillere på hest. Segment A spiller for nesten 1.5 milliarder i året. De står for ca. 70% av omsetningen vår, en gruppe på 60.000 mennesker. De ønsker vi selvfølgelig å ha et godt forhold til. De er ekstremt viktig for hestesporten. Jeg synes ofte at de som jobber med sporten ikke i stor nok grad anerkjenner disse kundenes betydning for i det hele tatt å kunne opprettholde sporten. Og vi har et mål om å styrke denne gruppen her."

Dette Jørgen her beskriver gjelder samtlige av Norsk Rikstoto sine totalisatorkunder. Bjerke Travbane er den største banen vi har i Norge. De vil ha en betydelig andel av de 60.000 kundene. Samtidig vil enkelte av de Jørgen refererer til som Segment A også være kommisjonærspillere³⁴. Det er vanskelig å fastslå nøyaktig hvor mange av disse som frekventerer Bjerke på fast basis.

Spillerne på Bjerke Travbane utgjør et miljø. I dette miljøet er det flere små grupper, men felles for dem alle er en glødende interesse for spill på hest.

"In sociology, the concept of social worlds has been advanced to identify those groupings of individuals bound together by network of communication or universe of discourse and who share perspectives on reality'" (Rosencranz 1987:15).

Menneskene i miljøet bindes sammen ved hjelp av en felles plattform i forståelse, interesser og samtaleemner. Gamblingens popularitet går på tvers av status, klasse,

---

³⁴ Se kapittel 4.5.2

rase og etniske linjer (Frey 1984). I dette miljøet er det likevel flest menn. Når jeg i dette kapittelet klassifiserer spillerne, er det derfor stort sett menn jeg snakker om. For å nyansere dette bildet, vil jeg beskrive en spesiell del av spillemiljøet; "Jentejuntaen".

5.1.1 Jentejuntaen – "Tror du vi døde da, vi jentene eller"

Kvinner i spillermiljøet utgjør en liten gruppe. De jeg har snakket med, og da særlig Annika, er meget opptatt av hester og spill og er aktive spillere på lik linje med menn i miljøet. Naturlig nok uttrykker Annika en interesse for menn i miljøet. Som Annika sier:

- "Tror du vi døde da, vi jentene eller? Særlig når jeg stod i kø for å levere V5'en også kjente jeg en arm rundt livet og så er det X. Og jeg bare "Hei hei". Han er innmari koselig – kjempesympatisk. Og kjekk! Stakkars...men han har den fordel at det stort sett er bare menn, og dermed ikke så mange som kikker på han. Bare vi jentene."

Annika en av meget få kvinner som er faste i miljøet. Når man er på Bjerke Travbane, ser man en del kvinner, men de færreste av dem synes å være aktive spillere. De fleste "er med" en eller annen kar, og de sitter ofte og venter ved bordene uten å være spesielt interessert i hva som foregår ute på banen og i spillet. Annika, derimot, er aktiv spiller og har gjennom mange år vært en del av et miljø på banen.

Annika:

- "Det er veldig lite jenter i spillemiljøet. Generelt så er det det. Det er stort sett meg og noen til, et lite knippe på 3-4-5 av de som er faste i kretsen. Det er svært få jenter. Så jeg får sånne tullespørsmål: 'Når skal du slutte å jobbe og begynne med det her på heltid?' For det legges merke til når det er jenter, fordi det er så få. Det er veldig mannsdominert. Jeg syns det er litt gøy også jeg, å banke disse mannfolka på tips og sånt. Jeg har ved noen anledninger hatt en internkonkurranse med to venner (menn) i det å plukke bankere. Da har det hendt at de har måttet bite i det sure eplet og det syns jeg er kjempegøy. Men vi har blitt en del av miljøet og vi får høre at de liker av vi er der. Det er så få av oss, og

mange av de har vi blitt ganske godt kjent med også. Det er sånn at jeg kan sitte oppe i "stedsnavn" i helgene og så får jeg meldinger på telefonen "Å, gjetthvem som tjente så så mye i dag"! Det er gøy og alle er med ut og feirer."

Menn er de som dominerer miljøet. Kvinnene er det altså færre av. I et intervju i VG februar 2001 forteller en spiller om sitt forhold til jenter og spill:

"En gang brukte vi gutta 25.000 på byen etter en Bjerke-seier. Vi trakk litt damer på sånne kvelder" (VG 2001).

Det er spenningsforhold mellom kjønnene i spillermiljøet. Samtidig er de kvinnene som er faste i miljøet aksepterte som spillere på lik linje med mennene.

Som jeg tidligere har nevnt kan livet på banen og i miljøet være tildels altoppslukende. Det kan være vanskelig å ha nære forhold til noen som ikke er like interessert i hest og spill som en selv. Annika har valgt å være alene, nettopp fordi de forholdene hun har vært i, ikke har vært forenlige med valg av hobby og interesse:

- "Jeg må følge med. Og det er nok ikke bare for spillet egentlig. Jeg er veldig glad i hest og det å drive med det og stemningen rundt og sånn. Spillet har egentlig blitt en bi-ting, for jeg gjorde ikke det så mye før, det har kommet mest de siste årene. Siden jeg flyttet fra min forrige samboer. For når jeg var samboer og jeg begynte å gå litt på Bjerke, da syns du liksom ikke at du kan og får dårlig samvittighet. Men når det var slutt, da var det bare å gi blanke F og reise dit så mye jeg bare ville. Det er kjempekoselig. Jeg har blitt kjent med så mange og det er veldig koselig. Vi er nede i stallene etter løpene er ferdig og snakker med kusker og trenere og sitter og drikker kaffe. Et skikkelig koselig miljø."

Det kan virke som om spillerinteressen er vanskelig forenelig med et tradisjonelt familieliv. Annika utdyper:

- "Jeg tror ikke det blir så veldig tolerert i familien at man bruker mye penger og tid på hest og spill. Kan bare se på meg selv når jeg har hatt noe forhold, hvis ikke de har vært hesteinteressert da, og hvis de har vært det så har det vært helt gull. Men sånn med x, kameraten til y og meg, vi ble kalt "the dream team". Han var også storspiller. Men når du er sammen med noen som ikke har

den interessen, så tror jeg det skal holde ganske hardt. Både det at du spiller og det at du reiser på travbanen ganske ofte med hest, mange ganger i helgene og langt unna. Det er ikke alle som tolererer det. Det var vel en av grunnene til at jeg ble skilt. Den livsstilen som han ikke tolererte i det hele tatt. Det blir litt vanskelig. Hesteinteressen min er såpass stor at jeg finner meg ikke i at en mann skal si at jeg bare kan holde på med det maks 3 ganger i uka. Også kommer det kanskje en uke da "hest 1" starter på mandag, og så starter "hest 2" på Drammen på tirsdag, også er det Bjerkekvelden vår på onsdag, også en av avkommene starter fredag eller lørdag. Det er klart at jeg holder meg ikke hjemme noen av de dagene der! For jeg må være med på alt sammen. Jeg og x har hatt en del uker hvor vi har vært på farta ganske mye og det er ikke tolerert om man bodde sammen med noen."

Når Annika har hatt forhold, har heste- og spillerinteressen, samt tilhørigheten til miljøet, kommet i første rekke. Valget har vært enkelt når partneren har stilt krav:

- "Det har hendt at jeg har vært sammen med noen innimellom da og de har ikke tolerert det. Da har jeg blitt fly forbanna og sagt 'ha det bra og lykke til'. Det blir helt gærn't om han da skulle sitte hjemme og bare ergre seg og vente på meg og se på klokka og 'Ja, hvor blir du av'. Så det er litt omvendt i de forholdene der, for det er mest vanlig at jentene har den rollen egentlig, sitte hjemme og lure på når han kommer hjem og kanskje lage litt middag, og bli sur. Det er sikkert derfor jeg er aleine. Inntil det dukker opp en som tolerer det, så syns jeg det er greit å leve alene."

Det er tydelig enklere å forholde seg til mennesker som har en tilknytning til spillermiljøet eller som er tilsvarende interessert i hest. På denne måten får spillerne dekket mange sosiale behov gjennom spillermiljøet.

Det er ikke mange kvinner i miljøet på Bjerke Travbane. De få som er der, holder sammen. Annika sier:

- "Vi har damenes aften. Da er vi mellom 2 og 6 stykker. Vi spiser og spiller og ser på løpa og koser oss, det er veldig sosialt. Det hender at noen har bursdag og da liker jeg å overraske litt. Jeg kjenner hovmesteren i restauranten der såpass godt og da ringer jeg og ber han dekke på med hvit duk og ordne litt stil. Det er sånn som vekker litt oppsikt da. Champagnen serveres mellom 1. og 2. løp, det blir litt høy sigarføring, så det er veldig morsomt. Da kommer folk bort og spør 'Jøss hva er det dere feirer'."

- "Gjør du det til en helaften?", spør jeg.
- "Ja, jeg gjør det til en helaften, noen ganger en ordentlig hel helaften også, hvis vi kan gjøre det. Da benytter vi har sjansen til det."
- "Det er kjekt hvis det er lørdagsspill."
- "Ja, det er det. Men så har vi gått ut noen ganger etter på og på onsdag også, hvis vi plutselig skulle finne på det, ut en tur etterpå."

5.2 Hvorfor akkurat spill på hest?

"Det estetiske ved en hest er jo fullkomment, hodet er så vakkert, med det milde uttrykket over de grove knokkelformene. Og kraften, muskelspillet når den beveger seg er jo en opplevelse for øyet. I hele den gamle norske bondekulturen har hesten vært umistelig. Den var skogskarens uatskillelige følgesvenn, den fraktet alt som frem skulle, i kløv eller foran kjerre. Hesten var overalt, også i byene den gang. Ennu var den uunnværlig i varetransporten, og ennå var det den gang mange eldre som med forakt avviste de nymotens automobiler og heller steg opp i en hestedrosje." (Durban 1980:8).

Det er langt mellom datidens skogskar og nåtidens spiller. Likevel engasjerer hesten. Informantene fremhever sin kjærlighet til og glede ved dyret. Som Åke beskriver det:

- "Jeg har vært interessert i hest fra jeg var liten, har alltid vært interessert. Det første jeg gjør når jeg får avisa på morran, er å lese travresultatene. Etter hvert vil du kjenne formen på hestene, etter årstider, når de er på topp og på bunn. Men man er nødt til å være ivrig for å kunne følge med på denne måten."
- "Du har blitt hesteeier, hva med spenningen?", spør jeg.
- "Jeg har blitt mer interessert i sportsdelen av hestesporten enn tidligere. Det er mer verdifullt for meg å drive med hest på det planet og eie og ha spenningen med løpene. Det å se prestasjonene til egen hest og følge denne hesten, er fint."

Hva er det som gjør at mange lar seg fascinere av hesten? Mange av spillerne jeg har snakket med har egne erfaringer med hest utenom spillet. Det være seg fordi en bestefar, oldefar eller bekjente har hatt hest og brukt hest i "gamle dager" eller som

traver. Hesten ble brukt som arbeidskraft, og dette har røtter langt tilbake i vår kulturarv.³⁵

Kan det være slik at man oppnår en kontakt eller tilhørighetsfølelse med "gamle dager" gjennom hesten? Den minst kompliserte måten å være i kontakt med hesten på, er gjennom deltakelse i spillet. Å eie hest eller drive med hestesport krever store investeringer i hest og utstyr. Spillet koster selvfølgelig sitt gjennom innsats, men det er betydelig mindre enn kostnadene ved å eie hest selv.

5.2.1 Spenning og konkurranse, kunnskap og analyse

Spenningen spillerne opplever gjennom deltakelse i spillet kan være en av årsaken til at de velger nettopp denne spilleformen. Gjennom satsning i spillet kan man være "med" i spenningen i travløpet. Trangen etter å utfordre eller overvinne en hindring gjennom å plukke ut en vinner, kan være ekstremt sterk. Som jeg innledningsvis i kapittelet påpekte, betraktes totalisatorspillet som en konkurranse. Elementene skal mestres, utfordringene takles og avgjørelsene tas raskt.

Eivind:

- "Det er klart at det er det at du kan vinne mye penger. Men jeg er glad i sporten og jeg har egen hest. Jeg synes det er veldig fascinerende å bruke travbanen i kombinasjon mellom det å se på hester, som jeg synes er flotte dyr og det å kunne konkurrere om penger. Så det er kombinasjonen som er det store. Jeg er glad i å se på travløp. Men har jeg røket ut på V5-bongen og så se på "Bles Rappa" som har tjent 10.000 kroner gå på Drammen siste løp i sludd og snø, så er ikke det det beste altså. Så interessert er jeg ikke. 'Å, det var en flott hest' – der er jeg ikke helt altså. Men det er utrolig fascinerende, for eksempel på Solvalla, og se de hestene som går der."

---

³⁵ Se kapittel 4.1

Totalisatorspillere kan sammenlignes med aksjespekulanter. På begge områdene er det lett tilgang til markedet, det er mange deltakere og alle har tilgjengelig informasjon om de forskjellige variabler. Det er mulig å få profesjonell rådgivning og deltakerne på begge områder har opplysninger om de andre deltakernes handlinger. Økonomiske beslutninger tas med usikkerhet og fremtidig avkastning er ikke kjent (Gulbrandsen 1994).

Våren 2000 snakket jeg med en aksjemegler. Jeg fortalte om tema for oppgaven min og han snakket videre ut i fra sine erfaringer som beskjeden totalisatorspiller. Han sammenlignet spillet med aksjemegling. Som han sa:

"Gevinsten blir et biprodukt i forhold til å mestre faktorer og forutse økonomiske svingninger i aksjemarkedet. Likheten med hestespillet er nettopp denne mestringsfølelsen som overskygger behovet for gevinst."

Aksjemarkedet kan være mer ekstremt enn totalisatorspill, med børser åpne verden rundt hele døgnet. Når Oslo stenger, åpner New York. Når New York stenger, åpner Tokyo. Dermed har man en stadig endrende faktor å forholde seg til og lage nye analyser ut i fra. Totalisatorspillet avsluttes med jevne mellomrom når et løp går i mål. Det er likevel nye løp hver dag hvor nye resultater og prestasjoner må katalogiseres og analyseres for å mestre informasjonen ved senere behov.

For de som har valgt totalisatorspillet som sin hovedinteresse, er det ekstremt viktig å ha kunnskap om de forskjellige variablene i utvelgelsen av hester i spillet³⁶. Erik oppsummerer skriftlig på denne måten:

- "Kusk generelt, også i kombinasjon med de ulike hestene – Startmetode (volte/auto) – Startraskhet for de ulike hestene – Baneforhold/værforhold – Travbane – Løpsdistanse – De ulike hesters sammensetning i det aktuelle løpet/løpene."

---

³⁶ Se kapittel 4.3

Gjennom stadig konsumering av ny informasjon og bearbeiding av disse for å kunne mer om hver enkelt hest, vil spillere øke sin erfaringsbakgrunn og på denne måten til en hver tid kunne mestre sin glødende interesse bedre. Marius sier dette:

- "Jeg tror at for veldig mange spillere så ligger interessen for hest i bunn. Når det gjelder akkurat dette her med hvordan en karriere som spiller starter opp og hvordan det utvikler seg, så tror jeg det er betinget av to ting; opplevelsen av suksess og opplevelsen av mestring."

Når det er snakk om negative summer og antall investerte kroner og dette blir satt opp mot opplevelsen av mestring, er det viktig å huske at gambling for spillere kan være et positiv ladet begrep og god underholdning, selv om det "koster flekk". Til tross for tapte penger, har man likevel vist at man har kunnskap gjennom å ha vært nære på å vinne. Dette kan være årsaken til at spillere fortsetter å spille til tross for jevne og hyppige tap. Stubberud forteller i sin oppgave, da han og hans informant Viktor hadde vunnet på Sørlandet Travpark og Stubberud ringte opp sin informant og medspiller:

"Jeg fortalte det som det var. Han hadde vunnet over 340.000 kroner på Sørlandet Travbane. Han ble forbausende stille og svarte det siste jeg hadde ventet 'Hvem vant løpene?'" (Stubberud 1998:48).

Stubberud illustrerer her et meget viktig poeng. Det er ikke summen på gevinsten som driver spillerne. Det er analyse og kunnskap som brukes av spillerne for å konkurrere og det er nettopp analyse og kunnskap som er vesentlig for å føle spenningen i spillet. Gilovich fant at spillere som spilte på fotballkamper brukte mer tid på å snakke om tap enn om gevinster, nettopp fordi de forsøkte å finne årsaken til hvordan de kunne ta feil (Gilovich referert i Wagenaar 1988). Selvfølgelig er spillere avhengig av en jevn strøm av penger inn, for at en jevn strøm av penger til gambling skal kunne gå ut. For de spillere som ikke har fast jobb, men som lever godt eller dårlig av spillet, vil jag av

tap³⁷ være en vesentlig del av gamblingen. Ved å tenke at gevinst er mest vanlig, mens tap er unntaket fra regelen, kan spillere holde på i evigheter og tapene trekkes ikke fra når gevinstene summeres opp.

Hvordan tilegner spillere seg kunnskapen de trenger for å mestre spillet? Som mange andre sportsarenaer, har også travspillet og sporten egne aviser og tidsskrifter. Trav og Galopp-Nytt, Stallsriket og programmer til løpsdagene på de enkelte banene, er de meste kjente i papirform.

Eivind:

- *"Abonnerer du på Trav og Galopp og Stallsriket?", spør jeg.*
- *"Ikke Stallsriket, men Trav og Galopp. Og så programmene fra Bjerke, Forus, Leangen og Biri."*

I tillegg florerer informasjonen på Internett og på tipstelefoner. Banene kryr av folk som har mer eller mindre relevant kunnskap, og enkelte selger denne kunnskapen til medspillere. Jeg antar at det er en tilnærmet konstant gruppe mennesker på banene som er i jevnlig kontakt med hverandre og som benytter seg av hverandres kunnskap om totalisatorspill. Dette er kjernen i spillermiljøet og det er kunnskap om spillet som er avgjørende for hvilken posisjon du har i nettverket av spillere.

5.3 Stemningen på banen

Det hersker en meget spesiell stemning på Bjerke Travbane. Hvert minutt er en konkurranse, det er hele tiden action på banen, penger veksler eierhender og informasjon flyter.

---

³⁷ Jag av tap betyr at man forøker å vinne så mye én gang, at det retter opp økonomisk for alle de tapene man har gått på og som har bidratt til et mulig økonomisk utføre.

5.3.1 Følelsesutbruddene

Fra Stallsriket:

"Dramatikk – V5 ga 1.328.925,-. Troll Rigel bortvist.

I V5-finalen gjenstod det forståelig nok få bonger. Etter at 5-valget No Shadow, sistevalget Isblesa, 5-valget Cocobella Speed og 7-valget William Ribb hadde slått til, var det kasse med Troll Rigel, Tyllmin, Bokli Balder og Fraun Svarten. Favoritten Troll Rigel ble dog bortvist. Kusken Kristian Bjørnerød var for sen og for tidlig i volten og dermed ute av leken. Spilleren med singelstrek på Troll Rigel fikk dermed inn Stri. Hun gjorde ingen feil.

- Det var veldig kjekt for de tre spillerne. Selv er jeg også veldig godt fornøyd med de pengene jeg vant med Stri, smiler Morten Antonsen etter V5-finalen" (Stallsriket 2000-1:3).

Det denne artikkelen beskriver opplevde jeg selv. Jeg var sammen med bekjente på Bjerke Travbane for å følge en hest og kusk vi kjenner. Vi satt i Kafeen og spilte. Annika kom til bordet vårt og fortalte at bordet bak oss var med til og med 4. avdeling på V5'en. De hadde banker³⁸ i siste avdeling og den ga 1.9 millioner kroner. Den mest betrodde hesten i V5 5. avdeling ble bortvist fra start etter at kusken hadde to tjuvstarter. Bankerhesten til nabobordet ga da i stedet 1.3 millioner. Under de to tjuvstartene og tiden som gikk imellom, var det voldsom aktivitet rundt bordet. Menn kom og gikk. Det ble tydelig gjort avtaler under disse 5-10 minuttene. Jeg så penger som skiftet eier, håndtrykk og blikk som ble vekslet. Jeg antar at andeler av bongen ble solgt til andre spillere. Bankerhesten gikk inn og utbetalingen ble på 1.3 millioner kroner.

"Det er et klart normbrudd å gi uttrykk for sine følelser under løpet. Det er det kald og rolig-greiene som liksom skal være idealet for banespilleren" (Viktor i Stubberud 1998:70).

Det "kald og rolig-greiene" som det refereres til, står i kontrast til mitt inntrykk. Følelsene har som en motsetning til dette, tilnærmet fritt utløp under løpets gang. Da

---

³⁸ Banker er når man har markert kun én hest på kupongen i ett løp.

ropes det, det gestikuleres og det heies. Når hestene går i mål, begynner en ivrig diskusjon om hva som har skjedd underveis og hva som gikk rett eller galt. Hestene og kuskenes disposisjoner under løpet står i fokus for all samtale, og alle tilstede har mye å bidra med i analysen av løpet. Annika sier det slik:

- *"I går så var det en skikkelig livlig gjeng der, fra Sørlandet et sted. 3 stykker, gutter, ganske unge, 35 kanskje. Jeg og to venninner gikk i hesteringen og de tre, ja vi hørte den rå latteren lang tid etter at de hadde gått forbi oss, fordi de sa sikkert ett eller annet. De lurte på om ikke vi ville være med over på andre sida, også sier vi 'Nei, vi skal ned i hesteringen'. Også sier de sikkert noe sånn som 'det blir en på hver' eller noe sånt, fordi de var 3 og vi var 3. Så kom vi over i restauranten, og da satt de jammen på skrå rett over for oss med en svær sølvpokal og drakk champagne av den. Og de eide sikkert en eller annen hest og jeg tenkt at kanskje det var de som eide den 'hesten'."*

- *"Hvordan skulle de ha råd til å kjøpe den?", spør jeg.*

- *"Ja, gud veit. Men det må ha vært en eller annen hest de eide. Med pokal og greier. Det spørres om det var fra helga. For da gikk kongepokalen, men den ble vunnet av Kjøstad Jo. Også var det Jacob Meyer og den vant Røder. Så det kunne ikke vært noen av de. Men det må ha vært et storløp, for det var 20 cm sølvpokal. De satt og skråla og skåla og heia og skreik. Men de har ikke pleid å være der, så da stussa vi litt da. Så jeg ble så nysgjerrig at jeg holdt på å gå bort å spørre. Men så gjorde jeg ikke det da. De var ganske sørpe etter hvert på kvelden. Ropte på 'hesten' og i det hele tatt! Det var skikkelig stemning der i går. Når "hestenavn" måtte stoppe opp helt.... Du skulle hørt den stemningen som var der da inne i restauranten, det var bare sånn ÅÅÅÅ, alle sammen da... også når han kom tilbake og vant! Da letta taket der inne og folk klappa og heia og hoia og det var helt ville tilstander."*

5.3.2 Lykke – "Er jeg best eller?!"

Hva er lykke? Det er selvfølgelig subjektivt. For å komme med en påstand om lykke, vil jeg si at lykke i sammenheng med spill på hest er å føle at man behersker, at man får til og at man hevder seg på områder hvor man ønsker å hevde seg. For å føle lykke, er det viktig å få uttelling på det man legger sjela si i. Jørgen har gjort seg følgende betraktninger:

- *"For mange er det dette med selvhevdelse og aksept i, ja kall det nærmiljøet, blant kamerater og venner, at man er i stand til å plukke ut en vinner, det er en sterk drivkraft blant mange. Jeg har sett folk på Bjerke komme løpende nedover tribunen og skrike til kameratene sine; 'Er jeg best eller?!' Så den opplevelsen der, den er veldig sterk, og det er nok en sterk drivkraft for mange. Og da er det mer det å kunne dokumentere at dette er den sporten man forstår, man vet hvordan man skal finne vinnerne og selvfølgelig også vinne penger på det. Men da vinner man ikke 6 millioner kroner på det. Det er mer selvhevdelsen. Selvfølgelig, gevinsten er der, men den er mer et bevis på kunnskap og at du kan og skjønner gamet."*

5.4 Spillerne og miljøet

De som Jørgen i sitatet over refererer til, er spillere som er en del av et fast miljø på Bjerke Travbane. I kapittel 4 "Hest, sport og spill" definerte jeg spillere på denne måten: En som spiller og inngår veddemål innen lykke- eller ferdighetsspill, er en spiller.

Annika:

- *"Det er de samme ansiktene som går igjen. Kanskje noen ganger at det er noen som drar med seg firmaer og kunder. Da er det noen ukjente ansikter. Ellers så er det alltid den harde kjerne som er der hver eneste gang. Onsdager og søndager og ellers i uka når det er krysspill til andre baner, så sitter de samme der. Det er mye rart i miljøet, mye morsomt. Men det er mye tragisk også. Det blir nesten som en "big happy family" til slutt, fordi alle kjenner alle og man vet at han er sånn og han er sånn, ikke sant. Det blir sånn, man vet det meste om de fleste. Det er gøy da."*

Når jeg skal beskrive typer i miljøet, beskriver jeg ikke enkeltpersoner. Jeg tar utgangspunkt i en bok som heter "Travspill Travsport" og ut i fra dette bruker jeg empirien, for å vise hva som blir sagt om de forskjellige typene (Thoresen, Grini og Berg 1988). Boken er skrevet ut i fra mange års erfaring på banene og erfaring med spill og sport. Den er fra 1988 og miljøet har muligens forandret seg litt siden den

gang. Det er likevel interessante betraktninger og beskrivelser av et miljø få kjenner like godt som forfatterne av denne boka³⁹.

I klassifisering og beskrivelse av spillere tyr jeg til beskrivelser med utgangspunkt i atferd på banen og i forbindelse med spillet. Jeg har i stor grad gått ut i fra empirien for å beskrive spillermiljøets bestanddeler og typer. Jeg velger å se bort i fra klassifiseringer som er enkle å bruke i andre sammenhenger som for eksempel inntekt, sosial status, alder, rase eller religion. Travbanen er et tilbud som i utgangspunktet skal være tilgjengelig for alle som ønsker å involvere seg. Det er likevel stort sett menn som blir beskrevet og jeg har funnet at det finnes et nettverk av spillere hvor kunnskap som verdi er vesentlig⁴⁰. Noen spillere, muligens særlig de jeg senere vil omtale som "Tipsere", har geskjefter som kommer i tillegg til det vanlige spillet. Dette er for eksempel tipstelefoner, eller de kan fungere som knutepunkt for mange spilleres kontakt og nettverksbygging.

Enkelte som frekventerer Bjerke Travbane vil likevel ha andre motiver enn de som bare spiller. Jeg har ikke intervjuet noen som på fast basis kjøper bonger med hvitvasking for øye, eller i alle fall så har ikke noen av mine informanter sagt at de bedriver denne type virksomhet.

Jeg ønsker ikke å klassifisere en spiller som et "avvik fra normalen" fordi han spiller. Dette har jeg valgt fordi jeg ikke har intervjuet eller vært i kontakt med noen som jeg kan si vil passere som avvikere. Det finnes sikkert enkelte som ikke klarer å styre sitt forbruk i miljøet, men dette har jeg valgt å ikke forholde meg til.

---

³⁹ "Forfatterne har erfaring fra miljøet på forskjellige områder. Ulf Thoresen var tidligere vår aller beste travkusk, kjent blant annet som kusk av stotraveren Alm Svarten og verdensmester i travkjøring i mange år. Lars Grini er kanskje mest kjent som skihopper med verdensrekord med 150 meter i skiflyging. I tillegg er han mangeårig hesteeier og amatørkusk og spiller. Carl Johan Berg er journalist og hestespiller" (Thoresen, Grini og Berg 1988:forord).

⁴⁰ Se kapittel 4.3

Jeg ønsker å vise hvilken rolle de enkelte typebeskrivelsene har i miljøet, og på denne måten gå ut i fra atferd knyttet til totalisatorspillet som aktivitet. Det kan antas at disse rollene og typebeskrivelsene ikke er konstante. Flere personer kan ha flere roller, og man kan anta at det er en slags karrierestige involvert i rollene. Kan det å være i miljøet som spiller over tid, gjøre at man får tilgang til nye arenaer, nye og mindre miljøer og at man blir mer integrert i kjernen av spillere?

Dette kan illustreres med et bilde på en russisk dukke, hvor du ved åpning av en dukke, alltid vil finne en mindre dukke inni den litt større, helt til du er nede i en bitte liten dukke. På denne måten kan man si at når spillerne erverver seg mer og mer anvendbar og god kunnskap om spillets elementer, vil de få tilgang til et tettere og tettere miljø eller nettverk av spillere.

En rolle kan beskrives slik:

"Det på forhånd fastlagte handlingsmønster som utfolder seg under en opptreden, og som kan presenteres eller spilles også ved andre anledninger, kan vi kalle en 'rolle' eller en 'rutine' (Goffman 1992:22).

Goffman hevder at disse rollene som "fremføres" for samme publikum og i samme situasjoner flere ganger, vil føre til et sosialt forhold over tid. En sosial rolle omfatter flere enkeltroller (Goffman 1992). I denne sammenhengen vil dette bety at en spiller kan ha flere enkeltroller innenfor samme miljø. Spillerne fylles altså forskjellige roller og det er ulike typer atferd knyttet til rollene. Miljøet med de rollene det innehar, danne et nettverk av spillere, der enkelte roller har forskjellige handlingsmønstre.

Flere teoretiske beskrivelser av spiller, gir meg et inntrykk av at beskrivelsene er av kort- eller casino-spillere.

"Majoriteten av de profesjonelle gamblere tilhører en av tre kategorier: De kan være drevne og erfarne spillere som lurer fru fortuna på hederlig vis, fordi de kjenner til odds og muligheter og spiller i overensstemmelse med det. De kan

være profesjonelle falskspillere eller kontaktmenn. De kan være forretningsfolk som drive klubber og spillebanker, men selv aldri deltar i gambling" (Wykes 1972:256).

Disse typene av profesjonelle gamblere har jeg ikke noen god kjennskap til i miljøet. Økonomien i totalisatorspillet er forholdsvis presset med lave tilbakebetalingsprosjenter⁴¹. Det kan være vanskelig å leve av spill på hest i Norge. Det kan virke som om enkelte spillere er involverte i andre typer spill, for eksempel poker i illegale spilleklubber. Dersom det finnes denne type profesjonelle gamblere på Bjerke Travbane, kan det være at de har andre og vikarierende motiver for å være tilknyttet spillermiljøet. Nettopp om de fungerer som kontaktmenn mellom totalisatorspillere og for eksempel illegale spilleklubber, kan dette være et motiv.

Mange beskrivelser av spillere tar utgangspunkt i utenforliggende faktorer og motiver for spillet. "The Annals of the American Academy of Political and Social Science" presenterte i juli 1984 "Gambling: Views from the Social sciences". Her ble følgende inndeling av spillertyper presentert (Hayano 1984:157-167).

The worker-professional er en gruppe spillere som inkluderer både menn og kvinner som jobber ved siden av. De bruker store deler av fritiden på spill og ser på det som en seriøs hobby. Dette er den type spillere jeg kjenner best igjen ut i fra mitt empiriske grunnlag og dette kan være den spillerkategorien som er mest representativ for kunnskapsspillene, og ikke så mye for lykkespillene.

The outside-supported professional har en jevn inntekt fra oppsparte midler, investeringer, pensjon eller andre former for stønad. Denne kategorien spillere skal inkludere mange pensjonister, hjemmeværende og studenter som prøver å få en liten profitt fra uke til uke. Tiden og energien brukt på spill er minimal. I Bjerkemiljøet

---

⁴¹ Se kapittel 4.5.1

finnes det muligens en andel spillere innen denne kategorien, men denne gruppen taper antakelig mer enn de vinner og vil derfor naturlig begrense seg i omfang. Som det blir sagt i "The Annals" (Hayano 1984) kan dette være en gruppe spillere som bl.a. mottar stønader.

Subsistence professional er en gjennomført vinner, men han vinner bare litt. Denne typen spillere har som mål å vinne nok til å betale regninger og likevel ha nok til å spille neste dag. Denne gruppen ligner "The Worker-Professional".

The career professional har en sosial og psykologisk binding til spill som yrke. Selv om han er totalt blakk, vil de fleste spillere i denne kategorien låne penger for å kunne spille videre. Det finnes enkelte av denne kategorien spillere i Norge. Jeg har valgt å ikke ta hensyn til psykologiske faktorer når jeg ser på spillere og ønsker derfor ikke å vurdere min empiri opp mot dette. Med lave tilbakebetalingsprosjenter på totalisatorspill er det vanskelig å leve av spillet. Dermed vil også denne gruppen begrenses naturlig.

5.4.1 Karikaturtegninger

For å beskrive spillerne i spillermiljøet på Bjerke Travbane har jeg valgt å se på spillernes roller på banen i forbindelse med spillet og i miljøet⁴². Ut i fra intervjuer av spillere vil beskrivelsene fungere som karikaturtegninger med overdrevne egenskaper og kjennetegn.

"Avholdsmannen" er første kategori som fremheves i "Travspill Travsport". Dette er mennesker som er på banen uten å spille på hest. Enkelte er kun opptatt av sporten,

---

⁴² Jeg velger å bruke beskrivelser fra boken "Travspill Travsport" (Thoresen, Grini og Berg 1988:57-69)

mens andre er tidligere storspillere. Jeg har ikke sett eller fått beskrevet denne type mennesker som aktive deltakere i spillermiljøet.

"Turisten" er en tilfeldig spiller som spiller kanskje et par ganger i måneden og bruker travsporten og spillet som et av flere aktivitetstilbud. Det er grunn til å tro at en tilfeldig spiller ikke vil være en del av et fast miljø i og med at frekventeringen på travbanen er lav.

"Spøkelset" kan best beskrives på denne måten: "Jeg hadde ikke egentlig tenkt meg hit i dag, men det passet sånn fordi jeg skulle levere noe like i nærheten...". Noen vil nok være denne type spillere som nærmest skammer seg for å frekventere Bjerke Travbane, og med dette utgangspunktet er det grunn til å anta at disse spillerne ikke vil ha en sterk posisjon i miljøet.

"Fangen" er en beskrivelse på mennesker som bruker penger de ikke har, til spill og det sosiale livet som hører med. Stubberud beskriver denne type spiller i sin avhandling "Jakten på de store pengene".

"Jukse-maker'n" beskrives ut i fra sin spilleratferd sammen med kamerater. Han har alltid en ekstra bong, spiller for store summer, men vil helst ikke fortelle de andre rundt bordet om det.

Eivind:

- "Det er jo ofte sånn at mange spiller en del bonger sammen og så har de alltid spilt bonger for seg selv. Så da blir det feil hvis de har spilt stort sammen med de andre og ikke vinner, og da gjerne vinner selv. Da er det vanskelig å kunne si at de har vunnet. Og da kan de få de andre mot seg. 'Hvorfor har ikke vi den bankeren der...!' "

"Narkomanen" defineres i "Travspill Travsport" som uheldelig, uhelbredelig, omreisende på travbanene og at han gjerne spiller poker i tillegg. Enkelte slike finnes antakelig i miljøet. Jeg vil si at dette utgjør en liten gruppe i spillermiljøet.

Åke:

- *"Det er klart det finnes både vinnere og tapere i miljøet, de som spiller seg fra gård og grunn er stort sett tapere likevel. De ville ikke kommet noe sted uansett. De som spiller hardt, de vinner. Satse og vinne, sånn er det med alt. Hvis du har råd til å satse, så vinner du, mens hvis du ikke har råd til å satse, så taper du bare mer. Da kan du bare glemme det. Da har du ingen sjanse til å få det til."*

Erik sier dette:

- *"Ja, det finnes de som også omgås i illegale spilleklubber. En gang gambler alltid gambler."*

"Sliter'n" er virkelig ivrig. Han jobber seriøst med å bli ekspert på travspill og betrakter det som en jobb. Han er svært analytisk og bruker mye tid på å hente inn kunnskap. Eivind forklarer:

- *"Ja, det er veldig interessant å se løpene. Jeg ser alltid løpene etterpå, fra Bjerke, Bergen og Forus. De får jeg på video."*

Jørgen forklarer følelsen av å beherske spillet, tilfredsstillelsen ved å kjenne hestene. Når det gjelder kjennetegn på spillere, sier Jørgen følgende:

- *"Det er noe som kjennetegner kundene våre tror jeg, i hvert fall de som er faste, regelmessige kunder, at de er analytiske. De som spiller stort og ofte, er dristige, søker spenning, har dette som hobby og studerer programmer, hester og løp. Den kunnskapen som de utvikler etter hvert, blir en del av opplevelsen og drivkraften."*

"Eksperthen" mener de kan "alt" og ønsker gjerne å fortelle kusker hva de skal gjøre for å vinne. Annika forteller her kusken av en hest hvor viktig det er at han må vinne dette løpet for at hun skal få gevinst:

- *"Vi hadde litt dårlig tid og skulle egentlig ikke spille i det hele tatt for vi var seine fra jobben så vi kjørte alt vi klarte for å rekke å se varminga til X. Og så hadde vi 5 minutter da og så tenkte jeg: "Shit, vi satser 100 hver og setter opp en V5". Så vi gikk fort gjennom programmet og da hadde vi ikke rukket å se noen i varminga så da gikk det mer på hvem vi trodde skulle vinne og sånn. Og så var det siste løpet da. Det husker jeg så godt. Banen var veldig tung den*

dagen og dette var 2.100 meter. Og så var det Røder og Ulfrigg og Hvatt Djerven– og Ulfrigg og Hvatt Djerven har kniva veldig mye – og når det er tung bane så bruker som regel Røder og Hvatt Djerven å gi opp og så er det Ulfrigg som er sterkest. Så vi tok en rå-sjanse og spilte banker på Ulfrigg. Han var et 3. valg den dagen der. Og da hadde vi fått inn 10. valg og sånt før det, og vi stod igjen bare med Ulfrigg. Så jeg gikk bort til Y og sa "Du, nå har jeg bare deg, så nå må du være så snill å vinne løpet" – ja han skulle gjøre sitt beste – og jo da, Ulfrigg vant med en nese. Det var kniving hele oppløpet, Ulfrigg og Hvatt Djerven veksle på å være først hele veien – men så trakk Ulfrigg det lengste strået da. Og jeg og Z hoppa i lufta og tjente 20.000 – og da hadde vi satset 200 kroner."

"Tipshaien" stoler mer på andres tips enn seg selv. De stoler særlig på hesteeiere, trenere, stallpersonale, andre spillere og kusker. Fra intervju med Marius:

- *"Er det mye kontakt mellom spillere, hesteeiere, kusker og trenere?"*, spør jeg.
- *"Jeg tror nok at det er en del spillere som har en ganske så intim kontakt med en del trenere. Og gjennom det så kan de få en del tips som klart kan gi dem fordeler framfor andre. Så jeg er i alle fall kjent med at tips kjøpes av en del spillere."*
- *"Selges det av profesjonelle kusker?"*
- *"Ja, det selges av profesjonelle kusker. Jeg tror veldig sjelden at tips selges av amatører. Da sees det mer på som en vennetjeneste, dersom du gir en et tips, som en service du yter. Men jeg vet at større spillere, folk som virkelig setter en del penger, eller representanter for spillelag for den saks skyld, kjøper tips. Da er et godt tips verdt en del kroner. Og det snakkes om, at det er en del kusker som får prosenter av gevinster for gode tips, det vil si tips på hester som går inn, gjerne med høy odds."*

Åke:

- *"En vilt fremmed svenske kom opp til faren min en spilledag på Bjerke og ba om at han skulle sette opp en bong til 1.100 – 1.200 kroner for seg. Som takk for hjelpen skulle han få 50 % andel i bongen. Svensken hadde ikke peiling på spillet selv, så det måtte være penger han hadde råd til å satse, og muligens tape."*

"Investoren" ser på hestespill som en alternativ pengeplassering. Han kan kanskje ikke mye om hest og baserer sin kunnskap på tipsblader og statistikk. Annika forklarer her hvordan informasjon har verdi:

- *"Jeg sitter og følger med på alt når jeg sitter på den sida. Da noterer jeg vinnerodds, hvor mange bonger som er igjen, verdi etter det og det løpet og følger med – og har alltid Stallsriket og Trav og Galopp-Nytt og ser hvordan hesta har gjort det i de seinere løpa og fram til dette løpet og hvordan de gjør det i det løpet. Også noterer jeg alltid hvis det er noe spesielt i det løpet, sånn at jeg skal huske hvis de har gjort det skikkelig bra. Heldigvis så har jeg god husk så jeg trenger ikke å skrive så veldig mye, jeg husker det fra gang til gang. Det var vel en gang i fjor vår, så var det en hest som hadde gått en lokalkjøring på Biri, også husket jeg det. Tiden han hadde gått på og at han hadde vunnet og sånt og det var det ingen på Bjerke som hadde fått med seg. Og da var det han X, treneren til "hestenavn", han var så imponert over det – 'Husker du det også? Lokalkjøring! Hva er det du ikke får med deg?' "*

"Brukthandleren" kjøper og selger "brukte bonger" som er i spill. Mange storspillere har agenter som finner gode "brukte" bonger for seg. Dette vil jeg forklare nærmere i kapittel 6 om kriminalitet og gråsoner.

"Optimisten" synes V5-rebusen ser lett ut på forhånd. Få garderinger, ganger heller opp bongen mange ganger.

"Den forfulgte" er en ekte hypotetiker som sier "hvis jeg bare hadde..." Fra intervju med Marius:

- *"For det første så tror jeg nok at de aller fleste som spiller vil definere seg selv som vinnere. Fordi de vil alltid referere til den gangen de fikk inn V5'en. Selv om de ikke vinner, så vil de allikevel definere seg som en vinner ut i fra at 'hadde det ikke vært for.' Altså, dette er en bransje som til de grader er fylt av hypotetisk konjunktiv. Selv som du ikke vinner, synes du at du har vært så nære ved, så du har nesten hatt den store potten. Jeg tror at de aller fleste som spiller på denne måten, vil definere seg som vinnere."*

Det er viktig å huske at definering av vinner eller taper ikke nødvendigvis går på om man vinner i spillet eller ikke. Det går mer på om man synes man behersker spillets finesser. Og det betyr ikke nødvendigvis at man får gevinst som bevis på beherskelse av kunnskap. "Hadde det ikke vært for..." er en mye brukt frase i spillermiljøet. Det dreier seg om hester som levende vesener og som er vanskelige å beregne ut i fra rene statistiske analyser. Det at man gjerne skulle sett "sin" hest først over målstreken er

selvfølgelig viktig. Men at "din" hest kunne ha vunnet, "om det ikke hadde vært for" er et minst like viktig poeng. Det betyr ikke nødvendigvis at du har gjort et dårlig valg av hest på bongen når du ikke vinner. Det kan også bety at man har valgt riktig, men så skjedde det noe uforutsett. Dermed garderer spillere seg for å bli sett på som "tapere" både for seg selv og i miljøet.

"Garderen" har mange garderinger på bongen, kjøper seg også inn på andre bonger. Denne kategorien kan være det samme som "brukthandleren". Omsetningen av bonger i spill vil forklarerens nærmere i kapittel 6

"Magikeren" leverer bonger fylt ut etter fødselsdagssystemet. Med dette menes at spillet gjøres etter ideer om at "firer'n kommer til å vinne" og det uansett hvilken hest "firer'n" er og hvor god sjanse den reelt sett har i løpet.

Annika:

- "Ritualer – har du noen når du spiller?", spør jeg.
- "Ja, det er nok ganske vanlig – med overtroiske ritualer. Sitte ved det og det bordet. Jeg har vært inne på det selv, men så har jeg funnet ut at det ikke alltid har holdt stikk. Jeg vet ikke om det er overtro, men jeg går mer på magefølelsen. Det hender at jeg får en følelse av at den hesten vinner det løpet. Og da er jeg fast bestemt på det. Og veldig ofte så skjer det også da. Jeg kan ikke forklare hvorfor jeg har følelsen av det, men ofte så får jeg en følelse for en eller annen hest. Det er ikke i alle løpa, kanskje 1 eller 2 løp i den omgangen, og da holder jeg meg til det."

Ut i fra kunnskap om spillet, er overtro forholdsvis unyttig i totalisatorspill som er et utpreget ferdighetsspill. Men likevel, til tross for at mine informanter fremhever sin kunnskap, har de en illusjon om at "Today is my lucky day" og at i dag vil den store gevinsten ramle inn.

"Dataspilleren" trekkes fram i "Travspill Travsport" som en "foregangsmann som har tatt den moderne datateknologien i bruk". I dag er datamaskiner et vanlig hjelpemiddel

og man regnes neppe som en "foregangsmann" dersom man benytter seg av datateknologi i dag. Annika forklarer om en bekjent av seg:

- *"Du ser folk som sitter der med datamaskiner og slikt – hvordan har de tid til å følge med på hesten.", spør jeg.*
- *"Nei det kan du si. X sitter med kikkert og telefon og leser inn tips og i det hele tatt hele tida og pc da. Og prater med folk innimellom der og ser på hestene. Han er helt super-hyper-stressa og blar opp store brosjyrer om cruise i Karibien og 'nå drar vi dit'. Han er en fargeklatt. Han lyser opp i miljøet. Men det veldig mye misunnelse ute og går da veit du. Fordi du vet sånn "Å ja, han X ja". Man merker det blant andre som ikke lever av det, men som spiller for ganske mye, de er misunnelige, det merker man og det kommer opp i overflata. Y var mye der og vi satt alltid i den samme klikken. Han ble kjempeinteressert i trav og aldri vært interessert i det før. Han fikk veldig mye tips av X. Han vant en del faktisk, men så hadde han en del å spille for også. Men han ble veldig bitt av basillen."*

Teknologiens inntog fra 1988 fram til i dag har vært enorm. Jeg har inntrykk av at det har skjedd en endring i spillermassen fra en eldre til en yngre og mer bruk av teknologisk analyser i spillet. Internett gjør også sitt til at informasjon blir mer tilgjengelig⁴³.

Stubberuds informant Viktor snakker også om teknologiens inntog. Viktor sier han er gått lei av banen og av miljøet etter 25 år. Han har trukket seg ut fra banemiljøet og spiller nå mer på totomater hos kommisjonærer. Dette kan ha noe med inntoget av nettopp datateknologi å gjøre. Informasjonstilgjengeligheten for spillerne har endret seg mye de siste 25 år. Dette gjelder også ellers i samfunnet. Ting går rett og slett fortere og det kreves mer og mer at man er på høyden av informasjonsteknologien og kan bruke Internett og andre databaserte tjenester. Dette kan være noe av grunnene til at den eldre garde av spillere forlater banemiljøet og spiller mer beskjedent ute hos kommisjonærene.

---

⁴³ Se kapittel 4.5.5

"Tipsere" er ikke spesielt beskrevet i "Travspill Travsport". Dette er en type som frekventerer banen og må ikke forveksles med "Tipshaiene". Tipsere er en kategori som ofte blir omtalt i samtaler med informanter. De fleste jeg har vært i kontakt med, kjøper tips eller fungerer til en viss grad som tipsere selv. Tipsere kan ha en svært fremtredende rolle i spillernetverket. De har en enorm kontaktflate fordi de sitter inne med mye kunnskap. Jeg antar også at tipsere, i likhet med kommisjonærer, kan ha en sentral rolle i illegale handlinger⁴⁴.

Det er interessant å observere enkelte i miljøet som lever av spillet og tipsing. De har satt navn på seg selv, som figurerer i annonser og på tipstelefoner. Et eksempel fra tipsblader er "Travkongen". Stubberuds informant Viktor sier dette om seg selv:

"Jeg hadde et rykte for å være en god kaldblodsspiller når jeg var på banen. Jeg ble av noen kalt "kaldblodskongen", noe jeg hadde et ambivalent forhold til. På den ene siden så syntes jeg det var vanvittig å bli kalt noe jeg ikke følte meg som, men andre ganger vokste man litt når man ble forespurt av andre som stolte på ens tips" (Stubberud 1998:73).

Annika:

- *"Hvordan blir tips solgt? Som andel i bong? Eller er det for penger?", spør jeg.*
- *"Litt begge deler. Noen ganger er han med på bonger og andre ganger så får han kanskje bare penger for å gjøre det, i form av prosenter av premien og sånne ting. Jeg kjenner flere hesteeiere og trenere også som noen ganger selger tipsa sine også. En kamerat av meg fikk 100.000 av en fyr som han hadde gitt tips og som fikk V5 på – det var ganske mange hundre tusen – og han fikk en prosentdel av premiesummen. Bare for å gi tips."*

Man skal være "godkjent" tipser før det vanker prosenter av fortjeneste. Ut i fra det informantene sier kan det virke som om man over tid og gjennom gode vurderinger i eget spill, jobber seg oppover "karrierestigen" og blir en bra tipser.

---

⁴⁴ Se kapittel 6

Jeg har selv gitt tips, uten at jeg fikk "æren" for tipset. Jeg ga et tips som en annen spiller ga videre og tjente penger på. Jeg fikk ingen ting. Mest sannsynlig fordi jeg ikke er en gjenganger i miljøet. Han som fikk tipset av meg, solgte tipset videre og fikk 10% provisjon på gevinst, og han var overlykkelig for da hadde han penger å spille for selv. Denne type tips er uvurderlig for å for eksempel sette opp en V5-bong som har høy gevinstsannsynlighet.

Annika:

- *"Jeg har sjøl opplevd det, for jeg har gitt tips jeg også, som har gått inn og da har jeg fått en prosentdel av premien, blitt bedt ut på middag og gratis et helt år på Øvrevoll pga av at jeg ga de tipsa. Så det har dryppet litt på meg også."*
- *"Tror du at det er spesielt fordi du er jente?", spør jeg.*
- *"Det er ikke sikkert at jeg hadde fått middag hvis jeg var gutt, nei."*

Knut:

- *"Tips er tips, de kan gå inn og de kan være feil."*

Tipserne kan man se i aksjon på Bjerke Travbane. De snakker med masse mennesker, trenere, kusker og stallpersonale. Penger skifter eiere med raske og diskrete bevegelser og partene går hver sin vei. De samme går gjerne igjen. Jeg har selv observert enkelte jeg vet er tipserne, vandre rundt i stallområdet, både for faste kusker på Bjerke og blant tilreisende hesteeiere, med 100-lappene rullet sammen i lomma på jakka, snakket med kusker og gitt dem penger ved endt samtale. Denne kontakten mellom spillere og hesteeiere og kusker prøves å begrenses ved fysisk atskillelse mellom sportssiden og spillesiden av Bjerke Travbane.

Tipserne er i en spesiell posisjon i miljøet ved at de kjenner mange og har mye kunnskap som andre ønsker å benytte. De kan virke som en flaskehals når det gjelder hvilke spillere som involveres i hvilke lag av nettverket. Jeg ga tidligere et bilde på

nettverket som en russisk dukke. Hver gang man løfter av lokket på en dukke og en ny og litt mindre kommer til syne, kan dette være et bilde på hvordan man som spiller får tilgang til ny og bedre informasjon over tid, man innlemmes i den indre kjerne i nettverket. Men hele tiden er det et nytt lag innenfor og det er ny informasjon eller arenaer man får tilgang til. Dette kan særlig gjelde illegale handlinger⁴⁵.

Annika nevner opptil flere som hun kjenner som driver formidling av tips i forskjellige former.

- *"X var et sånt supereksempel på det da. De var raka blakke når de vant den første store supergevinsten sin. Og det var da de startet tipstelefonen. Siden har det gått slag i slag med den kjempegevinsten. Så han vinner mye. Og gir mye tips og sånn også."*

- *"Selger han tips?", spør jeg.*

- *"Ja, han gjør for så vidt det."*

- *"Til andre spillelag?"*

- *"Det er de faste laga hans på en måte, som benytter seg av tipsene hans + alle de som går inn på Tekst-tv og som ringer inn på tipstelefonen. Han har en klikk som han leverer tips til."*

5.5 Sammenfatning

Så langt kan det se ut som om spillere i første omgang kan deles inn i noen hovedkategorier etter hvilke motiver de har for å spille på hest: de som spiller av ren hesteinteresse, de som spiller for spillets skyld for å tjene penger og de som kombinerer interessene mellom hest og spill. I tillegg finnes det enkelte som forsøker å leve av totalisatorspill. Annika sier det slik:

- *"Tror du de fleste spillere som spiller sånn som deg – tror du at de spiller for spillets skyld eller fordi de er interessert i hest?", spør jeg.*

---

⁴⁵ Se kapittel 6

- *"Egentlig tror jeg at det er mest fordi de er interessert i hest – i hvert fall de som spiller sånn som jeg gjør. Men så har du de andre da, som egentlig driter i hele hesten, men som kun er interessert i spillet. Det er to sånne ytterpunkter egentlig. Jeg synes det er en helt grei kombinasjon."*

Deretter grupperte jeg ut i fra de rollene spillerne fyller på banen. Jeg beskrev ikke enkeltspillere. De rollene jeg beskrev kan fylles av flere spillere eller én spiller kan fylle flere roller. Disse typebeskrivelsene er ikke løsrevet fra den mer generelle motivbeskrivelsen. Noen av disse typene er mer representert i miljøet enn andre og de som er mest representerte vil jeg tro er Jukse-maker'n, Sliter'n, Eksperten, Tipshaien, Investoren, Brukthandleren, Den forfulgte, Gardereren, Dataspilleren og Tipseren.

Travbanen er et tilbud som er tilgjengelig for alle. Som forfatteren Dag Solstad sier i et intervju i Trav og Galopp-Nytt; det har gledet hans hjerte å spille på hest. Hans fascinasjon av sporten er kombinasjonen mellom vitenskap og lidenskap og at status ellers i samfunnet ikke blir dyrket på banen. Her stiller alle på lik linje, med en brennende interesse for sport og spill i skjønn forening (Valaker 1999). Til tross for at travbanen er for alle, er det likevel enkelte som er mer "med" enn andre. Det Annika sier vedrørende klikker som får tips, er vesentlig. Det finnes "klikker" som til sammen utgjør kjernen i miljøet og det denne type spillere jeg har beskrevet ovenfor. Uansett hvem det er som spiller og hvordan man ønsker å gruppere og karakterisere spillerne, påstår alle mine informanter at det finnes en kjerne av spillere som er forholdsvis konstant og stor.

Åke:

- *"Det er en kjerne som blir større og større. Mange som ikke hører med til kjernen, men kjernen blir større og større i forhold til sånn det var før."*
 - *"På hvilken måte har kjernen blitt større?", spør jeg.*
 - *"Kjernen har utviklet seg i størrelse, i omfang. Det er masse faste bord både i kafeen og i restauranten."*

Denne kjernen som Åke her refererer til kan også betegnes som et nettverk. Nettverk kan defineres som til dels stabile systemer av relasjoner som bygger på gjensidige forpliktende bytter av informasjon og goder (Sørhaug 1984). Sørhaug sier at dess flere sentrale behov som tilfredsstilles i nettverket, dess sterkere er bindingen. Informantene mine får dekket mer eller mindre alle sosiale behov innenfor spillermiljøet.

Stubberud skriver i sin oppgave:

"Styrken i et sosialt bånd er en kombinasjon av tidsmengde, emosjonell intensitet, intimitet (betroelser) og hjelpsomhet (Granovetter referert i Stubberud 1998:74). Ut i fra dette må det kunne sies at Viktor og spillemiljøet på banen generelt er preget av svake bånd (weak ties). Det er få eller ingen som involverer andre spillere i privatlivet sitt. Det som hender hjemme er saker man holder for seg selv. Men selv om det er slik, synes Viktor at det var trist at ingen av de tidligere spillepartnerne tok kontakt etter at han hadde trappet ned banebesøkene" (Stubberud 1998:74).

Her finner Stubberud og jeg svært forskjellige ting. Jeg har fått inntrykk via mine informanter at spillerne har sterke bånd seg imellom. De omgås på banen og de omgås utenfor banen. Samtidig dreier det meste seg om spill og hest. Som jeg tidligere skrev, kan teknologiens inntog de siste årene gjøre sitt til at spillermiljøet til en viss grad gjennomgår et scenskift. Nye spillere, som behersker dagens teknologi, vil ha et fortrinn i spillet og i miljøet på grunn av den informasjonen de kan prosessere. Grunnen til at Stubberud og jeg har trukket sprikende konklusjoner på dette tema kan ha med valg av informanter å gjøre. Viktor tilhører en eldre garde av spillere, mine informanter er yngre spillere. Viktor er frustrert over at miljøet har endret seg, at det er mindre samhold i spillermiljøet. Mine informanter viser til at de får dekket sine sosiale behov gjennom miljøet. Dette tror jeg nettopp har noe med teknologisk utvikling å gjøre og at spillere av den eldre garde vil falle fra og miste sin status som gode spillere, nettopp fordi teknologien gir yngre spillere et fortrinn.

Spillerne i miljøet påstår å være gjengangere. Marius sier dette:

- "Mitt inntrykk er at de er veldig opptatt av spillet. De er veldig opptatt av det de driver med, de er jamt over veldig godt orientert, de følger veldig godt med når det gjelder resultater og kan ofte beskrive i detalj hvordan et løp har foregått. Og jeg tror også at du har veldig mye faste spillere som går igjen, som utgjør ryggraden. Jeg tror at typen spillere som bare slenger innom en sjelden gang er, eller som er tilfeldige besøkende, er i fåtall."

Det som utgjør hovedforskjellen mellom kjerne og de mer perifere spillere er at det er denne kjernen som har tilgang til juksingen! Med juksingen sikter jeg til illegale aktiviteter som jeg senere vil beskrive i kapittel 6 "Kriminalitet og gråsone". Kriminelle aktiviteter og gråsoneaktiviteter i tilknytning til totalisatorspillet er avhengig av en kjerne av spillere som gjensidig opprettholder disse aktivitetene. Det er antakelig de færreste spillere som kjøper vinnerbonger. Det er betraktelig flere som selger vinnerbongene sine⁴⁶. Nettverket av spillere på Bjerke Travbane er avhengig av at man kjenner noen som kjenner noen. På denne måten kan samarbeid fungere og man blir anbefalt av andre. Slik kan man si at nettverkene er personavhengige (Johansen 1996).

Disse handlingene er en del av aktivitetene i spillermiljøet på Bjerke Travbane. Det er ikke en egen type spillere som jukser på denne måten. Det er mer et tilbud som den enkelte spiller, som er kjent i miljøet, får mulighet til å være med på over tid. Det er med andre ord avhengig av hvem man kjenner. På denne måten er det ikke hvem som helst som får tilgang til å tjene ekstra kroner på illegalt vis. Det samme gjelder den type informasjon jeg beskrev i kapittel 4 "Hest, sport og spill". Denne type informasjon er tilgjengelig først når man er en del av et fast miljø eller et nettverk. Sørhaug beskriver "kredittrelasjoner" innad i nettverk (Sørhaug 1984). Bytte av informasjon og tjenester er vesentlig for å opprettholde nettverket, samtidig som

---

⁴⁶ Se kapittel 6

informasjonen og tjenestene er avhengig av et nettverk for å opprettholdes. Som Johansen beskriver det i "Bare en faktura":

"Hvem som helst person kunne ikke gå inn på et reisebyrå og be om spesialsyddde fakturaer. En slik handel forutsatte et visst tillitsforhold..." (Johansen, 1991:77).

Omsetning av bonger, som er en av flere illegale handlinger tilknyttet totalisatorspillet er en av aktivitetene som er avhengig av et fast miljø. Hvordan denne omsetningen skjer, sier Åke dette om:

- *"Hvem er det som har disse bongene, hvordan vet man det?"*, spør jeg.
- *"Det finnes en kjerne av spillere, som spiller mye og som har peiling. De har mellommenn ute og ordner kontakter. Men man er nødt til å kjenne miljøet. Hvis man kjenner miljøet er det lett å se."*

Goffman beskriver hvordan kjerner og atferd i kjernen, på følgende måte:

"Uansett hvilke spesielle hensikter vedkommende har og hvorfor han har disse hensikter, vil det være i hans egen interesse å kontrollere de andres adferd, spesielt på den måten de behandler ham på. (...) Når en person kommer sammen med andre, vil han altså vanligvis handle målrettet for å gi de andre det inntrykk det er i hans interesse å formidle" (Goffman 1992:13).

På denne måten, ved å handle målrettet for å gi inntrykk av et ønske om å formidle, kan spillerne komme i kontakt med hverandre. Slik opprettholdes nettverk. Informantene mine har i stor grad sammenfallende opplysninger å komme med. Kan dette være et tegn på at sosialiseringen i miljøet er sterk? Spillet er altoppslukende og en svært vesentlig del av livet og interessene.

6 Kriminalitet og gråsone

"Man skal ikke nødvendigvis gå ut fra at vi har lov- og regelbrytere innen travsportens rekke, men vi skal heller ikke utelukke det" (Tronstad 2000:3).

Tronstad, som er formann i Det Norsk Travselsskap, sier her noe vesentlig. Man kan ikke gå ut fra at alle som spiller på hest er "kjeltringer". Samtidig kan man ikke se bort ifra at det finnes enkelte som kan være det. Som jeg viste i kapittel 5 er det enkelte som er med i et miljø og det er de som naturlig blir stående utenfor. Tilhørigheten avhenger av at spillerne over tid er interessert i sport og spill og at de frekventerer banen. For å bli en i miljøet avhenger dette av at du kjenner noen som allerede er i miljøet og at noen "går god for" deg som spiller. De som er med i miljøet eller i kjernen av spillere på Bjerke Travbane er også de som har tilgang til illegale aktiviteter. Man trenger altså ikke å være en egen type spiller. Men for å få tilgang til illegale aktiviteter, må man være en del av kjernen, en del av nettverket.

Kjøp og salg av totalisatorbonger for hvitvasking av penger, er illegale handlinger som assosieres med spill på hest. Totalisatorspill er et statlig styrt legalt tilbud, tilgjengelig for alle. Smutthull i reglementet åpner for aktiviteter som kjøp og salg av bonger. For at illegale aktiviteter skal kunne utføres, er det nødvendig med et mer eller mindre stabilt nettverk blant spillere som bevisst ønsker å benytte seg av muligheter til å tjene ekstra kroner. Det er i dag mulig å spille på hest uten at Norsk Rikstoto, statlige kontrollorganer eller privatpersoner vet hvem som har spilt for hvilke summer. Her ligger et smutthull for hvitvasking av penger ved omsetning av verdipapirer i form av vinnerbonger. Norsk Rikstoto jobber pr i dag med innføring av kundekort for registrering av spillere og på den måten redusere disse smutthullene. Så langt planene og begynnende gjennomføring av spillerkort viser, vil det fremdeles være mulighet til å spille uregistrert. Håpet fra administrativt hold er likevel at flest mulig, fordi det er enkelt, vil registrere spillet sitt og dermed være sikret gevinst rett inn på konto.

Jeg vil i dette kapittelet beskrive de tekniske illegale aktivitetene, samt kriminalitet og gråsoneaktiviteter i tilknytning til totalisatorspill og miljøet på Bjerke Travbane. Videre ønsker jeg å se nærmere på i hvilken grad miljøet og spillerne rettferdiggjør illegale handlinger gjennom nøytraliseringsteknikker og omdefinering av handlingene.

6.1 Begrepsavklaringer

"Lovbrudd begått i forbindelse med næringsvirksomhet som for øvrig er legal" (Träskmann referert i Johansen og Haagensen 1991:3) er én definisjon på økonomisk kriminalitet som kan benyttes i forbindelse med spill på hest og økonomiske lovbrudd begått i denne sammenheng. Økokrim bruker følgende definisjon:

"Økonomisk kriminalitet er profittmotiverte, lovstridige handlinger som ofte begås innenfor eller med utspring i en økonomisk virksomhet som i seg selv er - eller gir seg ut for å være – lovlig" (Økokrim 2000⁴⁷).

Det er vanskelig å si med sikkerhet i hvilken grad økonomisk kriminalitet ved totalisatorspill virkelig er organisert kriminalitet. Jeg er likevel ikke i tvil om at det finnes et nettverk eller en kjerne av spillere som i mer eller mindre organisert grad er kjent med muligheter for illegale aktiviteter som for eksempel å tjene svarte kroner, samt at dette bevisst unyttes for å tjene penger. Dette viste jeg i kapittel 5 hvor jeg beskrev spillermiljøets forskjellige bestanddeler og hvordan spillerne over tid får tilgang til denne type aktiviteter.

Gråsoneaktiviteter kan defineres på denne måten:

"Med gråsone siktes det (...) til samarbeidet mellom næringslivet og organisert kriminalitet, og myndighetspersoner og organiserte kriminelle" (Johansen 1996:12).

---

⁴⁷ Sitat hentet fra <http://www.okokrim.no>

Denne definisjonen dekker ikke de aktivitetene jeg ønsker å si noe om, samtidig som jeg finner begrepet gråsoneaktiviteter meget aktuelt for deler av min beskrivelse av illegale handlinger. Jeg har konstruert følgende definisjon som vil være mer dekkende for måten jeg vil bruke begrepet på: Aktiviteter som utnytter et legalt tilbud og som ved omgåelse av rutiner og lovverk oppnår økonomisk vinning.

Lovbruddene det siktes til i definisjonen av økonomisk kriminalitet vil i sammenheng med totalisatorspill bety kjøp og salg av vinnerbonger, omsetning av bonger som er i spill, utstedelse av falske kvitteringer og bookmaking-virksomhet som skjer i forbindelse med det legale totalisatorspillet. Dette er metoder som jeg tidligere har referert til som illegale handlinger. Overnevnte aktiviteter er forbudt ved norsk lov (Lov om pengespill 1992).

Omsetning av bonger kan være en kanal for hvitvasking av penger. Hvitvasking kan defineres på denne måten:

"Ordet 'hvitvasking' forekommer ikke i lovgivningen. En vanlig definisjone er følgende: 'Enhver virksomhet for å sikre utbyttet av en straffbar handling ved å tilsløre dets ulovlige bakgrunn'." (Ofte dal Broch 1996:307).

6.2 Kriminalitet og totalisatorspill

Hvordan foregår illegale handlinger i tilknytning til totalisatorspill? Er det klare regler i miljøet for økonomiske transaksjoner? Hvilke framgangsmåter benyttes for å oppnå kontakt mellom aktører? Jeg vil utdype kjøp og salg av vinnerbonger, omsetning av bonger som er i spill, falske kvitteringer og bookmaking. Jeg vil også omtale spillernes aktiviteter. Disse er selgere eller eventuelt mellommenn for omsetningen av bongene, de er stort sett ikke kjøpere av bonger til eget bruk. Tipsere og kommisjonærer kan fungere som mellommenn fordi deres kontaktflate i miljøet er så vidt stor.

6.2.1 Kjøp og salg av vinnerbonger

Åke sier at det som gjør salg av vinnerbonger attraktivt for spillere utover den vanlige gevinsten fra totalisatorspillet, er at de kan få en ekstra fortjeneste i tillegg til en gevinst. 10 % er det som anses som vanlig for bonger med verdi over 100.000.

En etterforsker ved Økokrim illustrerte følgende i en telefonsamtale i juni 1997.

"En spiller har vunnet 300.000 kroner. Denne kan da få et tilbud om å selge kvitteringen på dette beløpet for 30.000 kroner. Spilleren har da tjent 330.000 kroner i stedet for de opprinnelige 300.000 kronene. Kjøperen har da betalt 30.000 kroner for en kvittering som gjør at han ligningsmessig kan gjøre rede for 300.000 kroner" (Telefonsamtale 1997).

Knut forteller hvordan man går fram for å komme i kontakt med interessenter:

- *"Var med på å selge en bong selv en gang, overleverte vinnerbongen til kjøper, kjøper hentet gevinst og fikk kvittering i sitt navn, og fikk så pengene utenfor Bjerke Travbane pluss 10 %."*
- *"Men hvordan skjer kontakten? Hvordan vet man hvem som har en bong til salgs og hvordan vet man hvem som er interessert i å kjøpe?", spør jeg.*
- *"En kan rett og slett spørre rundt, selv om dette ikke er det lureste. Bjerkemiljøet er likevel ganske lite. Det vil si de fleste som har vært en del på Bjerke vil etter hvert vite litt hvem andre er, slik at de etter en stund vet hvem som skal spørres. På dager med høy V5 gevinst, over 50.000, vil det alltid være mye oppmerksomhet rundt de bordene som har vunnet og her vil det være muligheter for kjøp/salg av bonger. Utvekslingen skjer som regel dagen derpå når det ikke er så mange mennesker der."*

Når det gjelder prosentandelen som legges til gevinsten, varierer dette noe ut i fra hvem man kjenner og hvem man gjør avtaler med. Åke sier:

- *"Mellom 5 og 10 % er vanlig. 5 % under 100.000 kroner, 10 % over 100.000 kroner. Det er spesielt rett før selvangivelsen skal leveres, da er det opp til 15 % på gevinsten."*

Eivind sier det på denne måten:

- *"Jeg kjenner en ganske godt, så jeg får solgt alle slags bonger. Men jeg hadde aldri nevnt det for han hvis det ikke hadde vært bonger over 50.000. Og jeg får vanligvis 5 % avanse".*
- *"Er det opp til en viss sum? Jeg har hørt 10 % på bonger over 100.000...", spør jeg.*
- *"Jeg har aldri forhandlet om det. Jeg har tatt de 5 % og smilt. Jeg får andre goder som tips og forskjellige ting jeg får utenom som jeg aldri har betalt noe for. Men jeg kunne nok forhandlet meg fram til bedre priser om jeg hadde villet det. Det er en kommisjonær dette her da, som jeg selger til. De har for eksempel ikke lov til å betale ut beløp over 10.000 kroner, men sånn som det fungerer med gevinster på 20 – 50.000 kroner så er det sånn at de får kupongen av meg, og så får jeg summen av dem. Uten kvittering. Og da kan jo jeg være helt sikker på at den kupongen blir solgt videre."*

Kjøp og salg av vinnerbonger fra totalisatorspill kan se ut til å være en aktivitet som bidrar til hvitvasking av svarte penger. Gevinster på spill er skattefri "inntekt" og er derfor godt egnet til å gjøre rede for svarte penger. De som selger bonger er ikke en spesiell type spillere på banen, men en del av miljøet og aktivitetene som anses som akseptert og naturlig. Det er rett og slett en måte å tjene ekstra penger på. Omfanget er pr i dag, uten spillerkort for alle, helt umulig å anslå. Det er fordi alle vinnerbonger løses inn. Ingen vinnerbonger, med mindre folk ikke er klar over at de har vunnet og da er de ikke aktive totalisatorspillere, ligger uinnløste. Dermed er det ikke noe "svinn" av bonger som kan registreres på en eller annen måte. Bongene løses inn mot legitimasjon og kvittering utstedes. De som kjøper bonger derimot, kan være mennesker som i utgangspunktet ikke har særpreget interesse i spillet og i sporten. Dette kan være personer som er på spesiell utkikk etter kvitteringer som kan legitimere inntekt som i utgangspunktet ikke er fra legal virksomhet. På denne måten kan man under seg og stille spørsmål om Bjerke Travbane kan være et av flere mulige knutepunkt for annen kriminell virksomhet med behov for å legitimere en illegal pengestrøm.

6.2.2 Omsetting av bonger som er i spill

"...formidling av veddemål samt salg og falbying av bonger er forbudt iht. Lov om pengespill m.v. av 28. august 1992 nr. 103" (Spillereglement for totalisatorspill 2000:13).

Annika beskriver det på denne måten:

- "Det er veldig utbredt å kjøpe seg inn i bonger som kanskje går inn med V5'en og da er det bare sånn at man sier en sum. Jeg gir deg så og så mange 1.000 for å være med eller for å kjøpe hele underveis. Dette skjer, mens løpene går, og man kommer gjerne bort og spør om å få kjøpe seg inn. Det har faktisk skjedd meg et par tre ganger, at noen har spurt om å få kjøpe seg inn. Men jeg har nektet. Jeg vil ha alt selv. Jeg vil ikke dele med noen. Men det er klart, noen ganger kunne det kanskje ha lønt seg å selge en del eller hele der og da, for kanskje røyk bongen i siste løp. Det er en sjanse å ta. Men jeg har nektet."

Bonger er ikke automatisk registrert på navn pr i dag. Dette åpner for muligheter til å omsette bonger som er i totalisatorspillet. Det betyr at det skjer en omsetning av bonger hvor løp allerede er kjørt og bongen har registrert vinnerhestene så langt i spillet. Bongene som gir høye odds ved eventuell utbetaling og som har bra garderinger i senere løp, er de mest attraktive og selges hele eller deles opp i andeler for høye summer. Denne salgsvirksomheten foregår helt fram til siste løp i for eksempel V5 spillet.

Omsetningen foregår fordi det kan sikre spillere en viss "gevinst" eller avanse på bongen. Dersom bongen går inn med høy gevinst vil den opprinnelige spilleren uansett sitte igjen med en andel av denne gevinsten pluss penger for de andelene som er solgt ut. Eivind sier dette:

- "Det er klart det at det selges prosentdelene av bonger, for eksempel når det er igjen 3-4 løp. Det er også sånn at hvis de folkene som har sånne kuponger virkelig må ha penger til å betale gjeld eller regninger, så er det en måte å sikre seg gevinst på. Men jeg ville aldri ha solgt en kupong. Jeg mener det er nærmest idiotisk. Men det er folk som gjør det."

Eivind påstår at denne omsetningen stort sett skjer fordi man er desperat etter penger. Åke, derimot, er mer åpen for dette og ser på dette som en bekreftelse på at han har spilt en god bong.

- *"Omsetningen av bonger som er i spill er det mye av. De som har råd til dette, særlig på restauranten, garderer seg opp med andres bonger, kjøper andeler, 30-40-50 %, eller hele bonger som andre har satt opp."*
- *"Hva avhenger prisen av? Og når skjer denne omsetningen?", spør jeg.*
- *"Av hvor mye bongene står i, oddsen eller eventuell utbetaling. Også hvor stor sjanse det er for at de hestene som er med på bongen går inn og hvor mye penger de gir i utbetaling. Omsetningen skjer særlig etter 4. løp. Da er det mange som har falt av i spillet. Og da kjøper de seg inn i andres bonger for å være med på en bong med vinner sjanser."*
- *"Hva er poenget med å kjøpe seg inn, eller la andre få andeler i gevinsten?"*
- *"Du kan faktisk finansiere eget spill ved å selge andeler eller hele bonger. Man kan også tjene bra med penger på det."*
- *"Hvordan da?"*
- *"Ved at du har spilt bra og har en bong som mange vil ha."*

6.2.3 Falske kvitteringer

Jørgen som er ansatt i Norsk Rikstoto, sier dette:

- *"Vi har tidligere bidratt til at en av våre egne ansatte ble tatt i forbindelse med dette her. Og det var ikke noe hyggelig, men helt klart nødvendig. Det var faktisk en av mine medarbeidere."*

En konsulent i Norsk Rikstoto ble avslørt for å ha utstedt 34 falske kvitteringer i V5, V6 og V75 spill på til sammen 13 millioner kroner til personer som ikke hadde vunnet i spillene. 15 av disse falske vinnerkvitteringene var påført navn til kjøperne. De resterende var ikke solgt enda. For tjenestene mottok konsulenten minst 109.000 kroner og en bil. I domspapirene står det:

"Bevitnelsene var egnet til legitimasjon overfor ligningsmyndighetene for å oppnå skattemessige fordeler, i det totalisatorgevinster er skattefrie."

Bevitnelsernes påførte vinnere kunne således legitimere andre skattbare inntekter som skattefrie" (Sand Forhørsrett 1997:4).

En av disse 15 falske kvitteringene dukket opp i en annen straffesak. Via en mellommann ble en kvittering på 439.999 kroner solgt til en person som begikk et stort postran i juli 1995 (Sand Forhørsrett 1997).

Dette er et eksempel på hvordan bonger eller kvitteringer fra totalisatorspill benyttes til å redegjøre for penger som er skaffet til veie på illegale måter. Andre scenarier kan være fullt mulig å tenke seg, i større eller mindre målestokk, både når det gjelder type forbrytelser og hvor organisert dette kan være. Spesialetterforsker i Økokrim, Erik Østenheden sier:

"Det er en ganske påfallende vinnerlykke blant enkelte av politiets klienter" (Løken 1997).

6.2.4 Bookmaking

Bookmaking er en virksomhet som er legal i mange land, deriblant England. Det eksisterer en interesseorganisasjon i England som kalles BPA eller Bookmaker's Protection Association hvor bookmakere, personer som formidler veddemål, er organisert (Clapson 1992).

Knut:

- "Det er en bookmaker som jeg kjenner til. Han tilbyr alle spill og gir 10 % høyere enn baneoddsen."

Bookmaking er illegalt i følge norsk lov. I norsk sammenheng velger jeg å definere bookmaking som privat drevet og organisert spill med internt regelverk uten statlig kontroll. Denne type veddemål i organiserte og private former, uten statlig kontroll, er forbudt ved lov og vil være en konkurrent til legalt og statlig drevet totalisatorspill

(Lov om pengespill 1992).

Det er vanskelig å si med sikkerhet hvor organisert bookmaking i sammenheng med spill på hest er. Det jeg har fått informasjon om, er at det er godt kjent i spillermiljøet at det foregår bookmaking i restauranten på Bjerke Travbane. Bookmaking tilbys fra faste bord i restauranten. Jeg antar at det er faste arrangører av bookmaking. Avtalene om bookmaking legges for hvert løp, eller det legges for flere løp, eksempelvis at man spiller en hel V5 gjennom bookmakere. Etter mitt kjennskap er det ingen faste takster for hvor mye man må spille for pr omgang, men det påstas at Bjerke Travbane og Norsk Rikstoto kan gå glipp av 1 million kroner på en god dag. Premieutbetalingen skal ligge ca 10-15 % over utbetalingen som legalt totalisatorspill gir.

Dersom disse tallene stemmer, betyr dette at det på vinner- og plassspillet vil være en tilbakebetalingsprosent på mellom 90 og 95 %. Det betyr igjen at tilbakebetalingen på 1 million spilte kroner vil være mellom 900.000 og 950.000 kroner. Bookmakeren tjener altså mellom 50 og 100.000 kroner på vinner- og plassspillet alene på en god dag.

Det er etter sigende ingen økonomisk risiko involvert i det å spille hos bookmakerne. Spillet foregår uten skriftlige garantier, og det hevdes at ingen forsøker å unndra fortjeneste. Æresfølelsen påstås å stå høyt i kurs, og det vanker represalier for de som forsøker seg på å lure noen.

Som Annika sier:

- "Jeg har hørt at det finnes to bord på restauranten som drev med bookmaking", spør jeg.
- "Det stemmer nok også. Så det er ganske utbredt. Jeg har aldri vært borte i det selv og benyttet meg av det, man bare vet at det er der og at det skjer og at det til tider er livlige diskusjoner, folk som er hissig på en eller annen, munnhuggeri. Det høres ut som om det dreier seg om sånne ting. Det er penger det dreier seg om, feil tips – i det hele tatt litt lureri. Så det skjer stadig vekk litt hissigheter. Og det må dreie seg om utenom-spill. Jeg har overhørt noen sånne samtaler noen ganger. Folk som er skikkelig gjerne på hverandre. Og da er det

sånn at det høres ut som om de skal "ut å gjøre opp" på en måte. Trusler og oppgjør. Mye forskjellig i miljøet."

I Dagsavisen stod det om et illegalt svensk gamblersyndikat med avleggere til Norge. Spillermiljøet på Bjerke Travbane stod i sterk fokus under etterforskningen. Politiet mener den svenske hovedmannen har omsatt for inntil 2 millioner kroner i måneden på den illegale bookmakervirksomheten. Via illegal bookmaking hevdes det at det er mye svarte penger i omløp.

"Selv om man på denne måten ikke har klart å vaske svarte penger hvite, så har de svarte pengene fått enda flere bein å stå på" (Dagsavisen 1997:5).

6.3 Gråsoneaktiviteter og spill på hest

Gjennom min definisjon av gråsoneaktiviteter som aktiviteter som utnytter et legalt tilbud og som ved omgåelse av rutiner og lovverk oppnår økonomisk vinning, er det flere aktiviteter som har tilknytning til totalisatorspill som vil gå inn under begrepet. Dette kan innbefatte aktiviteter som for eksempel kagging, støtkjøring eller spillelag.

6.3.1 Spillelag

"Skal vi ta milliongevinsten sammen? Hører du til dem som er lei av å tape når du spiller alene? Husk at de som vet mer, tjener mer" (Spillerforeningen 2000). Spillerforeningen, interesseorganisasjonen for totalisatorspillere i Norge, reklamerer på denne måte på sin nettside. Men hva er spillelag? Og hvorfor er spillere interessert i å være med i denne typen samarbeid?

For det første kan spillelag være et av "lagene" i den russiske dukken som jeg tidligere har brukt som metafor på spillernes nettverk på Bjerke Travbane. På denne måten kan spillerne få tilgang til mer kunnskap over tid, og spillelag kan virke som en "base". For det andre kan satsningen være et argument for å delta i spillelaget. Spillerne har råd til

å sette opp større bonger, med tøffere spill og ta større sjanser ved at de er flere som deler på innsatsen.

Annika forteller:

- *"Også har jeg noen ganger spilt for et andelslag i Sandvika, en av de tobakksforretningene der som spurte om jeg ville sette opp tipsene der og så solgte de andeler. Så det gjorde jeg en periode."*
- *"Fikk du noe for det?", spør jeg.*
- *"Jeg fikk en andel jeg også da. Jeg synes det var helt greit jeg. Så lenge det varte."*

Annika snakker her om spillelag i liten målestokk. Andre målestokker finnes og det kan være store penger det dreier seg om. Et spillelag består av x antall spillere som inngår en avtale, skriftlig eller muntlig, om spill, om pris pr andel og fordeling av gevinst. Et eksempel på et slikt spillelag er "Spillelaget X"⁴⁸, drevet gjennom Spillerforeningens hjemmeside.

Konseptet i dette spillelaget bygger på at deltakerne får et andelsbevis som bekreftelse på innbetaling, samt rammebetingelsene for spillet. Det er 12 deltakere pr lag. Systemoversikter sendes deltakerne før hver løpsdag og resultatoversikter blir utsendt 4-6 ganger i året. Regnskapsoversikter sendes ut hvert kvartal, eller etter større gevinster. Andelsspilleren står fritt til å gå ut av laget og andelen blir da avregnet. Det oppfordres imidlertid til å være med en stund. Pris pr andel er kr 5.000 eller 20.000. Ved 12 innskudd på 20.000 kroner gir dette spillelaget en oppstartskapital på 240.000 kroner. Dermed er laget sikret beløp for optimale innsatser i flere måneder. Det spilles som oftest V5, V75 eller spill til utlandet. Gevinstene skal sikre et langsiktig spill og en kapital bygges opp i spillelaget. Laget vil dermed ha mulighet til å satse tøffere på sikt.

---

⁴⁸ Se vedlegg 11.6

Spillelag, for eksempel i den form jeg refererte til via "Spillelaget X", er ikke en kriminell aktivitet. Muligheten for kjøp og salg av bonger ligger likevel som et smutthull ved andelsspill.

Fra intervju med Eivind:

- *"Hvordan stiller det seg da, hvis man vinner penger i et spillelag. Si 500.000 kroner, hvem får kvitteringen da?"*, spør jeg.

- *"Der jeg spiller så deles gevinsten opp og kvitteringen selges uten at de som er med på spillelaget får noe glede av de pengene ekstra. Det er ikke noe problem. Jeg vet at fra spillelag i Bergen, hvis du stiller på Bjerke Travbane, spesielt hvis du er en kommisjonær, med navnene på de som har vært med, så blir det utstedt en kvittering som gis til hver enkelt av spillerne. Det er ikke noe problem. Men hadde jeg bedt om kvittering, så hadde jeg nok blitt møtt med latter, for å si det sånn. Det er jeg stygt redd for."*

(...) senere i intervjuet

- *"Du fortalte at spillelaget ditt solgte bongen..."*, spør jeg.

- *"Nei, ikke spillelaget, men hovedansvarlige, kommisjonæren."*

- *"Ja, de løser den bare inn..."*

- *"Ja, og de får 10 % på beløpet. De gjør ikke det med folk de ikke kjenner altså. De har penger til å betale ut store svære bonger. Men folk de ikke stoler på, kjøper de ikke bonger av. Da sier de heller 'Beklager, denne kan jeg ikke løse ut, da må du dra på Bjerke.' Men så lenge de er trygge på personene, så lenge de kjenner dem, så skal ikke det være noe problem. Men de videreselger dem, som mellommenn, de skal også tjene penger på dette her."*

Denne aktiviteten avhenger av et nettverk av spillere som er inneforstått med at pengene overleveres uten kvittering. Dette avhenger av en kontaktflate mellom spillere og andre over tid og hvor introdusering av nye ansikter møtes med skepsis. Som jeg viste i kapittel 5, er det helt klare roller som fylles i spillermiljøet. Tryggheten som skapes gjennom gjenkjennelse av ansikter over tid, kan være en av årsakene til at nettverk av spillere fungerer. På denne måten kan illegale handlinger foregå uten redsel for at man skal avsløres av medspillere. Det er kun gjennom introduksjon og "kjenner noen som kjenner noen som kjenner noen" at man får tilgang til denne type

tjenester. Her kan "Tipserne" fungere som introdusør til nettverket av spillere på Bjerke Travbane⁴⁹.

Ved gevinst i spillet kan en av deltagerne i spillelaget beholde kvitteringen, mens det er flere spillere som deler den utbetalte gevinsten. Denne personen kan da ligningsmessig gjøre rede for et høyere beløp enn det han egentlig har vunnet eller han kan eventuelt selge vinnerbongen og dermed tjene ca 10 % av totalgevinsten på toppen av sin egen andel av gevinsten i andelslaget. Det er et tankekors at Norsk Rikstoto og Spillerforeningen ønsker å øke antall spillelag gjennom å arrangere for eksempel "Norgesmesterskap for spillelag" eller lignende aktiviteter.

Samtidig ønskes en begrensning av muligheter for snusk i spillet. Et viktig praktisk spørsmål i forbindelse med innføring av spillekort, er hvordan registrering og utbetaling av gevinst vil skje. Det er pr i dag mulig å få delt opp bongens gevinstsum i flere kvitteringer påført de forskjellige andelsdeltakernes navn og den aktuelle summen. Slik kan hver enkelt gjøre rede for et bestemt beløp i skatteligningen. Samtidig, som Eivind refererer til ovenfor, er det ikke alltid like enkelt å få en kvittering for gevinst. For gevinster over 10.000 kroner, må spillerne henvende seg direkte til Norsk Rikstoto eller på Bjerke Travbane, for å få utbetalt summen og be om en kvittering på beløpet. Ved henvendelse til kundeservice hos Norsk Rikstoto, fikk jeg svar fra konsulent vedrørende utbetalinger og regler for utstedelse av skattekvitteringer:

- "Ved utbetaling over kr 10.000,- kan kunden få utstedt en skattekvittering. Dette er en service til kunden og ikke noe pålegg fra myndighetene eller skatteetaten. Skattekvitteringen inneholder; innsats, spilleform, hvor det er spilt, samt gevinstbeløpet. Personen som vil ha skattekvittering må legitimere seg og oppgi personnummeret. På Bjerke Travbane er det kun 2 terminaler som utsteder en slik skattekvittering. Det er videre kun Norsk Rikstoto eller Trav- og Galoppbanene som kan utstede slike skattekvitteringer."

---

⁴⁹ Se kapittel 5.4.1

6.3.2 Kagging, støtkjøring og doping av hest

Eivind:

- *"Det er vel en kjensgjerning at det er mye kusker som spiller litt selv og sånn og du har store hesteeiere som forlanger at enkelte kusker skal kjøre sånn og sånn i enkelte løp. Og det tror jeg det blir mindre og mindre av. Men enkelte kusker innrømmer jo åpent at de har kjørt sånn og sånn direkte på avtale fra enkelte spillere. Det er klart det at hvis jeg hadde eid en hest som skulle ut i siste løp på Bjerke Travbane og jeg hadde spilt på noen av de andre hestene i løpet – så hadde det kostet meg null kroner å ringe kusken og si at den hesten skal ikke vinne under noen omstendigheter."*

Eivind peker her på et element i sporten som er meget uønsket. Det blir i spillermiljøet snakket om at løp blir fikset, støtkjørt eller kagget. Med dette menes at kusker, trenere eller tipsere bevisst forsøker å påvirke løpsresultatet. Det er vanskelig å bevise dette. Spillerne vil dermed, i denne type situasjoner, stå uten mulighet til å kunne vurdere de forskjellige variablene de må ta hensyn til under sin utvelgelse og analyse av hestene. Dette er variabler som utstyrsendringer, kusketaktikk, trening og forberedelser av hestene før løpet. Elementer som dette utdypet jeg i kapittel 4 "Hest, sport og spill" og dette må spillerne beherske dersom de skal ha en real sjanse til å vinne. Når støtkjøring og kagging settes i system for å bevisst påvirke utfallet av resultater, er dette meget uheldig.

Erik:

- *"Det foregår ingen form for fiksing av løp i Norge. I galoppmiljøet derimot – er det kanskje mer naturlig å undres..."*

Til tross for at mitt empiriske materiale spriker på dette punktet, velger jeg likevel å si at det er fullt mulig at løp "fikses" – det vil si at en spesiell hest skal eller ikke skal vinne løp. Og det finnes flere kjente måter å påvirke resultatet på.

Det kan for det første bety at kusken ikke har utnyttet de muligheter som finnes for hesten. Som Annika definerer det:

- "Kagging er når kuskene/trenerne/tipstelefonene bløffer om en hest og ikke forteller ærlig hvilken form/sjanse den har i løpet."

Dette kan være etter ordre eller avtale om betaling fra eiere av hesten, spillere eller andre kusker. Det forekommer at kusker må forklare seg for dommerstanden om hestens prestasjoner etter løp. Dette kan skje hvis kusken tydelig ikke har kjørt for å vinne eller har forstyrret konkurrerende hester med gode vinner sjanser slik at disse har mistet sin sjanse eller plassering i løpet. Dårlige resultater de siste løpene, kan føre til høye odds og dermed stor gevinst de neste løpene, nettopp fordi denne hesten ikke er så betrodde. Når hesten uventet vinner og kun de få innvidde har den med som vinner på bongen, kan utbetalingen bli meget høy. Kusken, eieren eller spilleren kan være med i et avtalt spill. I Stallsriket stod det en liten kommentar til et løp som ble kjørt på Bjerke onsdag 15. november 2000 under overskriften "Merkelig passivt". Her insinueres det at en kusk har kjørt bort en hest med vilje.

"I V5-4 kjørte Atle Hamre merkelig passivt med storfavoritten Boomerang. Istedenfor å sikte inn annet utvendig, valgte Hamre å gå ned i lederrygg og satt til slutt bom fast med mye krefter spart." (Stallsriket 2000-1:3)

For det andre kan doping av hester være en måte å forbedre eller forverre hestens prestasjoner på. Dette kalles støtkjøring og man sier da at "hestene settes opp på støt". Det vil si at hestene dopes for et bestemt løp som de planlegger å vinne. Et eksempel på dette og som det spekuleres på i miljøet er en hest som i Derby-kvalifiseringen var uventet god, mens han rett etter kvalifiseringen "datt sammen" og presterte dårlig. Annika fortalte meg om dette eksempelet. Doping er brudd på dyrevernsløven. Avsløringer av dopede hester forekommer ikke ofte. Hester fungerer fysisk omtrent på samme måte som mennesker. Doping på "rette måten" forbedrer prestasjoner, øker muskelmasse, hemmer eventuelle smertetilstander. Det finnes en kjent situasjon hvor det bevisst har vært forsøk på doping og sabotasje. Høsten 1986 skulle hesten Jettetor

starte på Bjerke Travbane. Han ble nektet deltakelse av stevnets veterinær, da det ble funnet en spesiell gulrot i hestens stallboks. En bit av gulroten var kuttet bort og erstattet med *chlormezanon* som skal virke muskelavslappende og beroligende. En Oslo-mann ble varetektsfengslet og i mannes hjem ble det funnet tre tilsvarende gulrøtter (Buer 2000).

For det tredje, og dette er i utgangspunktet ikke illegalt, kan utstyrsendringer eller foringsendringer være med på å påvirke hestens muligheter og prestasjoner i løpet. Tyngre eller lettere sko, endringer i seletøy og vogn eller annet tilleggsutstyr kan være nok til å få en hest ut av balanse og dermed spolere vinner sjansene. For å optimalisere hestens prestasjoner er dette helt vanlige vurderinger å gjøre for hesteeiere, trenere og kusker helt opp til start på løpet⁵⁰. Dette er vurderinger spillere ikke har noen innsikt i eller mulighet til å forholde seg til når de bestemmer seg for hvilke hester som skal tas med på bongen.

6.4 "Det er like ulovlig å kjøre for fort"

Hvordan kan disse illegale aktivitetene og gråsoneaktivitetene eksistere i et tilbud som i utgangspunktet er legalt? Hvordan kan spillerne som er aktive i spillermiljøet gå god for denne type handlinger som på mange måter kan bidra til andre typer kriminalitet? På den ene siden romantiseres forholdet hest og menneske, og på den andre siden uttrykker spillerne et kynisk forhold til illegale handlinger. Hvordan kan dette være mulig?

Omsetning av vinnerbonger er, som jeg har vist, forholdsvis vanlige aktiviteter i miljøet. Handlingen er teknisk sett illegal, men det oppfattes ikke slik i spillermiljøet. Hvordan spillerne på Bjerke Travbane bedømmer sine egne handlinger kan forklares

---

⁵⁰ Se kapittel 2

ved at de ikke behøver å forholde seg til reaksjoner. En annen mulig forklaring kan være at de rett og slett distanserer seg fra handlingens betydning i forhold til lovverket. På denne måten, ved å distansere seg fra handlingens betydning, behøver ikke spillerne å definere seg selv eller sine medspillere som kriminelle.

Eivind:

- "Det er jo i utgangspunktet ingen som er villig til å angi noen i miljøet. Hvis du får et sånt rykte på deg, så har du ikke så mye i miljøet å gjøre. Og det er sånn som jeg sier – det er penger du får for å gjøre ingen ting. Hvis jeg for eksempel har vunnet mellom 100 og 200.000 kroner sammen med flere andre, og jeg skal ha 25 % av gevinsten – så er det å få 10 % av totalgevinsten oppå det igjen, det er klart det at det er penger jeg bare får. Det er klart – det er kriminelt og det er ulovlig. Men det er like ulovlig å kjøre for fort. Det er litt sånn at hvis ikke jeg gjør det, så gjør noen andre det. Det er klart at logikken i den er for så vidt svak, men sånn tenker vel de fleste. Og jeg er snart jurist. Jeg ville ikke solgt min kupong på over 200.000 kroner – da ville jeg tatt kvitteringen selv."

Dette utsagnet sier mye:

- For det første sier det noe om samholdet i miljøet.
- For det andre sier det noe om reaksjoner i miljøet.
- For det tredje sier det noe om hvor vanlige transaksjonene synes å være.
- For det fjerde sier det noe om aksept og holdninger til kriminelle aktiviteter.

Dette vil jeg utdype med fem utdrag fra sitatet fra Eivind vist ovenfor.

Utdrag 1: "...ingen som er villig til å angi noen i miljøet."

Samholdet i spillermiljøet virker sterkt. Ønsket om å tjene ekstra penger er en av flere drivkrefter i spillet. For å tjene mer penger enn spillerne normalt ville gjøre gjennom legalt spill, dannes det et marked for illegale aktiviteter. Gjennom å medvirke til illegale aktiviteter, vil miljøet virke selvforsterkende ved at de impliserte parter "deler en hemmelighet". En illegal hemmelighet krever at ingen tyster på hverandre, at aktiviteten holdes innad i et miljø hvor man til en viss grad kjenner hverandre og kan

stole på hverandre. Samtidig kan reaksjonene fra samfunnet for øvrig virke sammenspleisende på spillermiljøet og gi en sterkere tilknytning til et lite og til dels lukket miljø (Becker 1963).

Stubberud har funnet at grensen for ærlighet og lojalitet går ved penger. Han hevder at muligheter for å tjene penger gjør at mange lyver og svindler andre (Stubberud 1998). Stubberud og jeg har funnet forskjellige ting på dette området. Jeg har ikke blitt fortalt om at noen blir lurt for penger, men at det heller er snakk om hvem man velger å stole på. Det er ikke mange spillere som innlemmes i den enkeltes nærmeste krets og som jeg tidligere har vist er det helt avgjørende at man "kjenner noen som kjenner noen som kjenner noen". På denne måten anbefales man og "blir gått god for". En av årsakene til at Stubberud og jeg har funnet forskjellige ting kan være valget av svært forskjellige informanter. Hans informant definerer seg og sin aktivitet som avvikende i forhold til samfunnet ellers. Som Viktor sier det selv:

"Alt annet rundt meg var bare kulisser. Det eneste jeg brydde meg om var selve spillet" (Stubberud 1998:51).

Mine informanter gir meg ikke dette inntrykket. De er tilknyttet et miljø på heltid, samtidig som de har jobber. De føler en strek tilknytning til sporten og det tror jeg bidrar til en økt identifisering med spillet som akseptert aktivitet. Informantene definerer ikke seg selv som syke eller avvikende i forhold til sitt eget spill og jeg har heller ikke valgt å definere dem som avvikende.

På den annen side kan det være andre grunner til at Stubberud og jeg har trukket sprikende konklusjoner. Vi kan rett og slett ha fokusert på forskjellige deler av et miljø. Ved å rette fokus mot et bestemt punkt, kan andre elementer således falle utenfor fokus.

Man kan naturligvis stille spørsmål om hvor ærlige informantene er når de forteller om egen atferd i forbindelse med spillet. Det er ikke enkelt å ha full selvinnsikt til enhver

tid. Sannheten kan pyntes på, løgn trenger ikke å bety at man unnlater å fortelle alt. Likevel velger jeg å ta mine informanter "at face value". Deres utsagn og holdninger kan være det beste mål på hva spillerne jeg har intervjuet virkelig mener. Når informantene forteller om hvordan de ser på illegale handlinger og hvordan de forholder seg til reglement innad i miljøet, må jeg gå ut i fra de er ærlige⁵¹.

Utdrag 2: "...Hvis du får et sånt rykte på deg, så har du ikke så mye i miljøet å gjøre."

Åke:

- "Er det lett å stole på folk?", spør jeg.
- "Ja, det vil jeg si. Det er veldig lett å stole på at dette går greit for seg, går i orden, det må det være, hvis ikke blir det mye slåing og banking på sideveiene rundt omkring."
- "Skjer dette?"
- "Det forekommer, men folk er stort sett ok. Det er alt for mye penger med i systemet her, til at noen tør å lure noen. De som har mye penger, har også råd til å leie noen som kan ta seg av problemer."

Åke beskriver her hvordan reaksjoner på uakseptabel atferd kan arte seg. Dersom samholdet står i fare for å bli forstyrret, trues det med vold og utestengelse fra miljøet som reaksjoner. På denne måten virker nettverk av spillere kontrollerende på hverandres atferd. I tillegg til at nettverket kan, gjennom ryktespredning, virke kontrollerende på seg selv, kan det trekkes inn krefter som har tilknytning til Bjerke Travbane som arena. Flere av mine informanter bruker ord som "mafia". Jeg kjenner ikke til organiserte mafiose organisasjoner med tilknytning til Bjerke Travbane, men mine informanter nevner at det finnes torpedoer med tilknytning til spillermiljøet. Annika gir her uttrykk for betydningen av rykter om reaksjoner. Hun sikter her til torpedovirksomhet med tilknytning til Bjerke Travbane:

---

⁵¹ Se kapittel 3

- *"Og det med å låne penger, eller bli i gjeld til noen, det er ikke bra. De kommer hjem til deg og henter. Det er ikke å anbefale."*

Eivind forteller det samme:

- *"Og det er klart – alle folk er greie, det er et godt miljø, spillermessig sett, og det er ikke noe problem å låne penger. Men det skal betales tilbake en gang. Det er klart at folk blir ikke så greie når de skal ha igjen pengene sine. I ytterste konsekvens så er det snakk om torpedoer. Det er ikke akkurat noen søndagsskolegutter. En del Kosovo-albanere og den slags og de tilfellene jeg har hørt om, det er ganske voldsomt og de gjør det de blir betalt for. Det spørres hva de blir betalt for, men det er vel ingen som ønsker å komme i en slik posisjon. Men i dette miljøet så er det i alle fall store sjanser for å komme dit, hvis du ikke klarer å styre ditt eget forbruk."*

Utdrag 3: "...hvis ikke jeg gjør det, så gjør noen andre det"

Mitt datagrunnlag kan ikke si noe om tall og omfang når det gjelder omsetning av bonger. Jeg kan derimot si at mine informanter gir uttrykk for at det er helt vanlig å selge bongen sin når det finnes interessenter. Åke sier dette mens vi er sammen på Bjerke Travbane:

- *"Hvis jeg vinner i dag, skal jeg ta deg med over på den andre siden (min anm. spillehallene) og selge bongen rett foran øynene dine."*

Annika:

- *"Da må du selge den før du løser den inn – det går. Og det er det en del som gjør. Jeg har faktisk gjort det et par ganger jeg og."*
- *"Er det vanlig?", spør jeg.*
- *"Ja, det er det."*
- *"Men hvordan skjer det? Kommer det noen og spør?"*
- *"Ja, eller at du veit om noen og at du kan spørre. For da får du enda litt mer penger ut av det, litt penger oppå gevinsten igjen".*

Johansen skriver i "Bare en faktura" om aksept for "svarte" fakturaer i reiselivsnæringen. Her er ett av argumentene for aksepten, at handlingene er så vanlig

og at ordningen er så uformell. Dermed stilles det få eller ingen spørsmål (Johansen 1991).

Utdrag 4: "...det er jo penger du får for å gjøre ingen ting."

Åke har lang fartstid i spillermiljøet på Bjerke. Han ser ikke noe problem med omsetning av bonger og bruker følgende argumenter i forsvar:

- "Ingen blir skadet, det er positivt for alle parter, svarte penger kommer tilbake i omløp og jeg tjener ekstra penger."

Som Johansen og Haagensen så illustrerende sier:

"Noen økonomiske lovbrudd forsvares med at de egentlig er til nytte, "olje i maskineriet" (Johansen og Haagensen 1991:34).

Utdrag 5: "Det er klart – det er kriminelt og det er ulovlig. Men det er like ulovlig å kjøre for fort."

Disse utdragene av Eivind sine utsagn viser en slags rettferdiggjøring og omdefinering av illegale handlinger. Til tross for at omsetningen av bonger er kriminelt, skjer altså dette likevel. Denne omdefineringen fra kriminell til akseptert handling, kan forklares ved bruk av nøytraliseringsteknikker.

Sykes og Matza viser i sin artikkel om ungdomskriminalitet, "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency" (Sykes og Matza 1957), at man kan ta i bruk nøytraliseringsteknikker for å omdanne en handling fra "kriminell" til "ikke-kriminell". Dette kan man også si at mine informanter også gjør, men da i forhold til økonomisk kriminalitet og illegale handlinger.

Sykes og Matza kategoriserte nøytraliseringsteknikkene i 5 forskjellige typer. De kan i korte trekk gjengis som ansvarsfraskrivelse, fornektelse på omfang av skade, fornektelse av offer, forkastning av forkastere og lojalitetskonflikter (Sykes og Matza 1957). De teknikkene som kan ha relevans for omsetningen av bonger er fornektelse av omfang av skade og lojalitetskonflikter. Dette vil jeg gi en nærmere forklaring på.

Ved at mine informanter anser handlingen som vanlig og akseptabel, fornektes samtidig omfanget av ringvirkningene ved handlingen.

Marius:

- "En del av omsetningen av bonger skyldes nok en manglende bevissthet om at du medvirker i en kriminell handling. Og at det er kanskje en kriminell handling som du i neste omgang ville ta sterk avstand fra. Du er rett og slett lite bevisst på det. Markedet er der og mange gjør det. Det er så uskyldig fordi det er så vanlig."

På denne måten fornektes både offeret og omfanget av skaden. Fornektelse gir utslag i at handlingen ikke settes i forbindelse med annen kriminalitet. Hvitvasking av smuglerpenger kan eksempelvis være en av mange arenaer som vinnebonger fra totalisatorspill brukes på. Hadde spillere satt omsetningen av bonger i sammenheng med hvitvasking av penger som kommer fra narkotikasmugling, og derfra satt dette i sammenheng med narkotikasalg, rusbruk, sykdommer og prostitusjon, ville omsetningen av bonger fått et annet og større innhold og det ville mest sannsynlig ikke vært akseptert. Fornektelsen blir en forenkling av problemstillinger, slik at samfunnsproblemer ikke settes i sammenheng med egne handlinger. Dermed unngår man å forholde seg til problemer og handlingen blir akseptert. Ved at omsetningen ikke settes i sammenheng med problemstillinger, vil heller ikke offeret bli synlig. Som Åke sa ovenfor, så blir ingen skadet. Det er her viktig å presisere synlig skadet. Dermed vil ikke spillerne påføres skyldfølelse fra et synlig offer. Spillerne fornekter at handlingen får konsekvenser utover de umiddelbare. De umiddelbare konsekvenser kan virke utelukkende positive.

Videre er lojalitetskonflikt som nøytraliseringsteknikk aktuelt fordi den interne justisen i miljøet er sterk. Tyster man, har man ingen ting i miljøet å gjøre. Det å hjelpe en venn i nøden er viktigere enn å følge lov og orden. Med andre ord, å tilby tjenester i

form av bonger til salgs eller formidling av kontakter, er en måte å bidra med for en som trenger "hjelp" og som er med i nettverket i miljøet.

De to nøytraliseringsteknikkene gjør at illegale handlinger omdefineres. Slik blir handlingen enklere å forholde seg til. Spillerne ser ikke på seg selv som kriminelle. Argumentet blir det illustrerende utsagnet "alle ville snytt på skatten". Ansvarsfraskrivelse fra handlingen er tydelig. Normen blir derfor et speil av handling og igjen et mønster for atferd (Matza i Hauge 1990).

Sykes og Matza hevder at den kriminelle ofte føler skyld og skam i forhold til avvikende atferd (Sykes og Matza 1957). Jeg har ikke funnet at mine informanter føler noen form for skyld eller skam i forhold til omsetning av bonger. Fordi atferden er så vanlig, kan det bety at handlingen ikke defineres som avvikende atferd i miljøet. På denne måten får ikke aktørene et problem i forhold til moralen ved den illegale omsetning av bonger.

En annen mulig forklaring på hvordan mine informanter kan ha en forholdsvis samstemt holdning til omsetning av bonger forklarer Goffman på denne måten:

"Det oppstår en slags modus vivendi i interaksjonen. Alle tilstedeværende yter sitt bidrag til en samlet, generell definisjon av situasjonen som egentlig ikke er noen reell enighet om det som foreligger, men snarere en reell enighet om hvilke påstander vedrørende hvilke spørsmål som foreløpig blir akseptert. Det vil også råde reell enighet vedrørende ønskeligheten av å unngå åpen konflikt ved definisjon av situasjonen. En slik form for enighet vil jeg gi betegnelsen 'foreløpig samstemmighet' (Goffman 1992:18)".

Dette betyr i sammenheng med spillernes holdninger til illegale handlinger at individer i miljøet definerer handlingene likt. Dermed er handlingene definert som aksepterte og godtatte. Den generelle enigheten i miljøet utfordres i liten grad, verken fra miljøet selv eller fra administrativt hold. Enigheten om aksept for illegale handlinger forsterkes ved hjelp av samholdet i et tett miljø og reaksjoner eller trusler med reaksjoner på uønsket atferd kan være sterke virkemidler.

Jeg finner i stor grad at mine informanter har sammenfallende synspunkter. Sosialiseringen kan virke sterk, og de har en felles holdning til omsetning av bonger. Det er i stor grad akseptert som en "vanlig" handling, en sjanse til å tjene mer penger. Artikkelen jeg refererer til ovenfor ser på en annen type kriminalitet; ungdomskriminalitet. Fellestrekk kan være at gruppene defineres av andre som "avvikende" i samfunnet, gjennom atferd som ikke stemmer overens med de til en hver tid gitte normer og regler (Becker 1963).

6.5 Sammenfatning

Er det nødvendig med nøytraliseringsteknikker, dersom spillerne ikke ser sin egen atferd som avvikende i forhold til illegale handlinger? Og dersom alle i miljøet har sammenfallende holdninger til illegale handlinger, er det da mulig å endre disse holdningene?

Muligens kan det, for å skape en holdningsendring i miljøet, være nok at lovverket og samfunnet for øvrig definerer handlingen som illegal. Definisjonen av en "avviker" er i følge Becker en person som bryter en fastlagt lov og blir sett på som en som ikke vil leve etter andre fastlagte lover og regler (Becker 1963:1).

Det vesentlige blir å definere hvilke arenaer reglene brukes i. På den ene siden har vi normer og regler innad i spillermiljøet som en del av en indre justis i nettverket av spillere. På den annen side definerer lovverket handlingen som kriminell. Aksept for illegale handlinger kan på mange måter beskrives som schizofreni i sosial forstand. Spillerne på Bjerke Travbane utfører illegale handlinger når de selger bonger, men de ser ikke på handlingen som kriminell.

Normen i spillermiljøet er klar for dem som er en del av miljøet. Omsetning av bonger er akseptert. Denne normen blir opprettholdt i nettverket av spillere ved samhold,

reaksjoner, holdninger og av at atferden er så vanlig. Spillerne må likevel forholde seg til en verden utenfor Bjerke Travbane. Normene i samfunnet og regelverket i lovene tilsier en annen holdning enn aksept. På bakgrunn av dette kan man muligens si at nøytraliseringsteknikkene er et "verktøy" spillere benytter seg av, for å håndtere konflikten mellom normene i og normene utenfor spillermiljøet. På denne måten kan spillermiljøet sies å være en subkultur i samfunnet, med avvikende syn på akkurat denne handlingen.

Manglende kontroll av illegale handlinger er påtagende. Innføring av spillerkort vil bidra til økt kontroll, men spillerne må aktivt gå inn for at dette tiltaket skal ha en funksjon. Kan denne manglende kontrollen skape en trygghet i miljøet? Kan manglende kontroll bidra til en økt toleranse for illegale handlinger i miljøet?

7 Illusorisk administrativ kontroll

Hvordan forholder Norsk Rikstoto seg til eventuell kriminalitet i spillermiljøet og hvilke tiltak settes i verk for å redusere eventuelle illegale handlinger? Dette var problemstillinger som jeg innledet oppgaven med.

Som et svar til dette kan Jørgen, som er ansatt administrativt i Norsk Rikstoto, sitt utsagn vedrørende administrasjonens inntrykk og holdninger til omsetning av bonger, være interessant å drøfte ut i fra:

- "Det kan nok tenkes at Norsk Rikstoto har en lite aktiv holdning til dette, men det tror jeg vel nesten er riktig også. Nå tror jeg at det er mange som, eller det er i hvert fall litt fleip om dette med å selge bonger og sånt. Men at det er dønn seriøst også i fra mange."

For videre drøfting av illegale handlinger i tilknytning til spillermiljøet, velger jeg å avgrense til å snakke om omsetning av vinnerbonger som eksempel. Som jeg tidligere har vist, er kjøp og salg av bonger en forholdsvis vanlig handling i spillermiljøet. Samtlige av mine spillende informanter er godt kjent med omsetning av bonger. Jørgen, som er ansatt i Norsk Rikstoto, illustrerer i sitatet over den administrative holdning utad til denne type illegale aktiviteter. Norsk Rikstoto undervurderer alvorligheten og hyppigheten av omsetning av bonger.

7.1 Hvem er avhengig av spillet?

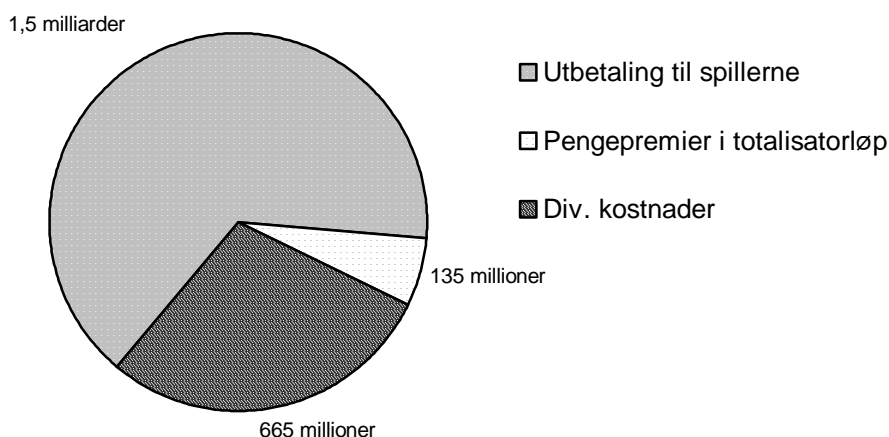
"Hestesportens livsgrunnlag har i alle år siden 1928 vært totalt avhengig av inntektene fra totalisatorspillet. (...) Rammebetingelsene for spillet blir fastsatt av myndighetene. Under dette begrep er det tre nøkkelord som henger nøye sammen og som må vurderes under ett: statsavgift, spillerprodukter og gevinstandeler" (Aftenposten 2000:8).

I september 1982 dannet Det Norske Travelskap (DNT) og Norsk Jockeyklubb (NJ) stiftelsen Norsk Rikstoto som er en frittstående, næringsdrivende stiftelse. Norsk Rikstoto skal ha overordnet ansvar for all totalisatorvirksomhet og overordnet økonomisk styring av hestesporten (Hesten – omfang, sysselsetting og næringsvirksomhet 1999). Målsetningen til Norsk Rikstoto er å skape spenning og gevinstmuligheter for spillere og gi grobunn for et mangfoldig hestehold i Norge gjennom økonomiske og sportslige bidrag (Spillet om pengene. Om opprettelse av et lotteritilsyn 1997).

Norsk Rikstoto og hestesporten er fullstendig avhengig av spillet. Andeler av spilte kroner går direkte til statens subsidiering av hestesporten. I 1999 hadde Norsk Rikstoto en totalomsetning på 2,3 milliarder kroner. 1,5 milliarder av dette gikk tilbake til spillerne i form av premier, mens hesteeierne fikk ca 9% tilbake som pengepremier i totalisatorløp. De resterende kronene fordeles på driftskostnader, statsavgifter og administrative kostnader (Næringspolitikk for hest 2000). I 2000 hadde Norsk Rikstoto en totalomsetning på 2.6 milliarder kroner.

Figur 2 –Fordeling av spilleinntekter 1999⁵²

⁵² Næringspolitikk for hest 2000

7.2 Er det behov for kontroll?

Informantene mine har gjort det klart at det er akseptert i miljøet at det omsettes vinnerbonger. Omfanget er umulig å anslå. Det er likevel å anta at omfanget er forholdsvis stort, særlig med tanke på to straffesaker med utgangspunkt i omsetning av vinnerbonger avslørte millionverdier på avveie. Til tross for dette legger Norsk Rikstoto en lite aktiv holdning for dagen (se Jørgens utsagn over).

Er det behov for kontroll? Ja, sier Staten og iverksatte pr 1/1-2001 "Lotteritilsynet" som blant annet skal kontrollere totalisatorspill. I NOU-rapporten "Spillet om pengene" sies det at spillevirksomhet er en kjent metode for hvitvasking og at registreringen av spillere er vesentlig for å begrense denne muligheten (Spillet om pengene. Om opprettelse av et lotteritilsyn 1997).

Norsk Rikstoto er gjennom sitt regelverk maktorganet for alt totalisatorspill. Som Johansen sier i sin artikkel "*Kontrollørroller i store og små institusjoner*" forutsetter store institusjoner streng styring og faste rutiner (Johansen 1984). Det kan likevel synes som om maktanvendelse fra Norsk Rikstoto sin side, ikke er tilstedeværende. Mathiesen uttaler følgende om hvordan han forstår maktbegrepet:

"I det følgende forstår jeg 'makt' som mer eller mindre inngripende innflytelse på andre, og tenker nærmere bestemt på mer eller mindre omfattende endringer som frembringes i andres holdninger, atferd eller generelle situasjoner" (Mathiesen referert i Gundhus 1999:86).

Gundhus drøfter i sin avhandling "Arbeidsmarkedsetatens kontrollinnretning", en kontrollinnretning som i stor grad er automatisert kontroll av dagpengemottakere (Gundhus 1999). Dette står i sterk kontrast med Norsk Rikstotos kontrollrutiner. Her finnes det ingen automatisert kontroll.

Gundhus sier at kontrollen av dagpengemottakere signaliserer at mottakerne av stønad ikke er til å stole på. Enkelte lurer til seg penger som de i utgangspunktet ikke har rett

til (Gundhus 1999). For spillerne på Bjerke Travbane som ikke blir kontrollert, kan dette bety at Norsk Rikstoto faktisk stoler på sine spillere?

Jørgen sitt utsagn i starten av kapittel 7, vedrørende Norsk Rikstoto sin lite aktive holdning til omsetning av bonger, viser at de gir heller sine spillere "frihet under ansvar" og samtidig fritt spillerom til å drive med juks.

7.3 Finnes det kontroll av totalisatorspillere?

Jørgen:

- "Hovedhensikten med å innføre spillekort er en etterspørsel i markedet som sier at de (spillere) godt kunne tenke seg å spille på hest, men de gjør det ikke fordi de er usikre på hvordan de skal finne ut om de har vunnet eller ikke, spesielt hvis det blir strykninger. Og det gir dem ikke den nødvendige tryggheten for at de skal få premien sin, fordi de ikke kan spille registrert på samme måte som hos Norsk Tipping. Så det er hovedgrunnen til at vi har begynt å jobbe med kundekort, som vi kaller det da. Dvs at man skal få registrert navn, og i hvert fall bankkonto, sammen med spillet sitt, slik at eventuell premie blir overført direkte til konto. Så det er hovedfunksjonen."

Dette sies med hensyn til de som ikke er banespillere, men heller som et hensyn og et argument for de som er tilfeldige og mindre tilknyttede spillere. Norsk Rikstoto har likevel flere typer spillere å ta hensyn til. Jørgen fortsetter:

- "Du kan si, det er et annet utgangspunkt også. Landbruksdepartementet har bedt oss om å registrere spillere, men det er ikke et pålegg som skal gjelde alle. Vi ønsker å gå ut med at dette skal være en frivillig ordning slik at de som ønsker det, kan gjøre det og det vil være en veldig stor fordel for veldig mange. Mange ønsker helt sikkert ikke å bruke det. På banen så vet vi ikke sikkert enda. Det vi kommer til å legge vekt på der, er at det skal være enkelt, slik at man ikke skal få lange køer ved spillelukene. Altså mer det praktiske. Så har vi diskutert dette med skattekvittering. Det er et viktig moment for veldig mange, at man får en skattekvittering på det beløpet man vinner. Og vi utsteder skattekvittering når man vinner mer enn 10.000 kroner. Vi har sagt det er mulig at det vil bli et krav, for å få skattekvittering, at man må ha spilt registrert. Og da dukker den

problemstillingen opp i forhold til når man spiller på bane. Hvis man spiller vinner og plass for noen 10-kroner eller noen hundrelapper og kanskje vinner muligens noen tusenlapper og i enkelte spesielle tilfeller over 10.000 kroner, så dukker det opp en problemstilling rundt det, som vi må ta stilling til, og som vi enda ikke har tatt noen beslutning på."

Dette sier Jørgen om kundekort. Muligheten for omsetning av bonger vil etter all sannsynlighet begrenses ved dette tiltaket. Samtidig påpeker han at tiltaket mest sannsynlig ikke vil benyttes av bane-spillerene. Flere av mine informanter er helt klare på at de ikke vil benytte seg av kundekort, i alle fall ikke i forbindelse med banespill. Likevel vil det mest sannsynlig være en måte å begrense omsetningen av bonger på. Tiltaket vil mest kunne begrense antall *mulige* bonger å omsette, men at det kan føre til hardere kamp om de bongene som er anonyme. På denne måten kan man tenke seg at prosentandelen spillere får i avanse på salg, vil øke og at det derfor kan bli mer attraktivt å spille anonymt.

Legalt spill og illegale handlinger i forbindelse med spillet, fungerer i dag side om side. Det kan være at det legale tilbudet ikke ville overleve uten at det var rom for de illegale handlingene. Samtidig som Norsk Rikstoto har skapt regelverk for spill på hest, håndheves ikke lovverket gjennom aktiv kontroll av spillernes aktiviteter. Det skapes altså en disskongruens mellom lovverket og håndhevingen av lovverket. Sanksjoner og kontroll er sjelden i miljøet. Eivind sier: - *"Det er så å si ikke-eksisterende."*

Spillerkort vil være et tiltak for å hindre hvitvasking av penger via spill på hest. Fra intervju med Eivind:

- *"Hvordan ser du på det nye spillekortet?", spør jeg.*
 - *"For meg er det helt greit. Men det er nok mange som ser litt negativt på det. Det er klart at det vil gjøre det litt vanskeligere. Sann som jeg har forstått det, uten at jeg har satt meg så voldsomt inn i det, så vil det jo fremdeles være mulig å levere kuponger uten å benytte spillekort. Og det er klart at de fleste som går på Bjerke vil spille uten det kortet. Men mange av de som spiller hos*

kommisjonærer.... Personlig ville jeg nok brukt det hos kommisjonærer, ikke på Bjerke."

Her sier Eivind noe essensielt som Norsk Rikstoto må ta med i betraktning ved innføring av kundekort. Eivind som er en fast spiller med tilknytning til et spillermiljø på Bjerke Travbane, ønsker ikke å bruke kundekort når han spiller på banen.

- *"Hvorfor ikke på Bjerke?", spør jeg.*
- *"For det første, sånn jeg har forstått det, så vil det være slik at når man vinner penger gjennom dette kortet, så får man pengene inn på konto. Det ville være lettere å få pengene i hånda, spør du meg. Det er hovedargumentet."*
- *"Man får pengene inn på konto, men man kan ikke spille direkte fra konto?"*
- *"Det er stort minus at du – det er ofte sånn at hvis V5'en gir 1.000 – 2.000 kroner – de aller fleste som går på Bjerke, spiller jo da de i trippel og vinner på en løpsdag. Når jeg spiller på Bjerke så er det sånn at jeg prøver å ha med meg en viss sum med penger. Si det sånn at hvis jeg har spilt 2.000 kroner i vinner og den har stått i 4 i odds og jeg har vunnet 8.000 kroner og da fått de inn på konto dagen etterpå, så er jo det litt..... Det hadde sikkert vært greit å ha de pengene dagen etterpå, men for Norsk Rikstoto så tror jeg det er et stort minus for det at de spillene som du har på Bjerke, vinner trippel osv, er hurtigrepeterende, folk spiller de pengene de vinner igjen i neste løp. Det er klart at hvis de vinner store beløp, så legger de litt til side, de fleste i alle fall. Pluss at de som vinner store penger, og spiller for store penger, tjener vel fort 50% av pengene sine på å selge bongene. Jeg vil ikke si de baserer seg på det, men det er penger gratis kan du si, med la meg si 0,1 % risiko for at det skulle skje noe med de. Det er klart at hvis du vinner 200.000 så får du 10.000 kroner. Du får jo akkurat de samme 1.000 lappene uansett hvor du får dem fra."*
- *"Hvis du ikke har behov for kvittering på beløpet?"*
- *"For de som er i miljøet på Bjerke, så vil jeg tro at det skal være snakk om beløp opp mot en million før det er snakk om å ha behov for kvittering."*

Det manglende autoritetsforholdet mellom spillerne og Norsk Rikstoto som Eivind her legger for dagen, kan virke representativt for spillere som er faste i miljøet. Kontrollen oppleves som tilnærmet ikke tilstede og dermed vil også eventuell straff eller reaksjoner fra administrativt hold også oppfattes som ikke tilstedeværende. Når spillerne opplever straff og sanksjoner som lite sannsynlig, vil Norsk Rikstoto ikke oppleves som et reelt maktorgan.

7.4 Fungerer kontrollen?

Spillerne jeg har vært i kontakt med hevder at kontrollen ikke fungerer i praksis. Den er så og si ikke-eksisterende. Norsk Rikstoto forsøker seg på innføring av kundekort, men det later til at spillerne ikke ser på dette som en trussel eller kontroll overfor illegale handlinger. Hvordan stiller Norsk Rikstoto seg til denne omsetning av bonger i spillermiljøet?

Omsetningen av bonger defineres som kriminelt i forhold til loven, men ikke som kriminelt i forhold til normene i miljøet.⁵³ Holdningen til omsetning av bonger som Norsk Rikstoto legger for dagen, gir ikke uttrykk for at handlingene ses på som reelle eller som alvorlige brudd på lovverket. På denne måten kan spillerne fortsette å benytte seg av illegale handlinger for å tjene ekstra penger. Samtidig igangsettes enkelte tiltak, for å vise overfor samfunnet forøvrig at det skjer noe fra administrativt hold. Det er opp til Norsk Rikstoto å reagere og skape regelverk som spillerne kan forholde seg til. Det kan hevdes at Norsk Rikstotos passive holdning til omsetningen av bonger, fører til at kundene får et mer avslappet forhold til det. På denne måten har den moralske terskelen i organisasjonen, i dette tilfelle Norsk Rikstoto, påvirket spillerne til å se gjennom fingrene på lovbrudd. Spillerne uttrykker et følelsesmessig nøytralt forhold til Norsk Rikstoto ved å ha inntrykk av at kontrollfunksjoner er ikke-eksisterende. Og som jeg tidligere har vist er det en forholdsvis samstemt holdning til illegale handlinger innad i spillermiljøet. Det kan antas at denne samstemte holdningen læres spillerne i mellom, samt ved erfaring med manglende kontroll over tid (Aubert 1993).

Jeg vil nå ta opp tre grunner til at kontroll muligens ikke ønskes gjennomført; ansvarsfraskrivelse, mangel på vilje og økonomiske motiver.

---

⁵³ Se kapittel 6.4

7.4.1 Ansvarsfraskrivelse – ønsker ikke kontroll

Dersom Jørgens utsagn er korrekt og Norsk Rikstoto virkelig har en lite aktiv holdning til omsetning av bonger, kan man fra et organisasjonsmessig perspektiv forstå at Norsk Rikstoto ikke ønsker å fungere som et "politi" overfor sine kunder. Ansvarsfraskrivelse innad i organisasjonen kan være en av årsakene til at kundekort ikke gjøres obligatorisk for alle totalisatorspillere. Som Johansen skriver i "Bare en faktura" om reisebyråers håndtering av fakturaer:

Ekspeditørene tenkte sitt om hvorfor kundene ba om disse fakturaene. Men det var ikke ekspeditørens jobb å blande seg bort i kundens gjøren og laden, var det flere som gav uttrykk for. "Hva kundene benytter fakturaene til må være opp til kundene å bestemme." Ekspeditøren skulle ikke være "kontrollør" eller "politi", men yte service. Å gi sensitive opplysninger til skattemyndighetene ville være "angiveri overfor kunden". "Så vidt vi oppfatter det, er vi ikke pålagt kontrollopgaver for skattemyndighetene – på dette punkt. Først og fremst må vi drive vår forretning, tjene våre kunder og etterkomme deres instruks" (Johansen 1991:97-98).

7.4.2 Mangel på vilje – holdninger og moral

"Den moralske terskelen har lett for å bli satt lavere når lovbrudd begås i organisasjonsmessig sammenheng, dersom organisasjonen først er innstilt på å begå lovbrudd." (Johansen og Haagensen 1991:28)

Dette sitatet kan også overføres til spillerne på Bjerke Travbane. De kan betraktes som en del i en organisasjonsmessig sammenheng der Norsk Rikstoto og spillerne bindes sammen av felles interessefelt i totalisatorspillet. Ut i fra dette kan det hevdes at spillerne blir et speil av Norsk Rikstotos manglende ønske om å gjennomføre kontrolltiltak for å stanse illegale handlinger.

"Slike subkulturer kan ha utviklet seg over mange år, uten at de kan føres tilbake til noen bestemte enkeltpersoner eller grupper av ansatte. I enkelte bedriftskulturer kan denne prosessen foregå så gradvis og forsiktig at de ansatte knapt er klar over at det moralske verdisystemet forandrer seg" (Johansen og Haagensen 1991:28-29).

Dermed, over tid, kan trusselen om straff virke fjern. Ut i fra dette kan det moralske verdssystemet i organisasjonen og i miljøet endre seg slik at handlingene ikke betraktes som alvorlig kriminalitet. En holdningsendring kan skapes og det vil muligens bli enklere og enklere å bryte loven. Dette kan være særlig gjeldende for lovbrudd som i utgangspunktet ikke betraktes som særskilt alvorlig i samfunnet for øvrig. Drap, vold og ran betraktes generelt som mer alvorlig kriminalitet enn økonomisk kriminalitet som for eksempel skattesnyteri (Bratholm 1980).

7.4.3 Økonomi som pressmiddel

Økonomiske årsaker kan være hovedgrunn til manglende kontroll og bagatellisering fra Norsk Rikstoto sin side. Som jeg innledningsvis viste i kapittel 7, er travsporten og totalisatorspillet gjensidig økonomisk avhengig av hverandre. Dersom det mine informanter sier er riktig, at de ikke vil bruke kundekort så lenge dette er frivillig, er det grunn til å tro at det ved eventuell obligatorisk bruk vil falle fra forholdsvis store mengder faste spillere. Jørgen har tidligere i oppgaven sagt at Norsk Rikstoto ønsker å styrke et segment A⁵⁴ som inneholder de faste spillerne som bidrar til store deler av inntekten. Dersom Norsk Rikstoto virkelig ønsker å legge forholdene til rette for denne gruppen spillere, vil kundekortet definitivt være et stort tilbakesteg. Kundemassen vil minke.

Modellen nedenfor skal illustrere hva Norsk Rikstoto har å tape ved å innføre strengere kontroll. Tilbud og etterspørsel i markedet er med på å styre utviklingen av totalisatortilbudet. Det kan være et "serviceforhold" ved økonomisk kriminalitet hvor det eksisterer et avhengighetsforholdet mellom Norsk Rikstoto og spillere som ønsker å bryte loven. Dette serviceperspektivet på økonomisk kriminalitet mener Eckhoff forklarer organisert kriminalitet i forbindelse med mafiavirksomhet i USA. "Kunden"

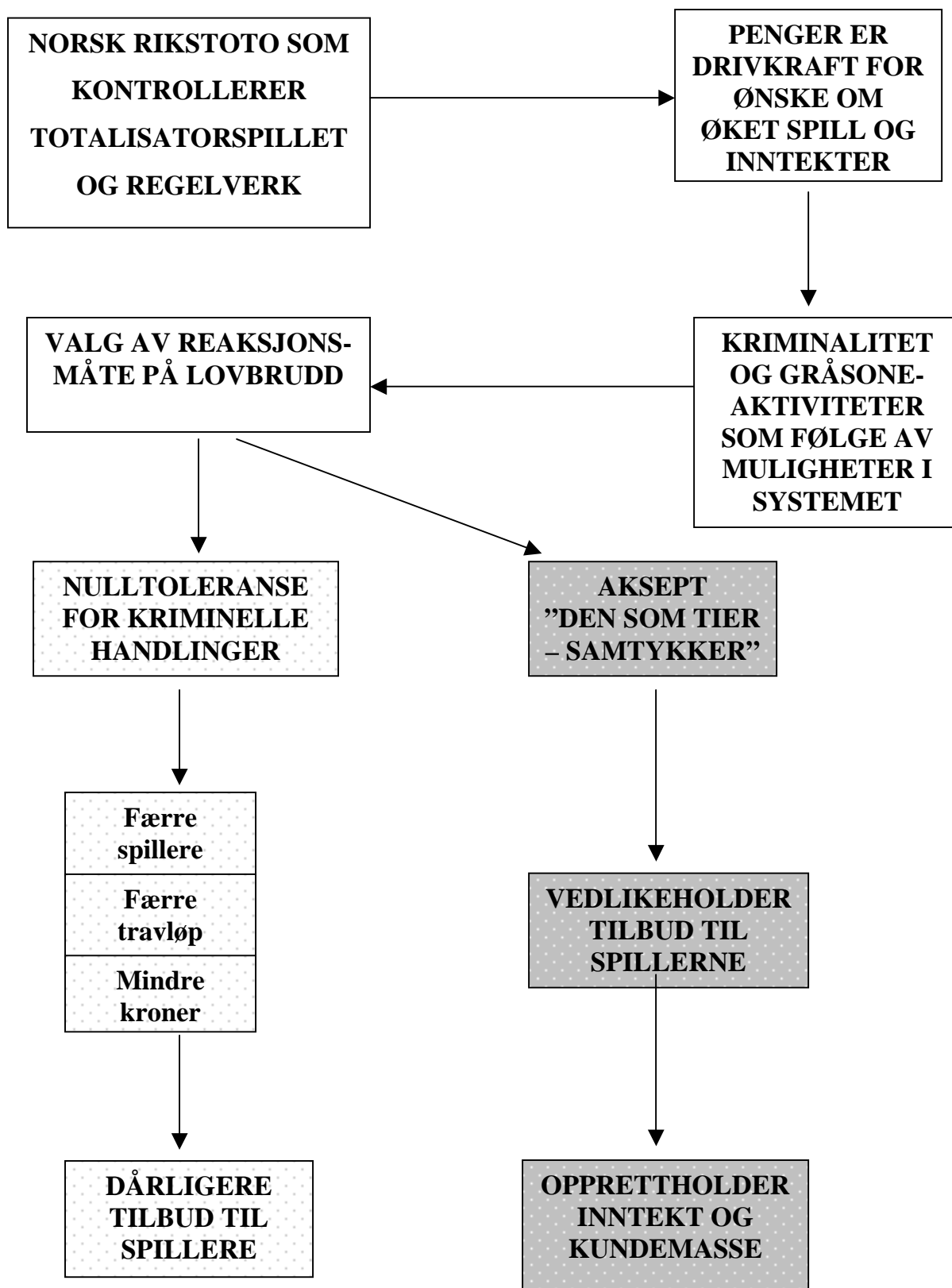
⁵⁴ Se kapittel 5.1

har behov for goder, forbudte goder, mens forbryterne har behov for økonomisk suksess (Eckhoff 1993). For å knytte dette perspektivet på organisert og økonomisk kriminalitet opp mot spillere på Bjerke Travbane og Norsk Rikstoto, kan det beskrives slik: "Kunden" kan være totalisatorspillerne, mens "forbryterne" kan være Norsk Rikstoto. Dersom man trekker disse trådene, kan man si at "kunden" i form av spillerne har behov for spill, bonger og gevinster. "Forbryteren" derimot har behov for å opprettholde og gjerne øke sin økonomiske gevinst, da i form av økte inntekter på spillet. Brudd i dette forholdet mellom "kunde" og "forbryter" kan skape problemer for begge parter, i dette tilfelle både spillere og administrasjon. Problemene kan være manglende omsetning, dårligerer tilbud til spillere og til sportsutøvere.

En tredjepart, organisert kriminelle, kan benytte seg bevisst av Norsk Rikstoto og spillerne for å få hvitvasket penger gjennom omsetningen av bonger. Dersom Norsk Rikstoto velger å gå aktivt inn i kampen mot omsetning av bonger, vil det dårligere tilbudet til spillerne på sikt føre til mindre penger til Norsk Rikstoto og dårligere kår for travsporten. Dette kan igjen sparke beina under totalisatorspillet.

Figur 3 – Norsk Rikstoto og opprettholdelse av kundemasse.

7.5 Sammenfatning

Etter denne modellen kan det være på sin plass å sette økonomisk kriminalitet opp mot tradisjonell kriminalitet. Som Johansen og Haagensen sier:

"Om man vil male et sammenlignende bilde av tradisjonell og økonomisk kriminalitet med den brede pensel ser man raskt konturene av de relativt rasjonelle og kalkulerende ved økonomisk kriminalitet." (Johansen og Haagensen 1991:23)

Det rasjonelle og kalkulerende i denne sammenhengen er noen enkle regnestykker illustrert i modellen. Strengere kontroll betyr rett og slett færre kroner i kassa for Norsk Rikstoto, for hestesporten med sine involverte, for spillet og for spillerne. Et miljø og et tilbud mange mennesker benytter seg av, og som i utgangspunktet er legalt, vil lide og eventuelt forvitte.

På denne måten kan man si at det illegale, som muligens har utviklet seg over tid, har gjort seg til en viktig del av det legale tilbudet. På denne måten kan man si at det rasjonelle og det kalkulerende ved økonomisk kriminalitet gjør det enklere for bedriftskulturer å forholde seg til uønskede og illegale handlinger (Erman og Lundman referert i Johansen og Haagensen 1991).

8 En avslutning med fremtidsvisjoner

Oppgaven har omtalt spill på hest, eller totalisatorspill. Jeg har valgt å skrive om Bjerke Travbane, spillermiljøet som er tilknyttet denne sportsarenaen, samt at jeg har beskrevet sportsarenaen i seg selv. Oppgaven er bygget opp slik at leserne først fikk en del bakgrunnsinformasjon. Ut i fra dette har jeg hatt som mål å gi leseren en dypere forståelse av sportens, spillets og miljøets fundament. Bakgrunnsinformasjonen har vært en vesentlig del for min analyse av materialet. Man må forstå hele miljøet for å forstå hvordan nettverket fungerer og hvordan de illegale sidene ved spillet kan utnyttes. Kunnskapen er nødvendig for å forstå aspektene ved spillet og hva det er som gjør at spillerne er så opptatt av aktiviteten. Jeg har også valgt å skrive om kriminalitet i forbindelse med totalisatorspill, og sett dette i lys av både spillermiljøets og administrasjonens holdninger.

Jeg hadde innledningsvis tre problemstillinger:

- Hvordan kan spillermiljøet på Bjerke Travbane karakteriseres?
- I hvilken grad rettferdiggjør spillere illegale handlinger utført i tilknytning til totalisatorspill?
- Hvordan forholder Norsk Rikstoto seg til eventuell kriminalitet i spillermiljøet og hvilke tiltak settes i verk for å redusere eventuelle illegale handlinger?

Mine hovedfunn ut i fra problemstillingene, er at det finnes et nettverk av spillere som består av ulike typer aktører karakterisert etter deres handlingsmønster. Dette nettverket bindes sammen av relasjoner over tid. Nettverket av spillere og tilhørigheten gir aktørene tilgang til ekstra informasjon om spill og hest, samt innpass i illegale aktiviteter som for eksempel omsetning av bonger. De illegale aktivitetene har vist seg å være vanlige i nettverket av spillere i spillermiljøet. Kontrollen av spillermiljøet og illegale aktiviteter er administrasjonen, i form av Norsk Rikstoto, sitt ansvar. Jeg har funnet at kontrollen er så å si ikke tilstedeværende. Fravær av kontroll gjør at spillerne kan omdefinere de illegale aktivitetene til å bli aksepterte handlinger. Fraværet av

kontroll forklarer jeg med økonomiske følger for spillet og tilbudet. En passiv holdning til kontroll av illegale handlinger har utspring i behovet for å opprettholde kundemasse og omsetning. Dermed kan Norsk Rikstoto også påkoste seg å svelge noen kameler i prosessen. Det illegale er mulig nettopp på grunn av interaksjon med det legale tilbudet.

Jeg sitter igjen med inntrykket av at spillerne ikke er en stigmatisert eller avvikende gruppe i samfunnet. Derfor blir utgangspunktet med å se spillet som et positivt tilbud tilgjengelig for alle, et godt utgangspunkt i fenomenbeskrivelsen av spillere og spillermiljøet på Bjerke Travbane.

De antakelsene jeg refererte til innledningsvis i oppgaven, og som var med og danne bakgrunn for mine problemstillinger, har til en viss grad blitt bekreftet. Jeg har likevel måttet gå flere "runder" med meg selv gjennom oppgavens utvikling. Dette har vært ledd i dynamiske prosesser som har endret enkelte forestillinger og holdninger som i utgangspunktet blokkerte mulighetene til å gi en god og nøyaktig fenomenbeskrivelse av spillernes aktiviteter, miljø og forskjellige karakterer i miljøet. Nettopp på grunn av mine antakelser og min forhåndskunnskap har det vært utfordrende å "holde tunga rett i munnen" og ikke hatt som mål å bekrefte mitt eget utgangspunkt. Som jeg skrev i kapittel 3 er det nettopp dette som er en av kjennetegnene ved fenomenologisk fremgangsmåte. "Stikk hodet inn, og ta hodet ut igjen". Altså, undersøke et fenomen fra innsiden, og få så den nødvendige avstand til funn ved nærmere analyse.

Etter å ha fått flere av de illegale aktivitetene beskrevet gjennom innsamling av empiri, reises et viktig spørsmål: hvordan kan de illegale aktivitetene begrenses?

"Den utenlandske erfaringen med å motarbeide hvitvasking er at når man vanskeliggjør bruk av en hvitvaskingskanal, eksempelvis bankvesenet, vil forbryteren forsøke en annen, f eks eiendomsmeglere" (Ofstedal Broch 1996:318).

Som Oftedal Broch, tidligere sjef for Økokrim, her sier, er det stadig en vurdering hvordan man skal bekjempe økonomisk kriminalitet. Dersom det Oftedal Broch sier er korrekt, vil man ved kontroll og eliminering av en kanal for hvitvasking av penger, flytte aktivitetene til en annen arena. Totalisatorspillet er god kjent som en av flere områder hvor hvitvasking av penger foregår. Kontroll av totalisatorspillet har jeg vist at på mange måter kan virke ikke-eksisterende. Samtidig vil kontrollen muligens virke begrensende på omsetningen for totalisatorspillet. Kan kontrollen og begrensning av muligheter for omsetning av bonger gjennomføres uten å skade sporten, og er det eventuelt verdt prisen?

8.1 Vår største fiende er tiden

Kun tre travbaner hadde publikumsøkning i 1999 og Bjerke Travbane var en av dem. På den ene side kan det tyde på at publikumsinteressen for travet som arenasport er synkende (Ullersmo 2000-2). Til tross for at travsport i dag er Norges nest største arenasport, spår jeg at travsporten kan gå dystre tider i møte. I alle fall vil fremtiden bli noe annerledes enn i dag.

På den annen side opprettholdes omsetningen. I februar 2001 hadde Norsk Rikstoto omsetningsrekord og lille Norge med sine innbyggere spilte for over 30 millioner på V75 (Trav og Galopp-Nytt 2001)!

Teknologiske nyvinninger som Internett og spill via nettet, fri informasjonsflyt og stadig nye tilbud, gjør at publikum dras bort fra arenaene. Dette ser vi allerede tegn til i dag, med økende spill hos kommisjonærer.⁵⁵ Tallenes tale sier at publikumsinteressen på banene blir lavere og lavere, men at spillets omsetning ikke synker nevneverdig. Tegn i tiden kan tyde på at Internett og andre informasjonskanaler som for eksempel

---

⁵⁵ Se figur 1

Rikstoto Direkte, fjerner den nære og reelle opplevelsen av sporten, og i stedet erstatter opplevelsen med formidling gjennom elektroniske medier. Dette kan være en utvikling som i sterk grad bør tas med i betraktningen når det gjelder hvilke tilbud Norsk Rikstoto ønsker å gi sine kunder. Rikstoto Direkte kan alle få rett hjem i stua si, så lenge de har en parabolantenne.

Er kontrollen verdt prisen spurte jeg ovenfor og tenkte da spesielt på man ønsker å opprettholde et hestehold i Norge? Svaret mitt må bli et høyt og rungende JA! Ikke på grunn av egen interesse for hesten, men av andre og mer universelle årsaker.

For det første er spill på hest et godt tilbud til mange. Det har mine informanter ønsket å formidle. For at hestespill og miljøet på travbanene skal bestå, må Norsk Rikstoto bli gode til å yte ekstra service til sine kunder, slik at publikum skal ønske å bevege seg ut fra sofakroken og ut på banene. Opprettholdelsen av et godt tilbud i miljøet på banene, er viktig for de som er en del av det. Spillerne legger igjen mye penger i sporten.

For det andre er fart og spenning viktige elementer i livet til mange mennesker. For mange er hestespillet en arena hvor man kan få utløp for behov om "adrenalin-kick".

For det tredje er hesten en viktig del av vår kulturarv og våre tradisjoner. Dette viste jeg i en historisk fremstilling i kapittel 4.

For det fjerde skaper hesten en verdiskapning i samfunnet gjennom å bidra til en betydelig sysselsetning i samfunnet, samtidig som den yter et verdifullt bidrag for barn og unge i sammenheng med læring av mestring og i det å ta ansvar.

For det femte, og dette er min kjepphest, er det ekstremt viktig å opprettholde menneskets kontakt med dyr. Hesten kan være stor og voldsom, samtidig et av våre mest brukte husdyr og hjelpere. Kontakten med dyr er med på å plassere mennesket i en større sammenheng. Med dette mener jeg at mennesket trenger dyrene for å kjenne

sin plass i naturens samspill. Vi er alle avhengige av hverandres eksistens for å kunne fungere side om side i harmoni og balanse. For å si det med Winston Churchill:

"There is something about the outside of a horse that is good for the inside of a man" (Winston Churchill sitert i Næringspolitikk for hest 2000:46).

Videre blir spørsmålet hvordan man ønsker at travbanen skal se ut i framtiden. Enten om den skal være et sted for og med publikum, eller et tv-studio i det fri hvor begivenhetene filmes og distribueres. Storparten av omsetningen vil da flyttes i enda større grad ut av banen og inn til kommisjonærer og ved bruk av Internett.

Dette er en fremtidsvisjon satt på spissen, hvor det er "enten eller". Kombinasjoner mellom et tilbud til miljøet på banene og til de som ønsker å spille eksternt vil eksistere side om side. Et viktig tankekors er likevel at miljøets tilholdssted på Bjerke Travbane bør opprettholdes i den form det eksisterer i dag, slik at meneskene i spillet ikke blir borte. De er bærere av en kulturarv og en interesse som har vært med oss i uminnelige tider og som er en del av vår felles historie. Ønsker man travsport med eller uten publikum?

9 Litteraturliste

Aubert, Vilhelm (1993): *Om straffens sosiale funksjon*. Oslo: Universitetsforlaget

Becker, Howard (1963): *Outsiders*. Free Press, New York.

Bratholm, Anders (1980): *Strafferett og samfunn, alminnelig del*. Oslo:
Universitetsforlaget

Buer, John (2000): *I skarpt trav gjennom 125 år*. Drammen: Gyldendal Norsk Forlag
og Det Norske Travselskap

Clapson, Mark (1992): *A bit of a flutter. Popular gambling and English society,
c.1823-1961*. Manchester og New York, Manchester University Press.

Durban, Arne (1980): *Harald Kihle – Tresnitt*. Oslo: Galleri Acanthus

Eckhoff, Thorstein (1993): "Får samfunnet den kriminaliteten den fortjener?". I:
Murer og mennesker. Thomas Mathiesen og Arne Hell (red.). Oslo: Pax Forlag
A/S

Ericsson, Kjersti (1991): "Penis på sprit". I: *Materialisten* nr 1 / 2 1991

Finstad, Liv (1997): "Kriminologiens kvalitative kunnskapskilder". I: *Kriminologi*. Liv
Finstad og Cecilie Høigård (red.). Oslo: Pax

Frey, James H. (1984): "Gambling: A Sociological Review". I : *The Annals of the
American Academy of Political and Social Science*, Vol 474, Juli 1984, s. 107-
121.

Goffman, Erving (1967): *Interaction ritual. Essays on face-to-face behavior*. New York: Pantheon Books

Goffman, Erving (1992): *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax Forlag A/S

Gulbrandsen, Terje (1994): *Vinnerspillet – et effisient kapitalmarked?*
Diplomoppgave ved Handelshøyskolen BI.

Gundhus, Helene O. (1999): *Automatisert kontroll av tillit. Forskyvninger i Arbeidsmarkedsetatens kontrollbilde*. Hovedfagsavhandling i kriminologi, Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.

Hauge, Ragnar (1990): *Kriminalitetens årsaker*. Oslo, Universitetsforlaget.

Hayano, David (1984): "The Professional Gambler: Fame, Fortune, and Failure". I : *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 474, Juli 1984, s.157-167.

Jarman, Nils (1989): *Hesten var nødvendig*. Oslo: Landbruksforlaget.

Johansen, Per Ole (1984): "Kontrollørroller i store og små institusjoner." I : *Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 1984 s. 443-447.

Johansen, Per Ole (1991): "Bare en faktura". I: *Studier i økonomisk kriminalitet*. Per Ole Johansen (red.). KS-serien nr 1-91. Institutt for kriminologi og strafferett.

Johansen, Per Ole (1996): *Nettverk i gråsonen*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS

Johansen, Per Ole og Kjell Haagenen (1991): "Økonomisk kriminalitet, en

innføring". I: *Studier i økonomisk kriminalitet*. Per Ole Johansen (red.). KS-serien nr. 1-91. Institutt for kriminologi og strafferett.

Løtveit, Gunnar: *Travsportminner*. Oslo: Landbruksforlaget, 1988

Oftedal Broch, Lars (1996): "Om straffeloven § 317 – særlig med sikte på hvitvaskingshandlinger". I: *Lov og rett. Norsk Juridisk Tidsskrift*. Asbjørn Kjøenstad (red.). Universitetsforlaget.

Patton, Michael Quinn (1990): *Qualitative evaluation and research methods*. California, Sage Publications.

Prieur, Annick og Arnhild Taksdal (1989): *Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex*. Oslo: Pax Forlag AS

Rosencranz, John (1987): "The Social World of Sports Betting". I: *The Arena Review*, vol. 11, nr. 1, s. 15-24.

Rönnerberg, Margareta (1998): *Moralbilder. Om medieetikk, våld och debattporr*. Uppsala: Filmförlaget.

Spillet om pengene. Om opprettelse av en lotteritilsyn (1997): Oslo: Statens Forvaltningstjeneste, 1997. (Norges offentlige utredninger, NOU 1997:14).

Sproull, Lee, & Sara Kiesler (1991). *Connections: New Ways of Working in the Networked Organization*. England. The MIT Press.

Stubberud, Roger (1998). *Jakten på de store pengene*. Hovedfagsoppgave i Kriminologi, Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.

Sykes, Gresham og David Matza (1957): "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency". – I: *American Sociological Review* 22: 664-670, 1957

Sørhaug, Hans Chr. (1984): *Ungdom, ungdomskultur og ungdomsarbeid*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttene, Arbeidspsykologisk Institutt.

Thagaard, Tove (1998): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo, Fagbokforlaget

Thoresen Ulf, Lars Grini og Carl Johan Berg (1988): *Travsport, travspill*. Motope

Trost, Jan (1993): *Kvalitative intervjuer*. Lund i Sverige, Studentlitteratur.

Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord, Seek AS

Wagenaar, Willem Albert (1988): *The paradoxes of gambling behaviour*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers

Wallace, Ruth A og Allison Wolf (1995): *Contemporary sociological theory – continuing the classical tradition*. New Yersey, Prentice Hall

Wykes, Alan (1972): *Gambling*. Stavanger, Stabenfeldt Forlag

10 Kildeoversikt

Aftenposten (2000): "Fra arbeidshest til artist". Vedlegg til *Aftenposten*, februar.

Byberg, Øystein (2000): *Software Innovation spiller på hest* [Lesedato: 11.09.00]

URL: <http://www.itkanalen.com/news/det.asp?id=29729>

Dagsavisen (1997): "Bjerkebanen i søkelys for etterforskerne". 29/9-97 side 15.

Engebreetsen, Magne (2000-1): *6,6 millioner i spill fra Norge* [Lesedato 30.05.00]

URL: <http://193.217.98.83/nyheter/fullnews.asp?value=6,6+millioner+i+spill+fra+Norge>

Engebreetsen, Magne (2000-2): *Franskmennene satset 3,8 millioner* [Lesedato 30.05.00] URL:

<http://193.217.98.83/nyheter/fullnews.asp?value=Franskmennene+satset+3,8+millioner>

Engebreetsen, Magne (2001): *Rikstoto Direkte – i stua i kveld!* [Lesedato 14.02.2001]

URL: <http://www2.rikstoto.no/netpilot/fullarticle.asp?fullartileId=937>

Evensen, Kjell (2000): *Traver inn 612 mill.* Dagens Næringsliv 22/5-00

Hesten – omfang, sysselsetting og næringsvirksomhet (1999): NILF-rapport nr 6 1999

Håkonsen, Erik (2000): *Bjerkebanen økte med 6 prosent* [Lesedato 16.05.2000].

URL: <http://www.bjerke.no/nyheter/fullarticle.asp?valueId=269>

Lotteritilsyn (1997): [Lesedato 10.09.98]. URL: <http://aftenposten.no/nyheter/iriks/d5833.htm>

Lov om pengespill (1992): Lov om pengespill m.v. av 28. august 1992 nr. 103

Løken, Kjersti (1997): *Kort skal hindre hvitvasking på travbaner* [Lesedato 10.09.98]

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/d5707.htm>

Næringspolitikk for hest (2000): Innstilling fra Næringspolitisk utvalg. Nettverks- og utredningsprosjektet, Stiftelsen Norsk Hestesenter.

Oksnes, Bernt Jakob og Johm Myhre (2000): *Endelig, Blekkan!* Aftenposten Morgen 4/9-2000 side 42

Pedersen, Rolf-H (2000): *Internett-spill på hest til våren*. Trav & Galopp Nytt nr 73 – 52. årgang side 6

Sand Forhørsrett (1997): Straffesak nr. 95-00451-F

Spilleforeningen (2000): [lesedato: 05.09.2000] URL:

<http://www.gentlepartner.no/spillelag.html>

Spillereglement for totalisatorspill (2000): Fastsatt av Det Kongelige Landsbruksdepartement 20. mars 2000

Stallskriket (2000-1): "Mer dramatikk". Nr 126 årgang 7 side 3

Stallskriket (2000-2): "De hurtigrepeterende øker mest". Nr. 127 Årgang 7 side 2

Telefonsamtale (1997) med etterforsker i Økokrim, 23. juni 1997.

Trav & Galopp-Nytt (2001): "Voldsom omsetningsrekord". Nr. 12 Årgang 53 side 5

Tronstad, Per (2000): *Norsk trav ved DNTs 125-års jubileum*. Bilag til Aftenposten "Fra arbeidshest til artist"

Ullersmo, André (2000-1): *Historisk trippel-odds: 61.396,50!* [Lesedato 19.11.2000]

URL: <http://www.rikstoto.no/netpilot/fullArticle.asp?fullarticleId=813>

Ullersmo, André (2000-2): *Travsport med eller uten publikum?* [Lesedato 28.04.2000] URL :

<http://193.217.98.83/nyheter/fullnews.asp?value=Travsport+med+eller+uten+publikum?>

Valaker, Tormod (1999): *Skrivehesten på Bjerke*. Trav & Galopp-Nytt, 1999

VG (2001): "Setter livet på spill". 24/2-2001 s 36-27

Økokrim (2000): *Hva er økonomisk kriminalitet*. [Lesedato 19.09.00] URL:

<http://www.okokrim.no>

11 Vedlegg

Jeg vedlegger samtlige intervjuguider og brevhenvelser til informanter.

11.1 Introduksjonsbrev

Oslo,

Hei

Her er den formelle forespørselen om jeg kan intervju deg i forbindelse med hovedfagsoppgaven min.

For å forklare nærmere hva det er jeg driver med, så er det en oppgave jeg skal levere for å bli ferdig utdannet kriminolog. Den skal handle om spillemiljøet på Bjerke Travbane. Grunnen til at jeg har valgt dette temaet er fordi jeg er spesielt interessert i hest, da særlig i travsport, og fordi jeg synes det er gøy og interessant å kunne kombinere hobby med utdannelsen.

Jeg må benytte meg av andre personer som har innsikt i spill og innsikt i miljøet for å beskrive fenomenet til oppgaven min. Dette er fordi jeg ikke kan nok om det selv og fordi andre kan beskrive flere aspekter enn det jeg alene kan gjøre.

I utgangspunktet har oppgaven min en del problemstillinger som jeg ønsker å få svar på gjennom intervjuene.

- Det ene er hvordan spillemiljøet kan karakteriseres, hva slags mennesker som frekventerer banen, hvordan det spilles, hvilke grupperinger som finnes på banen, tips og kontakt spillerne i mellom.
- Det andre er hvilket inntrykk spillere har av eget spill og sin rolle i miljøet, hvor mye de spiller, hvordan kunnskap om hestene og løpene erverves, hvor mye tid som går med til å forberede spillet, hvordan spillere ser på seg selv (vinnere for eksempel) og hvordan de føler at andre ser på dem som spiller.
- Det tredje er hvordan spillemiljøet fungerer som en kanal for de handlingene det har blitt fokusert på gjennom media, hvitvasking av penger, kjøp og salg av vinnerbonger og illegalt spill (bookmaking).

Etter at jeg har foretatt mine intervjuer av forhåpentlig vis 5-10 spillere og intervju av Norsk Rikstoto og hesteeiere som har synspunkter om og kontakter i miljøet, skal jeg bearbeide den informasjonen jeg har fått og fenomenbeskrive spillemiljøet på Bjerke. Dette vil forhåpentlig vis resultere i en oppgave som jeg kan levere fra meg.

Jeg er ikke ute etter å ta et moralsk standpunkt til spill og eventuelt de transaksjonene som er av bonger. Jeg ønsker å forstå hvordan dette fungerer i praksis og så beskrive fenomenet. Selv har jeg få klare formeninger om spillet og spillere, selv om jeg er mest involvert i sporten.

Jeg vil benytte meg av en liten båndopptaker under intervjuene. Intervjuet vil så skrives ut og båndet slettes. Dette er jeg pålagt. All informasjon vil anonymiseres og informasjonen er konfidensiell. Du velger selv hva du ønsker å svare på av mine spørsmål og du vil, om ønskelig, få anledning til å lese intervjuet i etterkant. Om det skulle være noe du ønsker å trekke tilbake, så er det helt ok. Oppgaven i ferdig utgave vil oppbevares på Instituttbiblioteket for Kriminologi på Juridisk Fakultet på Universitetet i Oslo og den vil være mulig å lese for de som har adgang til biblioteket. Jeg regner med å være ferdig i løpet av våren 2001.

Om det skulle være noe du lurer på, må du gjerne ringe meg.

Med vennlig hilsen

11.2 Intervjuguide, muntlig

- MILJØET

➔ fellestrekk ved spillere

Vil du si at miljøet Bjerke er et lite og gjennomsliktig miljø

Er det mange faste spillere

Er det opplagt hvem som sitter med en vinnerbong

Vil du si at spillemiljøet er et ærlig miljø på Bjerke Travbane

Er det opplagt hvem som (ikke) er til å stole på

Føler du at du kan stole på tips fra en annen spiller

Er det mye kontakt mellom spillere og hesteeiere/kusker/trenere

➔ hvilke typer spillere finnes

Anta at det finnes noe stereotype (typiske) spillere av forskjellig slag (Storspillere, tilfeldige, vinnere, tapere, gråsone)

Hvilke typer spillere vil du si finnes

Kjenner du til spillere som ikke mestrer spillet

Hva slags skjebner

Låner penger

Familieforhold

Hva vil du si er noen karakteristikk ved spillere du kjenner til?

➔ sosialt liv

Finnes det et fellesskap blant spillere

Er det spesielle regler som gjelder

Er det forskjellig klientell i restauranten, kafeen , glasshuset, uteplassen

➔ framtiden for spillet og miljøet

Spillekort, hvordan ser du på det

Vil det bli noen forskjell

Utbetalingsprosent

Svikt på antall spillere, men spiller for minst like mye som tidligere

Innføring av nye spill, lyntoto

- SPILLEATFERD HOS DEN ENKELTE

➔ noen fellestrekk

Kjønn, alder, utdanning, yrke, sivil status, nasjonalitet, forsørgeransvar, inntekt

Hvor ofte spiller du

Fra kommisjonær

Fra bane

Hvilken type spill spiller du mest

V5

DD

V75

Vinner, trippel, plass

Spiller du gjennom spillelag, spiller du alene, eller begge deler

Krysspiller du fra en bane til en annen

Spiller du i utlandet

Evt hvor og hva slags spill

Hvor mye spiller du for

Per gang

Per uke

Per år

Hva gjør du med gevinsten

Betaler regninger

Spiller videre

Sparer

Gir bort

Har du vunnet store summer

Hva betyr gevinst for deg

En bekreftelse på godt spill

Mestring av spillet

Penger

Prestisje i et miljø

Hvordan tilegner du deg kunnskap om hestene

Løpsprogrammer, hestemagasiner, aviser

Tips fra kusker, eiere, trenere, andre spillere

Erfaring fra tidligere løpsdager

Tilbringer du mye tid på å studere løpsprogrammer og tips før du spiller

Tilbringer du mye tid på banen utenom spilledager

Har du venner tilknyttet spillemiljøer

Gjør du spesielle ting før du spiller

Overtro

Har du eller har du hatt egen hest

Er du kjent med salg/kjøp av tips, kjøper eller selger du tips, provisjon

Hva er det med spill på hest som fascinerer deg

Spenning ved spillet

Miljøet på travbanen

➔ ser på seg selv

Vil du definere deg som en storspiller?

Hvordan tenker du på deg selv som spiller

Mestrer du spillet (vinner eller taper)

Hvorfor spiller du

Spenning, mani, miljøtilknytning, interesse for hest

Hvordan reagerer du på spenningen i spillet

Hvordan vil du selv si at du reagerer du på vinn eller tap

Er du mest interessert i typiske ferdighetsspill som spill på hest framfor lykkespill som automater

Spiller du andre typer spill

Er du mest interessert i spillet eller sporten

Når ble du interessert i spillet/sporten

➔ andre ser på deg som spiller

Hvordan tror du at de som ikke spiller selv ser på deg som spiller

Vinner; mestrer spillet,

Taper; avviker,

Hvordan tror du at de som spiller selv ser på deg som spiller

Vinner, mestrer spillet

Taper, mestrer ikke spillet, får det ikke til

Begge deler

Føler du at andre ser ned på den som spiller

Er det enkelt å skille spillerrollen fra familie og jobb

Hvordan er familiens forhold til din spilling

- KRIMINALITET I MILJØET, DE KRIMINELLE ASPEKTENE

Har du fått tilbud om å selge en vinnerbong

Har du gjort det, evt. sum

Hvorfor har du gjort det; vinning, spenning, press

Er du kjent med omsetning av bonger under spill

Hva slags summer er det snakk om

Hvilket system følger denne omsetningen

Er du kjent med bookmaking på Bjerke Travbane

Deltar du i illegalt spill

Forekommer fiksing av løp fra kusker, trenere, eiere

Kjenner du til andre former for kriminalitet i tilknytning til Bjerke Travbane eller til spillere

Illegale spilleklubber

Pyramidespill

11.3 Intervjuguide, Du som hesteeier

Du som hesteeier, trener og kusk må forholde deg til et spillende publikum som er avhengig av dine prestasjoner på banen. Jeg ønsker å se spillemiljøet fra et skrått perspektiv, utenfra og inn, og trenger derfor din kunnskap til å forstå dette.

A. Hvordan vil du karakterisere spillemiljøet på Bjerke

- Fellestrekk ved spillere
  - er det mange faste spillere
  - har du inntrykk av at det er et lite miljø
  - er det et ærlig miljø
  - hva med æresbegrep
  - er det mye kontakt mellom spillere og hesteeiere/kusker/trenere
  - tips
- Hvilke typer spillere finnes
  - stereotyper
  - skjebner
  - vinnere, tapere
  - spillelag
  - karakteristikk
- Sosialt liv
  - fellesskap blant spillere
  - regler
  - forskjellig klientell på de forskjellige arenaer
- Framtiden for spillet og miljøet
  - spillekort
  - utbetalingsprosent
  - spillersvikt
  - innføring av nye spill
  - lykkespill framfor kunnskapsspill ved innføring av lyntoto

B. Har du et inntrykk av spillernes atferd?

- Utenforståendes syn på spillere
  - typer mennesker
  - stereotyper
  - hvorfor spille
  - mani
  - spenning
  - tapere, avvikere
  - vinnere, mestring
  - stigmatisering

C. I hvilken grad og hvordan fungerer spillemiljøet som en kanal for kriminelle handlinger

- kjøp og salg av bonger
- illegalt spill
- bookmaking
- historier i miljøet
- fiksing av løp fra kusker/eiere/trenere
- andre former for kriminalitet knyttet til spillemiljøet eller sportsmiljøet
- Vedr. kontakt mellom spillere og hesteeiere; hvordan ser du som hesteeier og kusk på denne problemstillingen.
- Hvordan stiller du deg personlig til spill av personer som har innsideinformasjon
- Skulle spillere ha bedre informasjon om hester, utstyr, kuser, trening osv.
- NR henvender seg stadig til et større og større publikum, hvordan ser du på fremtiden for spillet, muligens fra et kunnskapsspill mot et lykkespill
- Hesteeiere er avhengig av spillet for premier i løp, hvordan ser du på dette
- Hvordan karakteriseres spillere i ditt miljø

11.4 Intervjuguide, e-mail

VEDR. EGET SPILL

- Hvordan vil du definere deg selv som spiller – vil du si du er en storspiller, tilfeldig spiller eller lignende.
- Kan du si noe om hvor ofte du spiller på hest??
- Hvorfor spiller du på hest?
- Er du mest interessert i typiske ferdighetsspill som spill på hest framfor lykkespill som automater?
- Hva er det med totalisatorspillet som du finner fascinerende?
- Mestrer du spilllets variabler?
- Spiller du fra kommisjonær eller fra bane? Og hvorfor ville du velge det ene framfor det andre?
- Har du noen oversikt over hvor mye du spiller for på hest, for eksempel antall kroner, prosentandel av disponible penger....
- Hvordan vil du si du reagerer på vinn eller tap?
- Er det noen av spilltypene du liker spesielt godt eller dårlig?
- Spiller du gjennom spillelag/andelslag, alene eller begge deler? Hvor har du eventuelt kommet i kontakt med spillelaget/andelslaget? Hva bruker innsatsen i laget å være? Hvordan fordeles en eventuell gevinst?
- Krysspiller du fra en bane til en annen? Skjer dette fra bane eller kommisjonær? Hvordan er det å være tilskuer til travløp uten å være i umiddelbar nærhet med hestene, uten å se oppvarming og forberedelser? Går man glipp av mye informasjon ved å ha fysisk avstand til løpene?
- På enkelte storløpsdager i diverse utland har det vært mulig å kryssspille til de enkelte banene. Spiller du til utlandet når det er mulighet for det? Eventuelt hvor og hva slags spill?
- Jeg antar at regnestykket over gevinster og brukte kroner varierer i sorte og røde tall. Har du vunnet store summer på totalisatorspill? Hvordan ser regnestykket ut – går du i pluss?

- Hva gjør du med eventuelle stor-gevinster? Spiller videre, sparer, gir bort, betaler regninger, generelt forbruk?
- Når du vinner, store eller små beløp - hva vil du si gevinsten eller "seieren" betyr for deg? Er det en bekreftelse på godt spill, mestring av vanskelige variabler, prestisje i et miljø? Eller betyr det rett og slett kroner i kassa?
- For å gjøre et godt spill er det viktig å ha bra kunnskap om hestene i de forskjellige løpene. Med dagens løpsutskrivninger er hestene som starter forholdsvis jevne og det hører med til sjeldenhetene at en hest er totalt overlegen de andre og dermed en klink vinner. Med disse forutsetningene, hvordan tilegner du deg kunnskap om starthestene? For eksempel løpsprogrammer, hestemagasiner, aviser, tips fra forskjellige utøvere, erfaring fra tidligere løpsdager, internett, datasystem?
- Hvor mye tid vil du si du tilbringer på å studere og samle informasjon? Har du egne systemer for dette?
- På dager uten totalisatorspill på Bjerke, tilbringer du mye tid på banen eller hos kommisjonærer utenom spilledager og føler du at du er tilknyttet et miljø eller har en omgangskrets i forbindelse med spill på hest?
- Er du mest interessert i sporten eller spillet?

SPØRSMÅL VEDR. MILJØET PÅ BJERKE TRAVBANE

- Hvis du skulle karakterisere miljøet på Bjerke Travbane – hva ville du si?
- Når du er på Bjerke – kjenner du igjen mange mennesker fra gang til gang? Hva slags grupperinger kan du si at finnes på banen?
- Et fellesskap mellom spillere, vil du si at det er tilfelle?
- Hvor på Bjerke bruker du å være – restauranten, kafeen, uteplassen, spillehallen.... Har du for eksempel fast bord noe sted?
- Er det noen forskjell på klientellet på de forskjellige stedene på banen? Eksempelvis forskjell på klientellet som holder til i restauranten og kafeen eller tribunebygget. Er det enkelte plasser du ville unngå å være eller bli assosiert med?

- Når det gjelder tips, kan du stole på tips fra en annen spiller? Er ærlighet et ord du ville benytte om miljøet som helhet? Kan du stole på de fleste eller begrenser det seg til kun en liten del av menneskene på banen?
- Det sies at kontakten mellom spillere, kusker, trenere og hesteeiere er stor. Er du kjent med salg/kjøp av tips? Finnes det enkelte kusker og trenere som selger tips? Finnes det enkelte kusker og trenere som lar seg kjøpe for at hesten de trener eller kjører i et løp ikke under noen omstendigheter skal vinne eller gjøre en god figur? Hvordan ordnes en eventuell avtale og betaling?
- Det har de siste årene vært mindre folk på banene. Til tross for dette har omsetningen økt. Hva mener du dette skyldes og er det fra administrativt hold ønske om fremdeles å la travsport være en publikumssport?

KARAKTERISTIKKER AV SPILLERE

- Hvis du skulle si noe om enkeltspillere – jeg er ikke ute etter navn – hva slags typer mennesker vil du si vanker på Bjerke Travbane? Er det mulig å lage noen karakteristikker? Tenk på beskrivelsene som en slags karikatur”tegninger” av mennesketyper, hva kan du da si om spillere på Bjerke?
- Kjenner du til spillere som ikke mestrer spillet og hva slags skjebner har du sett andre vært ute for?
- Hva med de som virkelig er gode spillere – hvordan lever de? Lever de av spillet sitt? Lever de godt av det i tilfelle?

FREMTIDEN FOR SPILLET

- Med tanke på det nye spillekortet og registrering av spillere og registrering av så mange som mulig, gjerne alle – hvordan ser du på fremtiden for totalisatorspillet? Vil man, med registrering av alle, miste spillere eller vil flere få en trygg tilgang til totalisatorspill? Vil det bli enklere å kontrollere spillerne med hensyn til kontrollen med vinnerbonger som er registrert på navn? Vil det bli noen forskjell tror du?
- Med fare for å miste spillere gjennom strengere kontroll – er det egentlig et ønske fra administrasjon (DNT, Norsk Rikstoto og de enkelte banene) å innføre et

regelverk som vil svekke økonomien i sporten? Jeg tenker da særlig på hestesportens avhengighet av spillet og de kronene som blir overført til sporten.

- Hvordan ser du på innføring av nye spilleformer? Norsk Rikstoto har hatt stor økonomisk suksess med innføringen av Lyntoto og overgangen fra V6 til V75. Er det andre ting som kan gjøres? Hva trekker de faste spillerne og hva trekker de tilfeldige spillerne? Hvem skal man satse på for å få kroner i kassa?

GRÅSONEAKTIVITETER I TILKNYTNING TIL SPILL PÅ HEST OG MILJØET PÅ BJERKE TRAVBANE

- Er du kjent med at det omsettes vinnerbonger i hvitvaskingsøyemed?
- Hvordan foregår dette? Finnes det flere metoder å gjøre dette på og eventuelt hvilke? Salg av vinnerbonger, omsetning av bonger som fremdeles er i spill, falske kvitteringer, spillelag/andelslag som deler vinnersummen og får kun en kvittering, spekulering i spill med svarte penger på hester med lave odds for dermed å få tilbake pengene og kvittering. Hva kan du fortelle om dette?
- Hvordan skjer kontakten mellom kjøper/selger? Og overlevering av penger mot bong? Hva kan du fortelle om denne aktiviteten – er den lokalisert på banene eller utenfor eller begge deler, er det gjennom kjentfolk osv?
- Det er snakk om prosenter av summen på vinnerbonger som selges før kvittering og vinnersum er løst inn – er du kjent med hvilke regler som gjelder og hva kan du si om dette?
- Har du noen gang fått tilbud om å selge eller kjøpe en vinnerbong? Har du noen gang gjort dette og eventuelt hvorfor?
- Jeg har hørt rykter om bookmaking som er illegalt i Norge, i restauranten på Bjerke. Er du kjent med dette og hvordan foregår det eventuelt?
- Antar du at doping i form av steroider eller blod forekommer? Er det interesse i administrasjonen for å eventuelt stanse dette? Hva slags utfall ville dette ha for spillere som har spilt på en dopet hest og dette ikke oppdages før i etterkant?
- Hvordan er kontakten mellom spillersiden og utøversiden på Bjerke?

- Kjenner du til andre former for gråsoneaktiviteter i tilknytning til Bjerke Travbane eller til spillere som vanker i miljøet? Illegale spilleklubber? Omsetning av smuglersprit? Torpedovirksomhet? Organisert utlån av penger samt utradisjonelle innkrevingsmåter? Pyramidespill?
- Hva kan du si om hyppigheten av kriminelle aspekter i miljøet?

11.5 Intervjuguide, Norsk Rikstoto

INNFØRING AV SPILLEKORT

- Kan du forklare hva spillekort er?
  - Tidsplan
    - Når
    - Gjennomføring
    - Dobbeltsystem
  - Hvem skal registreres; Alle, Ingen, Frivillige, Aldersgrense, Banespillere, Kommisjonærspillere
  - Hvilke spilletyper; DD, V5, V75, trippel, vinner, plass, Duo
- Hva skal få spillere til å registrere seg. Etter det jeg kan forstå vil dette skape komplikasjoner for faste banespillere, siden de allerede befinner seg i nærheten av utbetalingslukene og spillelukene, og muligens trenger gevinsten for å spille på nytt for. Hvordan skal Norsk Rikstoto få disse spillerne til å registrere seg.
- Interesse hos NR å få bukt med hvitvaskingen, forbedre hestesportens omdømme, hvordan er omdømmet i dag? Strugstad har sagt "Dette er et langsiktig arbeid, men vi tror at et guffent forhold i spillemiljøet er en hindring for mange som vil spille på hest. Det er urettferdig, men i den grad det er noe i det, vil kundekort kunne hjelpe"
- Hva er "gulroten"
  - Høyere utbetaling, Bedre tips, Tilsendt program, Bedre miljø, Lettere å planlegge, Redusere kriminalitet, Raskere utbetaling, Bedre oversikt?
- Innføring av spillekort skjer under pålegg fra Landbruksdepartementet, hvilke merkostnader regner NR med ved innføringen av spillekort
- Hva er "drawback"? Ventet reduksjon i spill, høyere kostnader, kommisjonærer endres, mer byråkrati

TV-OVERFØRING TIL KOMMISJONÆRER

- Kan du forklare hva Rikstoto Direkte vil si?
- Kan du uttale deg om en tendens eller framtidsplaner i noen retning?
  - Fra alle baner, hvilke løp, hvilket spill
  - Følger? Reduserer oversiktighet, bedret tilbud til distriktene, færre på banene, større mulighet til kriminalitet, gjennom hvitvasking, ved mindre oversikt
- Daglig leder på Bjerke Travbane uttaler at han tror hvitvaskingens omfang er mindre på travbanen nå enn før, ettersom stadig flere velger å spille på hest fra kiosken, heller enn å måte på banen selv. Samtidig påstår han at kontakten mellom vinneren og hvitvaskeren foregår utenfor banen. Hvordan ser NR på innføringen av Rikstoto Direkte, som et ledd i hindring av hvitvasking? Eller bedring av miljø og tilbud til spillere?
- Uttalelse: "hvitvasking gir oss dårlig rykte. Vi hilser registrering av spillere velkommen. Dette er et underholdningstilbud til folk, vi henvender oss til vanlige mennesker. Derfor er vi avhengig av rene forhold." Han er glad for at Rikstoto-spillere i fremtiden skal registreres, og sier at Bjerkebanen selv har etterlyst en slik ordning. Det gir også større sikkerhet for at pengene havner på vinnerens konto.
- Noe av årsaken til innføringen av spillekort er et ønske om hinder for illegal omsetning av vinnerbonger, hvordan vil dette kunne hindre denne illegale trafikken
- Hvilket klientell retter NR sin satsning mot, evt. kjenner NR sitt publikum og hvordan kjenner NR sitt publikum
- Det er uttalt at "Det er en ganske påfallende vinnerlykke blant enkelte av politiets klienter" (spesialletterforsker Erik Østenheden, Økokrim)
- Skogstad, ledet utvalg i Justisdepartementet, foreslår en registreringsplikt for alle spillere og deltakere i lotterier. Hvordan ser NR på dette?
- Jeg har hørt rykter om ønsker fra spillere/hesteiere/kusker, opprette spillehall på hesteeierside. Hvordan stiller NR seg til dette?

11.6 Andelslag

Et andelslag kan ha denne oppbygningen og dette reglementet.

ANDELSBEVIS - SPILLELAGET X.

Andelsinnehaver: _____

1. Spillelaget x består av inntil 12 andeler fordelt på inntil 12 personer som andelsbevisene er utskrevet til. En andelsinnehaver kan eie flere andeler.
2. Hver andelsinnehaver innbetaler kr 5.000,- pr. andel, og bekrefter ved innbetalingen å være kjent med betingelsene for spillelagets drift.
3. Utbetaling av gevinster skjer når spillelaget disponerer mere enn kr 60.000,- på konto, tilsvarende min. 12 ukers drift.

Utbetaling av gevinster skjer til konto: _____

4. Spillelaget x vil delta i ukentlig spill på travhest i Norge, begrenset til:
  - o V75 på lørdager, og/eller søn- eller helligdager.
  - o Riks-V5 til Bjerke på onsdager, og/eller V5 til en annen bane hvis andelseierne ønsker dette.
5. I spillelaget x er innsatsbeløpet inntil totalt kr 5.000,- pr. uke.
6. NN har ansvaret for løpsanalyser, oppsett av alle spill og innlevering.
7. NN har det administrative ansvar for spillelaget, samt ansvaret for at internregnskapet blir kontinuerlig ajourført. Virksomheten blir dessuten registrert i NN's personlige firma, YY. Regnskapet for dette firma føres av ZZ.
8. Spill i V75 og V5 blir meddelt andelsinnehaverne ved brev, telefax, telefon eller internett slik at de kan følge sitt spill via TV-sendinger og tekst-TV.
9. Det blir sendt ut newsletters til andelsinnehaverne ca hver 2. måned med oversikt over gevinster, resultater, økonomi og relevante informasjon.
10. Administrasjonens kostnader til porto, telefon, telefax, konvolutter, brevark og kopiering settes til fast månedlig beløp på kr 840,-. NN mottar i provisjon 10% av lagets gevinster. I tillegg kjøper NN selv en andel i laget til ordinær pris kr 5.000,-.
11. Hvis/når spillelaget disponerer kr 20.000,- (brutto 1 mnd drift) på konto, sendes giro til andelsinnehaverne for innbetaling av kr 4.000,- pr. 10 dager.

12. Andelsinnehaverne kan melde seg ut av spillelaget med en – 1 – måneds varsel. Innehaveren får da avregning for spillegevinster og kostnader for sin andel.
13. Når en andelsinnehaver skulle gå ut av spillelaget, eller antallet andelsinnehavere er mindre enn 12, vil det til enhver tid kunne søkes å få flere interesserte med i spillelaget slik at antallet andelsinnehavere er optimalt og stabilt. Internregnskapet blir avregnet når det skjer endringer i antallet andelsinnehavere.

Sted, ____/____ - 2000. _____

NN